

34322/E

Digitized by the Internet Archive
in 2016 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b28761819>

D. CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG

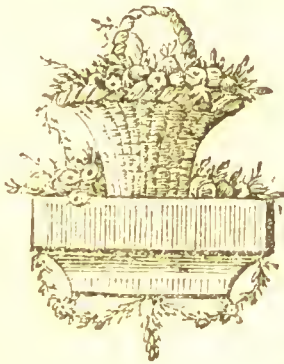
ORD. MED. IN ACAD. LIPS. DECANUS

INSTITUTIONES
PATHOLOGICÆ
PRÆLECTIONIBUS

ACADEMICIS

ACCOMMODATÆ.

EDITIO NOVISSIMA.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF
MICHIGAN

COLONIÆ ALLOBROGUM;
Sumptibus PIESTRE & DELAMOLLIER

1785.

COMMILITONIBUS

HUMANISSIMIS.

S.

IN corrigendis libellis academicis, quibus universæ doctrinæ medicæ ratio proponitur, me semper occupatum esse, muneris mei & vitæ conditio exigit. Cum enim quotidie sanitatem & morbos in causis, symptomatibus & signis examinare soleam, ea insuper, quæ a recentioribus doctoribus in libris variis declarantur, perpendam, & ita de his rebus ex ordine institutionum mearum exponam, continuato semper studio & me & alios instruere tento. Equidem, cum ad edendos denuo varios medicinæ dogmaticos libellos me accingerem, de physiologia primum emendanda sollicitus esse debuissim: sed quoniam hæc, ut prima disciplina, ex physicis, anatomicis & chemicis doctrinis multa repetit, inque ea tradenda variæ hypotheses examinandæ & ex parte expun-

gendæ sunt, studium in hanc rem impendendum plus otii exigere videbatur, quam mihi hucusque concessum fuit. Urgebat interim bibliopola novam pathologiæ editionem, quam nunc vobis trado, postquam in ea non adeo augenda, sed potius emendanda operam collocavi. Id enim potissimum egi, ut cuncta, quæ in omni pathologiæ ambitu proponenda sunt, definitionum claritate, propositionum accurato ordine, nexu & veritate & verborum selectu Vobis placere possent, ut jam in ipsa ejus interpretatione veris exemplis uti, & hanc disciplinam ad reliquas practicas accommodare possim. Vos vero, optimi Commilitones, hanc & alias disciplinas medicas generales Vobis commendatissimas habeatis, quo fundamentis artis accurate positis ad veram cognitionem adspiretis, quæ nec vili empyria adquiescit, nec hypothefibus fictis incerta fit. Valete. Dabam Lipsiæ mense Martio A. O. R. M D C C L X V I I.

PATHO-

PATHOLOGIÆ PROLEGOMENA.

§. 1.

QUA methodo pathologia, sive scientia eorum; quæ in homine ægroto eveniunt, tractari queat; in methodo doctrinæ medicæ a §. 153 ad 160. exposuimus; nunc, cum summa illa capita ampliori sermone illustrare aggredimur, quæstio omnino oritur, an pathologiam ita cum physiologia comparare queamus, ut eandem capitum seriem assumamus, eumque nunc ordinem in ægroto corporis statu explicando observamus, quem in sano paulo ante servavimus? Omnibus tamen rite perpensis, ab aliis receptam methodum nobis quoque probatam esse debere, intelligimus.

§. 2.

In physiologica enim corporis consideratione una eademque in omnibus est sanitatis idea; consensus autem omnium actionum, quæ ab homine fieri possunt, *Meth. doctr. med.* §. 136. naturam sanitatis nobis sistit. Hæc in ætatibus; *Physiol.* §. 594. seqq. temperamentis, §. 624. seqq. aliisque hominum differentiis, §. 625 paululum quidem variat, non ve-

Patholog. A 15

ro essentialiter a se discrepat : in agroto autem corporis statu tantæ differentiæ hominum occurrunt , quæ in universa œconomia animali & in particularibus quoque corporis actionibus se exferunt , ut tot fere morbos diversos sistant , quot homines inveniuntur.

§. 3.

In homine quidem agroto ipsa vis vitæ quædam hominis sani actiones , plus minusque perfectas , superflites adhuc esse docet ; attamen ad vim morbi quoque seu causas lædentes & actiones læsas respiciendum est. Hinc in symptomatologia quidem eundem prorsus ordinem sequimur , quem in physiologia generali & speciali instituimus , dum effectus læsionum partialium in variis actionibus perpendimus : sed hæc in compendio vix proponi poterunt , nisi generalis omnium morborum eorumque causarum doctrina præmittatur.

§. 4.

Specialis itaque pathologia , quæ certe nostræ symptomatologia est facilius intelligitur , si antea morborum natura & differentia generales ex principiis physicis ita declarantur , ut ad specialissimam partium corporis fabricam non respiciamus , sed mutationes corporis animalis morbosas , quatenus fieri possunt , in nosologia generatim explicemus , & simili ratione causas quibus illæ inducuntur , earumque effectus disquiramus. Ita enim idea generalis in prima , ratio hujus in secunda , & speciale examen morbosarum affectionum in tertia parte pathologiæ traditur.

§. 5.

Licet autem hoc modo in doctrina de causis & effectibus morborum ipsa quoque signa exhibeantur ,

beantur, semioticam tamen morborum in quarta parte addimus, quo ea signa, quæ ex generali idea morbi, ex caussarum indole, & tandem ex actionum varietate deducuntur, non tantum suo ordine proponi, sed & medici judicium de morbo præsentis & futuro ejus eventu accuratius determinari possit.

§. 6.

Pathologia igitur hunc in modum optime delineatur.

Pars I. NOSOLOGIAM seu generalem morborum considerationem sistit; agit itaque.

- Cap. I. De morbo in genere ejusque divisione.
 II. De differentiis morborum essentialibus; scilicet.

- Seçt. 1. De morbis particularum, solida & fluida componentium.
 2. De morbis fluidorum.
 3. De morbis solidorum.
 4. De morbis partium compositarum; viscera & organa constituentium.

III. De differentiis morborum accidentalibus.

Pars II. ÆTIOLOGIAM seu causas morborum explicat, ideoque agit.

- Cap. I. De caussis morborum in genere.
 II. De caussis occasionalibus.
 III. De caussis prædisponentibus.
 IV. De caussa proxima.

Pars III. SYMPTOMATOLOGIAM sive effectus morborum fusius proponit, & propterea agit.

- Cap. I. De symptomatibus in genere.
 II. De actionibus vitalibus læsis.

4 PATHOLOGIÆ PROLEGOMENÆ

Cap. III. De actionibus animalibus læsis.

IV. De actionibus naturalibus læsis.

V. De actionibus sexus læsis.

Pars IV. SEMIOTICAM pathologicam seu signa morborum exponit ; agitque

Cap. I. De signis morborum in genere.

II. De signis morborum anamnesticis.

III. De signis morborum diagnosticis ; explicat igitur.

Sect. 1. signa morborum in fluidis hærentium.

2. signa morborum in solidis hærentium.

3. signa morborum compositorum.

IV. De signis morborum prognosticis.

Sect. 1. ex actionibus vitalibus.

a) de pulsu ut signo

b) de respiratione ut signo.

2. ex actionibus animalibus, motu, sensu, & fomno.

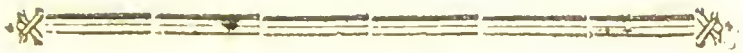
3. ex actionibus naturalibus.

a) de actione primarum viarum ut signo.

b) de se & excretionibus ut signis.

V. De signis mutationis morborum in cruditate, coctione & crisi,

i.

P A R S I.

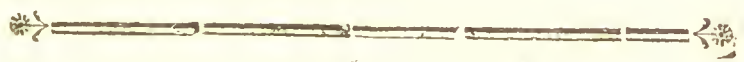
N O S O L O G I A

S I V E

CONSIDERATIO MORBI GENERALIS.

§. 7.

IN hac tractatione nec nuda morborum nomina indicare, neque definitiones eorumdem, vulgo receptas, recensere animus est: nos potius a sanitatis notione ad morbi ideam progrediemur, & primarias, easque ex ipsa corporis natura petitas, notiones coordinabimus, quo essentialis morborum differentia a symptomatibus & aliis accidentalibus affectionibus distinguantur.

C A P U T I.

DE MORBO IN GENERE EJUSQUE DIVISIONE.

§. 8.

SAnitatem vix ullo in homine esse perfectam; nec actiones, a corpore perficiendas, semper aequali in omnibus partibus consensu vel conveniente constantia, peragi, experientia quotidiana docet. Porro patet, non omnia corpora aequali robore actiones perficere, sed inde variam in variis assumi debere sanitatem. Si igitur sanitatem perfectissimam, quam in physiologia delineavimus, cum imbecillitate plurium hominum, qui sani videntur, comparamus, ipsa jam idea morbi inde oritur.

§. 9.

Vix vero morbus præsens esse dicitur, si homines pluribus actionibus necessariis subeundis haud impares inveniuntur. Eos enim, a quibus actiones cum cita defatigatione suscipiuntur, imbecillos tantum appellamus. Tunc vero ægrotare ut plurimum dicuntur homines, cum in actionibus universalibus vel particularibus corporis insignis quædam observatur læsio; v. c. languor ex motu sanguinis per minora vasa impedito, hinc per majora accelerato, quem in febre observamus; dolor in parte nervosa tensa, ut dolor dentium; tumor in faucibus, deglutitionem lædens.

§. 10.

Est itaque morbus præternaturalis quædam dispositio corporis, actiones ejus lædens, cujus præsentiam medicus cognoscit & dijudicat, si, actione læsa sensibus percepta, ex physiologicis doctrinis repetit, quanam causæ in corpore sano ad hanc actionem perficiendam concurrant, & ex corpore ægroto accuratius considerato intelligit, cur hæc actio fieri nequeat: v. c. difficultas deglutiendi est actio læsa, quæ aliquando a sero & mucositate, in faucibus tumorem producente, & descensum boli facilem impediente oritur.

§. 11.

Complexus omnium eorum, quæ in ægroto corpore præter naturam eveniunt & observantur, ab aliis multis morbus dicitur. Hinc non tantum morbus ipse, sed & causæ & accidentia ejus, confuse simul perspecta, ab imperitis & forte non nullis medicis assumuntur, & nomine quodam recepto, sæpius vago & obscuro, insigniuntur; ex qua
confusa

IN GENERE EJUSQUE DIVISIONE. 7

confusa corporis morbo affecti consideratione nulla hujus vera dijudicatio elicitur.

§. 12.

In morborum genesi primo causæ, successive applicatæ & auctæ, dispositiones quasdam corporis præternaturales inducunt, quæ morbum sistunt, §. 10. qui sine effectibus esse nequit, sed hos potius ut accidentia, quæ symptomata dicere solemus, conjuncta habet. Medicus autem ad ægrum accedens hæc symptomata primo considerat & colligit, ac ita ad læsionem præcipuam seu morbum ducitur, in ejus autem examine nunquam tuto procedet, nisi inde ad causarum considerationem regrediatur.

§. 13.

Methodus autem pathologiam in scholis docendi neutro ordine satis commode instituitur, cum generale examen nunc a causis, nunc ab effectibus, incipere queat: exponendæ potius sunt mutationes & in fluidis, & in solidis, nec non in compositis partibus, visceribus nempe & organis, quas medicorum attentæ observatio ut dispositiones, quæ actiones lædunt, §. 10. cognovit & in ordinem digessit, quo paulo post causæ & symptomata, & in se, & in relatione ad signa subjungi queant. His enim bene perspectis, medicus habitum acquirit, morbum ut complexum omnium eorum, quæ in ægro eveniunt, §. 11. dijudicandi

§. 14.

Multæ itaque res, quæ in examine morborum medico se offerunt & conjunctæ sunt, accurate separandæ & in ordinem redigendæ videntur, quo methodus doctrinæ pathologicæ recte instituitur.

Cura

§ PARS I. CAP. II. DE DIFFERENTIIS

Cum autem præcipua cura eo convertenda sit, ut ex ideis varie inter se comparatis ad primariam actionem læsam deducamur, ex qua ad reliquas apte regredi liceat, optimum videtur, in nosologia generales morborum differentias, a medicis inventas, proponere, & ita rationem omnium morborum universalium eruere & delineare.

§. 15.

Differentiæ morborum igitur, a nobis nunc disquirendæ, exigunt, ut illas ex natura sive compositione corporis eruamus, & omnes modos possibili- les, quibus vel totum corpus, vel ejus partes præ- ter naturam afficiuntur, ostendamus; id quod præcipue in capite sequenti de differentiis morbo- rum essentialibus præstabimus. Cum vero a medi- cis variæ etiam morborum differentiæ accidentales, eorundem theoriam egregie illustrantes, in hanc recipiantur, de iis paulo post acturi sumus.

C A P U T II.

DE DIFFERENTIIS MORBORUM ESSENTIALIBUS.

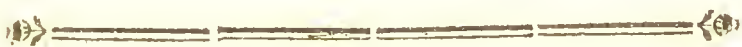
§. 16.

EX solidis & fluidis partibus corpus componi, & per reciprocam & æqualem earundem actionem vi- tam & sanitatem perfici, universa physiologia docuit: in præternaturali itaque harum partium dispositio- ne, actiones lædente, §. 10. corporis morbos posi- tos esse, liquido constat. Et licet vix omnes mor- bos per corporis leges mechanicas tantum explicare queamus, cum & animæ operationes sæpius læ- dantur,

dantur, & intima nervorum natura atque motus, ab iis dependentes, nobis non pateant, medicus tamen hos morbos eatenus dijudicare valet, quatenus ex corporeis qualitatibus dependent; qualis est v. c. mania & melancholia, ex sanguine atrabiliario, spisso orta. *Meth. doctr. med.* §. 69. 70.

§. 17.

Subsistamus itaque in corporeis conditionibus, præter naturam mutatis, quas vel in particulis, solida & fluida componentibus, in se consideratis, vel in fluidis sive humoribus, collective sumtis, vel in solidis, scilicet fibris & canalibus minimis, observamus. Quo vero ex his primis principiis ad compositos magis morbos progrediamur, partium deinde compositarum, sive viscerum & organorum corporis, morbos expensuri sumus, qui & fabricam partis læsæ mutatam, & motus fluidi in solidis perverfos aut profus impeditos, accuratius definiunt.

S E C T I O I.

D E

MORBIS PARTICULARUM SOLIDA
ET FLUIDA COMPONENTIUM.

§. 18.

IN disquirenda corporum natura ad elementa regredi, & ex his mixta, ex varia eorum proportione formata, dijudicare, difficillima, immo impossibilis res est. Licet enim per attentam particularum aggregatarum considerationem quasdam mixtarum affectiones hariolari potius, quam definire quæmus, obscuræ tamen sunt ideæ, quæ vix aliquam

claritatem adipiscuntur : hinc varia , quæ hac in re circa pathologicam minimorum mixtorum explanationem tentata sunt , indicare facilius , quam ad certam cognitionem deducere poterimus.

§. 19.

Basin corporum nostrorum efficit terrea particula , quæ cum aquosa intimius conjuncta salinam constituit , & ita ad oleosam solvendam sibi que uniendam apta redditur. *Physiol.* §. 138. *seqq.* Quæ particulae omnes vera in proportione , & in variis corporis partibus , & in variis corporibus suo modo mixtae , particularum nisus regulares , indeque æquales motus & veram sanitatis ideam in qualibet particula mixti sistunt. Hinc sola proportio mixtionis , in particulis aggregatis læsa , morbum , nisus irregulares efficiendo , inducit , qui tamen vario modo se exserit.

§. 20.

Cum vero perversa hæc mixtionis ratio in se considerari , & ex proportione læsa accurate declarari nequeat , eruamus effectus inde provenientes , densitatis & raritatis , elasticitatis atque molis auctæ & imminutæ , visus majoris & minoris inde dependentis ; & ratiocinando magis quam experiundo morbosas dispositiones , a minimis corporis partibus incipientes , quodammodo deducamus.

§. 21.

Minima itaque aggregati particula justo densior dicitur , si moleculæ componentes , in arctius spatium contractæ , materiam propriam nimis copiosam habent , interlabentem vero excludunt. Talis particula , in fluidis mota , impetu suo in vicinas
vehemen-

vehementius agit, easque resolvit, in solidis autem, cum vicinis connexa, non æquabiliter cohæret. Rarior vero non adeo arcte compacta particula, materiam interlabentem copiosius admittens, facilius in mixtione sua resolvitur, & solidis apposita non arcte satis adhæret.

§. 22.

Ex his elasticitas declaratur, illa scilicet vis particularum, qua compressæ in pristinum statum redire nituntur, per quam ideo nifus particularum in se invicem definiuntur: penitus enim duræ particulae, quæ ulterius comprimi non possunt, vix in universo dantur, neque in nostro corpore, etiam in morbofo statu, inveniuntur. Duritiei tamen diversi gradus sunt, quibus elasticitas augetur, & non nunquam in morbum vertitur; uti & contrarium statum mollitiei sive elasticitatis imminutæ in particulis, solida & fluida componentibus, inveniri posse concedimus.

§. 23.

Moles particularum seu earumdem volumen augeri minuique potest, ita, ut, licet mixtio æquabilis sit, & elementa in justa proportione cohæreant, magnitudo tamen ea non sit, quæ ad æquales aggregati particulas constituendas convenit. Simili ratione & figura particularum variari potest, ad quam tamen sensus nos non deducunt, cum spherica, in omnibus corporis nostri humoribus admissa, nec semper certo definiri, nec recessus ab ea in aliam quamlibet morbofam evidenter indicari queat.

§. 24.

Etsi igitur certum est, in his primis, corpus componentibus, particulis mutationes morbofas omnino

omnino deprehendi, claram eam tamen morborum cognitionem nobis non suppeditant. Relinquamus aliis elementarium, mixtarum & aggregatarum particularum disquisitionem, ex affectionibus corporum universalibus determinandam; nos ad compositas progrediemur, quæ nostris sensibus magis patent, vel proxime ex certis experienciis, indolem minimarum particularum indicantibus, genuino ratiocinio deduci possunt, & morbosas condiciones, in solidis & fluidis separatim consideratas, examinabimus.

S E C T I O II.

D E M O R B I S F L U I D O R U M .

§. 25.

Collectionem particularum aggregatarum, quæ ita inter se cohærent, ut pondus, pisco circiter æquale, separationem earum efficiat, fluidum constituere in genere affirmimus, *Physiol.* §. 137. & aquam potissimum, copiosius admixtam, hanc dispositionem in fluidis corporis nostri perficere cognoscimus *Physiol.* §. 138. simulque declaramus, fluida, quæ solidas partes in corpore nostro semper exsuperant, *Physiol.* §. 241. in diversis temperamentis diversam indolem servare, *Physiol.* §. 635. quæ tamen diversitas, dum modo solidis proportionata sit, sanitatem non lædit, *Physiol.* §. 626. hinc, læsam tantum eorum proportionem & ad solida relationem morbos humorum inducere, certum est.

§. 26.

Consideratur vero hac proportio læsa in quantitate & qualitate: priorem in humoribus collecti-

ve sumtis, respectu ad solida continentia assumimus; alteram in singulis particulis aggregati, ratione molecularum mixti variantium disquirere deberemus; sed quia ex dictis in sectione præcedenti hanc cognitionem obscuram deprehendimus, eam tantum in humoribus, collective sumtis, consideramus, ita, ut ex quibusdam affectionibus eorum, per experientiam observatis, depravata mixtio non quidem accurate demonstretur, sed cum aliqua probabilitate admittatur.

§. 27.

Sistit vero quantitas læsa vel copiam, vel inopiam humorum, ideoque plenitudinem & vacuitatem vasorum & cavorum, πληθώραν & κενεαγγιαν, qualitas vero læsa depravationem humorum sive cacochymiam exhibet, quæ in varias species iterum distinguuntur. De quibus quidem omnibus nunc sigillatim agendum erit.

§. 28.

Sanguis est humor corporis universalis, quo verbo non tantum rubicundam partem, quam cruorem dicimus, *Physiol.* §. 177, sed etiam reliquos inde progredientes humores seroso lymphaticos, in circulo universali humorum positos, generali significatione intelligimus. Cum autem copia sanguinis & humorum, in corporibus contentorum & motorum, ob differentiam eorum insignem accurate definiri nequeat, plethora dicitur ea humorum abundantia, quæ systema vasorum nimium distendit *) Uti enim abundantia moderata euchymiam sistit, sic auctior ad morbum disponit, & in continuato augmento eundem refert.

*) » Plethora, quo vocabulo semper loco plenitudinis
 » utimur, ut plurimum abundantia boni sanguinis ap-
 » pellatur

14 PARS I. CAP. II. DE DIFFERENTIIS

» pellatur : cum autem differentia inde non satis
» eruatur effectum ejus generalem simul indicavimus.

§. 29.

Plethora in veram seu absolutam , & in spuriam seu apparentem distinguitur : illa copiam humorum sensim collectam & auctam , vasis minus proportionatam, exhibet, hac vero non adeo aucta ob dispositiones quasdam morbosas solidarum fluidarumque partium symptomata veræ plethoræ inducit.

§. 30.

Vera plethora in sanguineam & seroso-lymphaticam sive obesam dispescitur. Quomodo enim tunc, cum sanguis rubicundus, in corpore collectus & auctus, robore vasorum vere densatus, vasa systematis sanguinei ultra modum distendit, plethora sanguinea oritur ; sic obesa nascitur, si sanguis, ex bono & copioso chylo auctus, in cruorem non adeo densatus, nec nutritioni optime inservit, nec se & excretionibus dissipatur, sed ad cellulas pinguedinis & lymphæ transit, easque ultra modum replet & distendit, ideoque in vasis seroso-lymphaticis & cellulis præcipue hæret. *Physiol.* §. 249.

§. 31.

Spuria plethora in solidis, massam humorum non recte coercentibus, potissimum cernitur. In imbecillis enim, quorum solida relaxata & debilitata sunt, vel universalis est, & plethora imbecillum dicitur, vel partes quædam, v. c. uterus & pulmones, decubitus partialem sanguinis experiuntur. Opposita autem ratione, rigiditate & strictura solidarum partium inducta, spastica sæpe oritur plethora *), quam ob causam senes præcipue ad eam disponuntur.

*) Cum

*) » Cum spastica strictura & in imbecillis sæpe excitetur, eo quoque suo modo referri possit.

§. 32.

Sed spuria quoque ex fluidorum indole pendet; si enim hæc ex variis causis inæquali ratione evolvuntur, & motu intestino aucto turgent, orgasmus oritur. Nam hic, ab externo calore, vehementi animi affectu, victu aromatico & potu spirituofo excitatus, interdum plethoram incalescentem efficit, præcipue tamen internæ causæ dyscrasiæ humorum, in febribus evolutæ, febrilem plethoram excitant. Cachymica demum plethora, quæ his jungi possit, ex humorum qualitate læsa melius cognoscitur *).

*) » Distinguunt alii plethoram in eam, quæ ad vires est, & in aliam, quæ ad vasa dicitur: quoniam vero in vasis ipsis vires fluidorum movendorum continentur, fundamentum distinctionis non satis certum est.

§. 33.

Vacuitas vasorum sive *κενειαγγία* est inopia humorum, quæ raro ex defectu bonæ nutritionis subinde existit, rarissime ex jejuniis diuturnis inducitur, semper tamen cum depravatione humorum conjuncta est. In systemate sanguifero per insignem hæmorrhagiam interdum subito inducitur defectus cruoris, sanguinis autem & humorum seroso-lymphaticorum post graves morbos, quamquam felici crisi superatos. Excretiones nimix humorum a vitiis diætæ vel medicamentis incommodis, v. c. in sudore nimio & spermate copiosius profuso, lente quoque vasa evacuant.

§. 34.

Si sanguis rubicundus & reliqui inde derivati humores non tantum in aggregatione particularum sive globu-

globulorum conjunctorum, sed in mixtione quoque ob varias causas a statu sano recedunt, depravatio, quam cacochymiam dicimus, inde oritur. Quamquam autem solida quoque his nutrita male afficiuntur, & cacochymia depravatum corporis habitum sive cachexiam inde refert, in origine tamen morbi ad fluida potissimum respicimus.

§. 35.

Veteres medici cacochymiam ex abundantia humoris vitiosi, phlegmatici scilicet, pituitosi, biliosi & melancholici, dijudicabant: cum autem recentiores, chemicis tentaminibus edocti, fluidorum indolem ex proportionata aquæ, terræ, olei & salis mixtione accuratius declarare solcant, *Physiol.* §. 140. *seqq.* tentandum omnino est, an qualitas humorum vitiosa, in aggregatis sæpe conspicua, ex his principiis derivari queat.

§. 36.

Temperamenta non tantum in solidorum, sed in fluidorum quoque diversa ratione posita esse, *Physiol.* §. 628. *seqq.* ideoque aggregatas & mixtas fluidorum partes & in sanis variare, constat. Cum autem in iis proportio fluidorum & inter se, & ad solida, adhuc maneat, eaque variis diætæ erroribus lædatur, cacochymia demum nascitur, & morbi ideam affert.

§. 37.

Et si tenuitas, spissitudo & acrimonia præcipuæ cacochymix species dici, ac priores ex cohæsiōne particularum imminuta & aucta intelligi possunt, melius tamen ex mixti particulis, quatenus in fluidis aggregatis per phænomena apparent, explicandæ erunt, ut quatuor præcipuas cacochymix species, aquo-

aquosam, pituitosam, atrabiliariam & salinam constituamus, & quantum fieri potest ex genere declaremus.

§. 38.

Cacochymia aquosa sive serosa adesse dicitur, si aquosa pars sanguinis & reliquorum humorum nimium augetur. Hæc autem aquosa pars, reliquis particulis humores constituentibus, copiosius quidem, æqualiter tamen & intime admixta, vix ut morbus considerari potest, cum solidis proportionata inveniatur. Est tamen dispositio ad morbum, in quo serum non prorsus admixtum aggregatas fluidorum partes nimium dissolvit, earum interstitiis se interponit, & ita veram tenuitatem humorum efficit.

§. 39.

Viscidum & glutinosum humoribus nostris proprium esse, alibi docuimus, *Physiol* §. 145. Hanc humorum spissitudinem in sano statu jam observamus, si mucosus humor ex glandulis folliculosis, aliquamdiu ibi moratus, excernitur, *Phys.* §. 228. *seqq.* Pituitosa autem cacochymia particulas terrestres cum aquosis ita conjunctas sistit, ut oleosæ & salinæ parcius intercedant, ex qua re immobilitas & tenacitas viscida oritur. Sanguis igitur ipse, chylo viscido non satis subactò inquinatus, & reliqui humores inde producti, hanc mutationem patiuntur, ut, vera elaboratione non succedente, pituita viscida in universo corpore generetur.

§. 40.

Atrabiliaria cacochymia in oleosarum particularum præcipue abundantia cernitur, quæ tamen a reliquis separata non circumducuntur, sed cum salinis

linis & terrestribus adeo arcte cohærent, ut aquo-
sas vix admisceri patiantur. Inde quidem sanguis
rubicundus potissimum atrabilaria seu picea spissitu-
dine inquinatur, ex eo tamen per ulteriorem elab-
orationem deducti humores minus recte miscen-
tur, sed simili labe picæ tenacitatis afficiuntur.
Atram bilem veterum vix accuratius definiri posse,
ex phænomenis patet.

§. 41.

Si copiam insignem & diversitates salium consi-
deramus, quæ varia ratione generantur, & per
chemica tentamina elaborantur, cacochymiam sa-
linam, in corpore humano susceptam & ibi ulte-
rius evolutam, apte definire & distinguere haud
possumus: sufficiat igitur, si in maxime cog-
nitis, acida, muriatica & alcalina volatili, præci-
pua specimina addamus, & ex his præmissis com-
positas varias cacochymias & acrimonias humo-
rum in universum adumbremus.

§. 42.

Ex insigni vegetabilium, quibus vescimur, nu-
mero plurima in acidum vergunt, hinc sapius aci-
dum non tantum in canali alimentorum hæret, sed
ad secundas quoque vias deducitur. Hoc in canali
intestinorum hærens facile cognoscitur, sanguinis
postea viscido naturali obvolutum vix se prodit, in
lymphæ autem viis variis signis, imprimis coagulo,
cognoscitur. Cacochymia igitur acida reliquias par-
ticularum vegetabilium salinarum, in corpore non
satis subactas, nobis sistit. Quoniam autem quæ-
dam acidi vestigia in humoribus semper ferme ad-
sunt, abundantia demum cacochymia dicitur.

§. 43.

Plurimi homines condimentum salis communis cum cibis, *Physiol.* §. 761. & non nulli sat copiose fununt. Licet vero illud non tantum in primis, sed & in secundis viis partim subigatur, partim separetur, tamen vel ob copiam salinarum particularum, vel ob defectum fluidi solventis, vel ob inertiam solidorum in imbecillis non satis immutari potest, hinc remanentes in humoribus particulæ cacochymiam muriaticam efficiunt.

§. 44.

Alcalina fixa salia non facile tam copiose fununtur, ut acrimonia inde oriri possit, nec victus animalis, *Physiol.* §. 746. & non nullæ plantæ alcalinæ volatiles, *Physiol.* §. 764. 765. hujus acrimoniæ copiam introducere videntur; ea potius tunc demum augetur, si circulatio humorum violentior particulas sanguinis & feri ita resolvit, ut ad alcaliscentiæ generis disponantur. Et facilius forte sal ammoniacale produci poterat, cum sal commune, alcalinis volatilibus partibus jungendum, in corpore adit, ut hanc cacochymiam alcalino volatilem vel ammoniacalem dicere queamus.

§. 45.

Hæc speciminis loco, ut cacochymia simplices, adducta sunt, cum in innumeris mixtionum, imprimis morbosarum, varietatibus potro describendis vix finem inveniremus. Sæpe enim compositæ sunt, v. c. salina & oleosa biliosam & rancidam sistunt; sic ex salinarum præcipue muriaticarum particularum abundantia aquosa pars humorum nimium resolvitur, & tenuitatem scorbuticam efficit. In examine igitur morborum compositorum, quibus

cacochymia accedit , ad unam vel alteram antecedentium regrediendum erit.

§. 46.

Enascuntur porro ex venenorum efficacia , & in morbis contagiosis præcipue , v. c. lue venerea vel variolis , subtilisatæ quædam cacochymia species , quæ ad hæcenus enarratas non referri , nec ex mixtione sua , ut decet , declarari possunt , ideoque specificas sic dictas cacochymias exhibent. Interdum tamen etiam in his ad cognitâs cacochymias redeundum est. In putridis v. c. morbis & peste ea , quæ de alcalina volatili cacochymia diximus , §. 44. non profus negligenda sunt , licet naturam morbi tantum ex parte declarent.

§. 47.

Cum autem in variis cacochymias rodens & irritans particularum vis observetur , dyscrasia humorum morboſa , quam etiam materiam morbi sive miasma dicimus , ut plurimum generali acrimonia nomine insignitur. Et cum aquosæ , oleosæ & terrestres particula in se illam vim non habeant , ad salinas potissimum , vel in se , vel cum prioribus junctas , respicimus. Etsi denique omnis acrimonia vi mechanica agit , particula tamen , non mixtione , sed sola figura ludentes , v. c. vitrum fractum , non ad cacochymias , sed ad causas morbosas extrinsecas referri merentur.

S E C T I O I I I.

D E M O R B I S S O L I D O R U M.

§. 48.

U T in sano, sic etiam in ægroto homine, particulæ fluidorum suo modo elaboratæ ad solida transeunt, fibrasque, ex particulis densis mediante glutine connexas, & destruant & nutriunt, *Phys.* §. 253. Hinc fluidorum vitia solidis quoque adhærent. Cum autem hæc mutatio, in minimis corporis animalis fibris eveniens, accurate definiri, & ut transitus ad morbos solidorum assumi nequeat, non solum fibras minimas glutine cohærentes, sed etiam in contextum tenuem cellularem compositas, & tandem in minima cava regularia ceu vasa formatas, ut in *Physiologia* §. 125. *seqq.* sic & nunc consideramus.

§. 49.

Cohæsiō igitur particularum & fibrarum minimarum compositarum tanta est in solidis, ut basin compagis animalis efficiant. Sed uti fluidorum particulæ, motu intestino evolutæ, varietate mixtæ & aggregatæ, differentiam humorum animalium fistebant, sic in fibris cohærentibus ea quoque mobilitas remanet, quæ non tantum in varietate corporum, & varia fabrica partium unius ejusdemque corporis diversissima est, & nisum, resistantiam, tensionem & oscillationem prodit, sed etiam in morboſo statu innumeras varietates læsionum contemplandas offert.

§. 50.

Quemadmodum autem in sano corpore diversissimos motus ad elasticos & vitales reducere tenta-

mus, sic & ægrø accedentes mutationes ex his deducimus. Elasticitas igitur a glutinis fibras firman-
 tis indole pendet, & in diversis temperamentis di-
 versum virium robur gignit, ideoque morbi inde
 deducti in laxitate & rigiditate ponuntur. Vitalis
 autem motus, cujus causâ prima non satis definiri
 potest, ministerio fluidi nervei fit, & æquabili in-
 fluxu blandam oscillationem efficit, in morboſo
 statu vel debilitatem vel stricTURAM exhibet.

§. 51.

Laxitas fibræ oritur, si particulæ hanc com-
 ponentes ita inter se cohærent, ut terrestres, basia
 constituentes, rariores sint, & ipsum gluten inter-
 currens ob insignem tenuitatem non satis cohæ-
 reat *), ideoque ad nisus proportionatos non valeat.
 Fibræ autem compositæ & canales inde formati
 fluidis impulsis cedunt, ab iis nimis distendun-
 tur, ideoque humores non satis urgent, nec ve-
 ram elaborationem efficiunt. Hinc lentor humo-
 rum & pituitosa stasis.

- *) " Tam laxa cohæſio particularum solidi, ut fluidi
 " instar resolvantur, numquam adesse videtur, cum
 " in tenero infantum corpusculo etiam tot fibræ densæ
 " jam formatæ sint, quæ intimam dissolutionem im-
 " pediunt.

§. 52.

Contraria ratio est rigiditatis fibræ, quæ tunc se
 prodit, quando particulæ terrestres ita abundant,
 ut intermedium gluten densitate & siccitate sua ad
 ipsam terrestrium particularum indolem accedat, &
 nisus in punctis contactus auctis nimius reddatur *).
 Fibræ inde compositæ minus flexiles sunt, & cum
 impulsui fluidorum non cedant, in iis etiam porro-
 moven-

movendis & elaborandis non apte reagunt. Nascitur inde immeabilitas & atrabilaria stasis.

- *) » Hæc nimia cohæsiō particularum solidi senilibus
 » corporibus magis propria est, aliqua tamen fluidi
 » movendi vis tēpe, adest, licet quædam libræ,
 » v. c. in ossibus, ad fragilitatem ceu summum rigi-
 » ditatis statum disponantur.

§. 53.

Debilitas est languor motus vitalis, five parcius & lentior influxus fluidi nervei in fibras minimas compositas. Hæc quidem fibris muscularibus, in quibus præcipue se exlerit, tantum propria videtur, nec tamen dubium est, eandem ad alias fibras compositas, fabrica musculari non adeo conspicuas, extendi, nisi forte quis urgeat, fabricam omnis fibræ minimæ, ad motum aptæ, musculari similem esse. Languor universalis minimas partes organorum & viscerum tangit.

§. 54.

Strictura est violenta fibræ contractio, a fluido nerveo, vehementius in fibram quamlibet animalem impulso, oriunda, & ob tensionem fibrarum vicinarum dolore molesta, hoc ipso enim a blando oscillatorio motu in sanis differt. In musculosis quidem fibris evidentior est, & tremore finitur, sed in minimis quibuscunque vasis quoque evenit, & æquabilem fluidorum transitum impedit.

§. 55.

Morbi solidorum generales a nobis nunc ut simplices considerati sunt, numquam tamen nisi in compositis motibus apparent, in quibus elasticitas imminuta & aucta, laxitas & rigiditas vitales vario modo moderatur, cum e contrario quoque vitales mo-

tus in debili & stricta fibra varios effectus exferant : in motibus tamen compositis recte dijudicandis vix versari possumus, nisi principia motus ex minimarum particularum indole repetamus, & inde in causas inquiramus.

§. 56.

In imbecillis quidem debilitas ideo observatur, quoniam elastico robore carent, fluidum autem nerveum ipsum in corporibus, in quibus nulli humores recte elaborantur, idoneas vires accipere non potest. Sic in robustis sæpe ingressus morborum malignorum celerem prostrationem virium inducit; quæ summa debilitas est, in quibus causa non in defectu roboris elastici, sed in male affectis nervis ponitur. In rigido itaque ac laxo corporis statu motus vitalis debilitas locum habet.

§. 57.

Simili prorsus ratione strictura fibrarum & laxa & rigida corpora afficit, cum in utrisque is elasticitatis gradus non sit, qui æqualem & blandum fluidi nervei affluxum admittit; cedit mollities laxæ fibræ, eaque vehementius constringitur; resistit rigida, vehementem influxum urget. Et, ut in sanis diversi gradus motuum compositorum in fibris varia ratione irritatis observantur, sic in ægris quoque insignis differentia locum habet.

§. 58.

Si fibræ cujuslibet, vel simplicis vel compositæ, inter se cohærentes particula, vel ob nimiam tensionem, vel ob acre interpositum dissolvens, ex nexu suo turbantur, oritur læsio continui, quam unitatem solutam appellare solemus, quæ quidem in minimis

nimis fibris sensu non percipi potest, in partibus autem ex his compositis magis cognoscitur, & in vulnere differentia declarabitur. §. 70.

§. 59.

Ex fibris, juxta se invicem in planitie positæ; membrana, ex membrana convoluta canalibus componitur, *Physiol.* §. 133. *seqq.* ac utraque pars vel ex fibris simplicissimis, vel jam compositis formatur; solida itaque præter morbos fibræ, in se spectatæ; ex eo, quod cavitatem formant, alia adhuc cavitatis auctæ & imminutæ vitia suscipere valent, de quibus in generali hac solidorum morbosorum tractatione adhuc agendum est.

§. 60.

Cavitas vero canalium triplici ratione augeri potest, scilicet, 1) in *ἀναστομάσει*, si orificia canalium, in superficie corporis externa & interna majoris cavitatis hiantia, nimium ampliantur, & nimiam inde humorum eorumque, qui coerceri debebant, copiam dimittunt. 2) in *διαπηδήσει*, si fibræ, latera canalium componentes, a se invicem secedunt, ita, ut fluida contenta canalem distendere, & tandem per interstitia facta in cava cellularia transsudare possint. 3) in *διαίρέσει*, quæ vera ruptura canalium & plenaria secessio fibrarum componentium est, & ex antecedentibus binis jam cognoscitur.

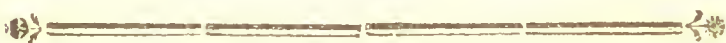
§. 61.

Cavitates canalium vel imminuuntur, vel prorsus implentur 1) ab obstructione, si humor trajiciens quocumque modo spissior & immeabilis redditur, & transitum humoris sequentis impedit, quæ

ἔμφραξις dicitur. 2) a compressione, si tumor enatus latera canalis ita comprimit, ut hic fluida transmittere nequeat. Dicitur vero εἰνοχωρία in eo casu, ubi tumor in ipsis canalis parietibus hæret, & Σίψις, ubi tumor canali vicinus deprehenditur. 3) a collapsu, si fluida, quæ canalem distendunt, in vicina cava subito & cum impetu effunduntur, & latera canalis collabuntur, quam συνίζησιν appellant. Spasmus fibrarum, canalem componentium, cavitatem per aliquod tempus imminuit, numquam tollit.

§. 62.

In triplici hoc casu canalis prorsus definit esse canalis, & vel fibris ejus omnibus inter se, vel cum stagnante humore coalitis, vera oritur αἰμφοσις, sive laterum coalitus & in densiorem & compositam magis fibram concretio. Quamvis etiam similis vasorum mutatio, successu temporis, ab humorum motu, per senectutis naturam lentiore facta, in omnibus hominibus, & sanis quoque eveniat, & ideo vix morbosa dici possit, ex hac tamen canalium concrecione nimis aucta senilia corpora tandem ad morbos & mortem naturalem inde pendentem disponuntur.

S E C T I O I V.

DE MORBIS PARTIUM COMPOSITARUM, VISCERA ET ORGANICA CONSTITUENTIUM.

§. 63.

AD compositas magis humani corporis partes accedimus. Omnes ejus machinas particulares, quæ ex eo, quod fluida per vasa easdem componen-

tia movent, vel alia ratione actionem quamdam perficiant, viscera & organa dicuntur, generatim consideramus, & quo modo morbi in iis oriri possint declaramus. Attendimus autem primo ad fabricam læsam, deinde ad motum fluidorum per solida morbosum, eorumque copiam vel auctam, vel imminutam, indolemque depravatam, tandem ad fluida, in solidis subsistentia & cum his corrupta.

§. 64.

In fabrica viscerum & organorum læsa ad solida præcipue respicimus, licet & fluida in his moveantur. Solidarum itaque partium coordinatio, in se considerata, figuram, numerum, magnitudinem, proportionem, situm & nexum earum indicat, quæ suo modo cuncta a statu naturali recedere possunt.

§. 65.

Cum figura limes extensi sit, in ea læsa ad lineas, quibus partes organicæ circumscribuntur, & vitium inde ortum attendimus. Superficiem v. c. ossium inter se junctorum in gibbosis mutatam deprehendimus, si corpora vertebrarum ab una parte magis compressa, ab altera justo ampliora conspiciuntur.

§. 66.

Numerus partium componentium interdum augetur, interdum minuitur, id quod in monstrosis corporibus cum evidenti sæpius actionis læsione fit; interdum vero, dummodo fabrica non mutetur, actio vix læditur, v. c. testiculus simplex vel triplex, dentes deficientes vel duplices; interdum autem ad varietatem structuræ corporum pertinet, ut arteria vel vena duplicata vel deficiens.

§. 67.

§. 67.

Magnitudo in diversis hominibus varia est: hinc, proportione non simul considerata, tanquam morbosa assumi nequit. Ventriculus nimium expansus, intestina, per partes contracta & expansa, proportionatam magnitudinem laedunt. In hydrocephalo & vario hydrope, a fluido extra vasa missa, cava extenduntur, & magnitudo partium contra naturam augetur ad omni obstructione tumor & inde magnitudo aucta, in defectu succorum exinanitio vasorum, magnitudo imminuta sive marcor oriuntur.

§. 68.

Situs morbose mutatus assumitur, si vera coordinatio partium non observatur. Intestina interdum morbose collocantur in herniis, viscera omnia; raro tamen, inverso ordine collocata inveniuntur, vel unum alterumque per tumores praternaturales ex sede sua dimovetur, id quod in vasis, nervis, musculis & tendinibus saepe simili ratione contingit.

§. 69.

Nectunt partes contextus cellulofus intercurrens & ligamenta; si igitur haec vel nimium extendantur, vel nimium corrugantur, actio inde pendens vel profus non, vel difficulter perficitur. Frenulum linguæ, longius productum, coalitio partium morbosa, in abdominalibus visceribus observata, immobilitas membrorum a tendinibus, cum cute post contextus cellulofosi destructionem coalitis, & alia exempla hoc satis illustrent; ipsa scissionis continui & vulneris consideratio varia nexus laesi specimina exhibebit.

§. 70.

Vulnus in partibus solidis consideratur, & est unionis solutio, cuius differentia varie definitur: in duris enim ossibus fractura vel fissura, in mollioribus partibus vulnus, stricte sic dictum, appellatur, attamen pro discrimine causæ ejusque applicationis varia nomina obtinet, puncturæ, fissuræ, dilacerationis, contusionis, erosionis & rupturæ, quæ vel ratione externæ & internæ causæ, vel ratione instrumenti lædentis variæ distinguuntur.

§. 71.

Hæ & aliæ læsiones veros quidem morbos constituent, quoniam hominis sani fabricam, per anatomicam & physiologiam cognitam, invertunt; interdum tamen sine evidenti actionum læsione observantur, cum motus in partibus, etiam non rite dispositis, actiones quidem quodammodo mutatas sistat, sed læsionem actionum universalium non inferat: interdum vero varia vitæ incommoda inde oriuntur, quæ non numquam consuetudine sensim inducta quodam modo corriguntur.

§. 72.

Si in partibus compositis ad humores contentos simul respicimus, tunc eos vel celerius vel lentius moveri posse observamus. Motum celeriores in circulo humorum universali febrem, in generali significato sumtam, dicimus; motum vero lentiores lentiores humorum appellamus, qui ad successive natam & paulatim auctam obstructionem ducit, cujus quidem mutationis morbosæ naturam in causis & effectibus plenius examinabimus.

§. 73.

§. 73.

Porro quoque in partibus compositis ad humores, morbose auctos vel imminutos, ad corruptionem eorundem, & tandem ad errorem loci respicimus. Priora maximam partem ex iis repetenda sunt, quæ de humorum vitiis paulo ante declaravimus §. 25. *seqq.* ultima vero conditio potissimum hic consideranda est, ubi obstructionem & extravasationem humorum in primis attendimus.

§. 74.

Humor spissior, in angusta vasa ductus, obstructionem, vel leviozem ejus gradum, quem infarctum dicere solemus, declarat. Cruor seu sanguis rubicundus, in vasa teneriora, serum & lympham alias vehentia, inductus, eadem obstruit, & ob violentiorem sanguinis, a corde impulsus, impetum & ob spasmus fibrarum, canalem obstructum constituentium; uterque motus a vi vitæ incitatus inflammationem efficit, quam in parte affecta durities, calor, & dolor concomitantur, in externis autem partibus simul rubor conspicitur.

§. 75.

Genesis inflammationis, quam sanguini in cellulas effuso adscribunt nonnulli, & per phænomena probant, ex vasis arteriosis unice derivanda est, unde continuata in cellulas quoque diffunditur. In priori casu, adhibitis genuinis auxiliis, discussio & resolutio stagnantis humoris fieri potest, quæ in altero vix obtinetur, cum meabilitate obstructi non præstita putrida resolutio sequatur, quæ tamen in varia causarum applicatione varia est.

§. 76.

§. 76.

Si enim sanguis stagnans bene mixtus est, & ex corpore ipso boni humores affluunt, putredo, qua partes solidae & fluidae deliquescunt, ita temperatur, ut pus bonum, album blandum & spissum generetur. Cum itaque partes corruptae a sanis, interveniente blanda inflammatione & suppuratione limitum, secedunt, apostema sive abscessus oritur. Tenendum tamen est, interdum etiam bono puri aliquam ichoris partem admisceri, indeque pus tenue in abscessu generari.

§. 77.

Si autem sanguis & humores stagnantes depravatae indolis sunt, ex corpore ipso mali succi affluunt & resolutio corrupti apta medendi methodo non temperatur, putredo non coercetur, sed augetur, & in contextu celluloso proserpit, ideoque gangraena & sphacelus oriuntur. Prior in contextu celluloso, partes organicas involvente, haeret, & has intactas relinquit; alter ad tenuem contextum cellulosum, qui partes organicas simul constituit, progreditur, easque prorsus destruit.

§. 78.

Et serum & lymphæ interdum stagnant, idque si in glandulis aut similis texturae partibus eveniat, tum illa ab initio lentescunt, post modum teneros eorum tubulos prorsus ocludunt, & cum iis, quasi in unam massam concresecendo, durum formant tumorem, quem scirrhum appellamus, qui diu saepius in corporibus occultus haeret, interdum vero, ab aliqua causa externa internave irritatus, cancerum producit, qui destructionem partis cum plenaria

naria & singulari profus humorum corruptione efficit.

§. 79.

Si corrupti humores in vulnere §. 70. hærent, vel in abscessu impurum & tenuè pus §. 76. vel ichorosa colluvies §. 77. 78. diu retinetur, partes solidæ vicinæ læduntur, irritantur, crispantur, vulnerisque vel erosæ partis superficies impura fit atque sordida. Tales læsiones in partibus solidis mollioribus ulcera dicimus, quæ vel oculis patent, vel in angustis sinus excurrunt, quo in casu ulcera sinuosa, aut, si superficies callota facta fuerit, fistulæ dicuntur in ossibus vero laminarum corruptionem & separationem sive cariem inducunt.

§. 80.

In extravasatis humoribus partim ad ipsos humores, in cava lateralia propulso, partim ad cavum, in quod excurrunt, respicimus. Sanguinis eruptis vasis effusio in vasa cellularia fugillatio appellatur, quæ si levior est, resorptione stagnantis humoris discutitur, gravior autem ad inflammationis mutationes tendit, § 75 *seqq.* Serosa sanguinis pars aut ichor, in similia loca effusa, œdematis, in cava majora delata, hydropis in genere considerati ideam exprimunt. Aer elasticus in cellulas progressus emphysema producit. Ex quibus, nisi resorptione aut evacuatione tolluntur, corruptio humorum oritur.

CAPUT III.

DE DIFFERENTIIS MORBORUM
ACCIDENTALIBUS.

§. 81.

EX iis , quæ capite antecedenti exposuimus , vera morborum , in partibus corporis variis hærentium , indoles & natura cognoscitur & dijudicatur. Cum vero hi morbi , ex suis causis oriundi , varios producant effectus , medici varias conditiones accidentales in iis observant , ex quibus non nullas illorum differentias constituere solent ; quæ ideo , licet morbi naturam non declarent , sed tantum vocabula , ad quasdam mutationes morborum explicandas a medicis assumpta , proponant , prorsus negligendæ non sunt.

§. 82.

Dividunt vero medici morbos compositos ratione causæ in idiopathicos , & sympathicos , porro in acquisitos , contagiosos , hæditarios , connatos & habituales ; ratione subjecti in universales & particulares , ratione temporis , præter acutos & chronicos , in continentes , remittentes & intermittentes , prout nimirum diversa stadia ipsius morborum decursus emetiuntur ; ratione indolis in benignos & malignos , porro regulares sive anomalos , nec non recidivos , ratione eventus tandem præcipue considerant mutationem eorum in sanitatem , alios morbos & mortem. Hæ differentiæ , ut præcipue exemplis adductis , nunc paululum declarandæ sunt ; omissis reliquis non adeo necessariis visis.

§. 83.

Idiopathicus dicitur morbus, si causa ejusdem in parte affecta ipsa hæreat; sympathicus vero, si causa, in vicina vel alia remotiore parte hærens, morbum per consensum producat Cephalalgia v. c. idiopathica est, si acris humor & cerebrum & membranas ejus vehementer irritat; si vero eadem ex sabburra, in primis viis hærente, oritur, symptomatica five sympathica dicitur. Distinctio morborum in fixos & vagos simili ferme ratione explicatur.

§. 84.

Huc forte reduci possunt morbi protopathicis, qui primum generantur, & deuteropathicis, qui ex alio præcedenti ortum trahunt: sic v. c. colicus dolor ex ipsa saburra acrium humdrum, in primis viis præsentium, oritur; interdum tamen a renibus male affectis in colica nephritica per consensum excitatur, ita, ut a renibus, spastice vexatis, intestina quoque spasmo afficiantur. Morbi succedentes ex iisdem causis, accessorii ex novis obortis generantur.

§. 85.

Acquisiti dicuntur morbi, qui per varias causas occasionales depravationem fluidorum & solidorum in homine sano producunt, v. c. hæmoptæ, febres catarrhales: huc quoque referri possunt contagiosi, quorum causa in aere vel contactu impuri corporis posita est. Hæreditarii vero sunt, qui a labe, humorum potissimum, a parentibus ad infantes deducta, oriuntur, ut affectus arthritici & phthisis. Connati vel cum his conveniunt, ut in infante, lue venerea affecto, vel malam conformationem in solidis,

jam

jam in utero factam, & depravationem fluidorum ibidem inductam, declarant, v. c. leporinum labium & icterus. Habituales tandem appellantur morbi, quorum una caussa semper hæret in corpore, quæ alia accedente morbum quemdam sæpius producit, ut purpura scorbutica.

§. 86.

In magna morborum varietate quidam tamen omnibus hominibus communes sunt, alii ratione subjecti, in primis ratione ætatis & sexus, distinguuntur. Recens natorum, infantum & senum morbi observantur; alii sexum potiore, alii sequiorem afficiunt, & ex his præcipue notabiles sunt morbi virginum, gravidarum & puerperarum. Quoniam vero & in vitæ genere sæpe dispositio ad morbos quærenda est, contentioni studiorum dediti artifices & opifices, ob varias res, quas tractant, ab aeris inde pendente mutatione, ve lex situ corporis noxio, variis morbis obnoxii sunt.

§. 87.

Ratione subjectorum, quæ morbis afficiuntur; porro attendenda est distinctio in particulares & universales *). Illi apto vocabulo sporadici dicuntur, quoniam hic illic inter incolas regionum disseminati sunt; hi vero, qui copiosius in populo quodam grassantur, pandemii dicuntur, & in endemios & epidemicos dividuntur; endemiosque morbos eos nuncupamus, qui certis quibusdam regionibus & populis proprii sunt, ut plica polonica; epidemicos vero, qui uno eodemque tempore in aliqua hominum societate versantur, & ab aeris victusque vitiis potissimum pendent, ut febres variæ.

- ») » Distinctio hæc quoque ad morbos singularum partium & universi corporis significandos adhibetur ,
 » ut ophthalmia & febris.

§. 88.

Morbi , ratione temporis considerati , ut plurimum circa æquinoctia ex mutationibus aeris generantur , & vernaes & autumnales sunt , quibus tamen sæpe circa solstitia evenientes , æstivi & hiberni , adduntur. Neque tamen hæc distinctio universalis est , sed ex diversis orbis terrarum climatibus , & situ regionum aliisque causis dijudicari debet , nec raro a tempestatibus variantibus mutatur. Magis vero ad durationem vel morbi ipsius , vel partialium ejus exacerbationum sive paroxysmorum respicimus , & singulorum morborum progressum per definita stadia emetimus.

§. 89.

Ratione durationis , in genere considerata , morbi appellantur 1) acutissimi , qui vel in ipso ingressu morbi necant , vel intra quartum diem terminantur , ut apoplexia , hæmorrhagiæ enormes & pestis ; 2) peracuti , qui ad septimum sæpius diem durant , ut febres variæ malignæ ; 3) acuti , qui nono , decimo quarto vel vigesimo primo die demum judicantur , ut febres variæ continuæ ; 4) chronici tandem , qui definitum durationis tempus non habent , sed per annos sæpius homines excruciant , ut scabies , febres intermittentes.

§. 90.

Ratione paroxysmorum sive exacerbationum febres potissimum , nec non alios morbos distinguimus
 1) in continentes , qui ab initio usque ad finem vel
 aqua-

æquali impetu sæviunt, vel sensim aucti progrediuntur, & sine notabili intervallo remissionis cujusdam sensim quoque imminuti finiuntur; 2) in remittentes, qui vulgo continui dicuntur, ubi vis morbi quodam modo a violentia sua remittit, sed per intervalla iterum exacerbatur; 3) in intermittentes, qui per intervalla homines aggrediuntur, paulo post prorsus intermittunt, denuo sed invadunt ægrum. Hi omnes periodici dici possunt, licet hi suo quoque modo cum habitualibus §. 85. conveniant.

§. 91.

Singularem morbi decursum per definita stadia ita describimus, ut initium ejus esse dicamus, ubi per phænomena, etiamsi leviora, se manifestat morbus; progressum vero appellemus, si vel novæ causæ accedunt, vel jam præsentés agere pergunt, aut violentiores fiunt, ideoque symptomata augent; statum vero ibi ponamus, ubi vis morbi, ad summum gradum producta, futuræ mutationis indicia præbet; decrementum tandem, ubi symptomata multa cessant, alia vero imminuuntur, atque finem, cum corpus sanitatis restituta reddit indicia.

§. 92.

Ratione indolis morbi præcipue ex symptomatum differentia judicantur, non prorsus tamen neglectis causis, solentque præcipue in benignos malignosque discerni. Illi paucioribus levioribusque symptomatibus stipati sunt; hi graviora & magis exitiosa adjuncta habent. Quam ob rem etiam non numquam refractarii dicuntur, qui nimirum nec vitæ nec medicamentorum viribus cedunt. Ra-

ne decursus etiam, §. 91. interdum peculiarem indolem servant, cum vel regulares sint vel irregulares, sive anomali, ut symptomatum obortorum series consuetis mutationibus respondet, vel ab iis varie recedit. Ii tandem morbi, qui jam propulsi revertuntur, recidivi nuncupantur *).

*) « Morbi in activos & passivos vix distingui possunt,
 » cum non morbus ipse, sed vis vitæ in illis agat, in
 » his supprimatur.

§. 93.

Tandem etiam morbi ratione eventus dijudicandi sunt, quatenus eos vel sanitas recuperata finit, vel in alium morbum aut mortem definunt. Dicuntur itaque salubres, qui motibus praternaturalibus in corpore ad tempus excitatis depravatam fluidarum & solidarum partium constitutionem, in primis dyscrasiam humorum in corpore agroto natam & auctam, mutant & eliminant. Sanabiles appellantur, qui, sine accessu peioris mali, per vires vitæ regimen diætæ conveniens & medicamenta accommodata corriguntur & debellantur; insanabiles autem his auxiliis non cedunt. Letales tandem sunt, qui vel subitanam vel certam, etsi quodammodo protractam mortem adferunt.

 P A R S II.

Æ T I O L O G I A.

S I V E

 D O C T R I N A D E C A U S S I S
 M O R B O R U M.

§. 94.

UT omnes corporum mutationes a causis suis definiuntur, sic quoque morbi rationem suæ præsentiae ex causis quibusdam repetunt, ex quibus variae agere incipiunt, ante quam morbi ipsi in sensus cadunt. Una ex his causis raro sola percipitur, earum vero concursus & varia applicatio demum morbum præsentem faciunt. Recensebimus itaque primo distinctiones causarum, a medicis practicis assumtas, & paulo post eum ordinem sequemur, ad quem scrutinium causarum optime suscipi posse existimamus.

 C A P U T I.

 D E C A U S S I S M O R B O R U M
 I N G E N E R E.

§. 95.

ID, quod mutationum, in corpore sano occurrentium, rationem in se continet, causa sanitatis dicitur; hinc in ægroto quoque corpore rationes mutationum morbosarum, hoc est, causas disquirere convenit. Qua in re ipsa, quæ sanitatem efficiunt,

caussæ accurate attendendæ, & in iis mutatis rationes morborum, quærendæ sunt.

§. 96.

Semper vero caussa morbi est res quædam physica, cum corpus nostrum non nisi per aliquam rem corpoream mutari possit: quod si enim quis morbos, ab imaginatione oriundos, in contrariæ sententiæ probationem adducere vellet, illorum tamen ratio a vehementi sensatione petenda, & ita ex actione quadam corporea declaranda foret, cum ea aut in solidas, aut in fluidas partes, aut in utrasque vi sua agat.

§. 97.

Omnes res naturales, quæ non ambiunt, & corpori vel applicantur, vel in illud ingeruntur, externæ; mutationes autem, quæ inde in corporis actionibus eveniunt, internæ dicuntur caussæ. Sic aer, victus cet. corpus nostrum & in sano statu non solum reficiunt & conservant, sed illud quoque ob depravatam interdum indolem lædunt & destruunt. Actiones etiam vitæ in motu; somno cet. si moderatæ sunt, ad conservationem corporis requiruntur, immoderatæ demum in solidarum & fluidarum partium fabrica & mixtione lædunt.

§. 98.

In genesi morborum series & externarum & internarum caussarum varia est, ut proinde ex earum recensione distinctionis ratio non commode peti queat. Cum vero aliæ primum adsint, aliæ postmodum nascantur, morbus vero tunc vel nondum adsit, vel ex effectibus non appareat, eæ remotæ dicuntur: aliam autem proximam tum temporis constitunt,

stituunt, cum præcipuam aliquam mutationem inducunt, ex qua dispositio, quæ actiones lædit, effectibus se prædit, & rationem morbi vere præsentem sistit.

§. 99.

Cum occasio morbi & dispositio ad morbum in ulteriori examine probe distinguenda sit, causarum remotarum distinctio in occasionales & prædisponentes ubique ferme in scholis medicorum recepta est. Distinctio in procatarticas & proëgumenas nobis ideo displicet, quoniam utrumque vocabulum ideam remotæ causæ tantum exhibet: nec allegorica distinctio in potentias nocentes & seminia morbosa nobis probatur.

§. 100.

Occasionales causæ ex neglectu regularum diæticarum potissimum derivantur, variæ enim particulæ, per aerem, alimenta & medicamenta corpori applicatæ & ingestæ, in humoribus non recte subiguntur, ideoque ad minimas fibras non bene applicantur, ex quibus causis etiam motus corporis interni, varia ratione moderandi, non, ut decet, peraguntur. Prædisponentes igitur ex iisdem sensim generantur, dum & solidis & fluidis partibus labes aliqua adhæret, subsistit & jam initia morborum continet. Sic victus glutinosus humorum nimiam tenacitatem inducit. Ille est causâ occasionalis, hæc prædisponens.

§. 101.

Occasionalibus morborum causis semper obnoxii sumus, ita, ut aliquam quidem vel in sanis hominibus

nibus dispositionem ad morbum efficere queant ; si vero vires vitæ , quæ principes sanitatis causæ sunt , in corpore adhuc vigent , dispositio ad morbos inducitur sæpius sensim sensimque per alias & contrarias causas corrigitur , ita , ut sanitas diu conservetur , licet causæ quædam morborum præsentis & activæ sint. Sic victus glutinosus non statim tenacitatem inducit , quoniam alimenta simul assumpta , sale & aromatibus condita , & potulenta aquosa & fermentata glutinosum quodam modo solvunt & immutant.

§. 102.

Quando vero causa prædisponens jam magis fixa hæret , neque ab actionibus vitæ facile superari potest , tunc occasionales , quæ olim prædisponentem causam inducebant , hanc jam existentem ita excitant , ut proxima morbi causa , five ea solidorum & fluidorum mutatio , ex qua actiones læsæ immediate pendent , producantur. Humor tenacitas v. c. a viscido victu , immodice ingurgitato , ita augetur , ut lentor humorum circulationem sanguinis turbet , & febrem intermittentem inferat : est itaque lentor nimius causa proxima febrilis morbi.

§. 103.

Ex hac causarum recensione genesis morborum optime explicari posse , nec opus esse videtur , causas figillatim enarrare , cum occasionales in diætetica , ut parte quarta physiologiæ , prædisponentes vero , & in temperamentorum explicatione , parte tertia capite tertio physiologiæ , & in morborum generali & essentiali differentia , parte prima capite secundo pathologiæ , causæ vero proxima , quippe

quæ simile aliquid, aut idem cum ipsis morbis sunt, in hac ipsa morborum generali disquisitione cognosci & erui possint; sed multæ sunt eæque graves rationes, quæ hoc specialius causarum scrutinium reddant necessarium.

§. 104.

Causæ & effectus in mutationibus corporum ita se excipiunt, ut effectus primi novās semper causas constituent; hinc non incongruum erit, seriem causarum & effectuum, se invicem excipientium, illustrare, & ita modum geneseos morborum compositorum explicandæ demonstrare; cum in natura morborum declaranda nihil adeo necessarium inveniatur, quam hæc causarum investigatio. Hinc, licet multa alibi jam dicta in hac tractatione denuo occurrant, alio tamen ordine proponuntur, & varia scitu digna hinc inde inferuntur.

C A P U T II.

DE CAUSSIS OCCASIONALIBUS.

§. 105.

Eorum quidem haud est inepta methodus, qui causas has ad normam sex rerum non naturalium proponere solent; quoniam vero nos effectus earum generales, præcipue sanitati convenientes, passim tamen & nocivos, in diætetica sive quarta physiologiæ parte jam indicavimus, tædiosa repetitione molesti esse nolumus, quin potius omnes has causas occasionales contrahere, & ideas quasdam generales læsionum, inde oriundarum, ex iis
erueret

ernere studebimus, quo caussarum & effectuum nexus melius perspiciatur.

§. 106.

Omnes res, quæ corpori applicantur, vel in illud ingeruntur, nec non mutationes corporis, in variis ejus actionibus observatæ, in his caussis occasionalibus considerari merentur. Priores vero proponi commodius vix poterunt, quam si caloris & frigoris effectus declaremus, & ratione alimentorum & potulentorum, in genere consideratorum, quantitatem eorum in nimia repletionem & inedia qualitatem autem, quoad aquosam, viscidam, oleosam, rancidam, acidam, muriaticam, aromaticam, spirituosamque indolem attendamus; post ea heterogenea singularia, in aere, alimentis, medicamentis & venenis occurrentia, indicemus, tandem & actionem mechanicam corporum subjungamus.

§. 107.

Mutationes corporis, quæ in variis ejus actionibus eveniunt, & morbis occasionem præbent, in motu aucto & quiete nimia, somno & vigiliis, modum excedentibus, se & excretionibus humorum retinendorum largioribus, & evacuationibus humorum excernendorum cohibitis, tandemque in animi affectuum concitatione positæ, & ad hanc normam a nobis ulterius declarandæ sunt *).

*) » Etsi vero in tanta rerum varietate omnes morborum caussas assequi nequimus, normam tamen exhibemus, ad quam & aliæ a nobis omissæ indagari & explicari possunt.

§. 108.

Calor nimius, vel solis radiis in atmosphæra, vel artificiali igne in conclavibus, vel stragulorum atque vesti-

vestimentorum copia & naturali conditione excitatus, corpora debilitat. Cum enim, perspiratione & sudore nimis intenso, subtilissima humida non tantum ex superficie corporis, sed ex ipso sanguine & reliquis humoribus, ac ex ipso adeo fluido nerveo elicita dissipentur, solida vero laxentur, elongentur & ob siccitatem tandem ad motum rigidiora reddantur, mobilitas fluidorum, per corporis vasa ducendorum, imminuitur & corporis vigor perit. Hæc incommoda quies in aere temperato & potus aquosus brevi tollit.

§. 109.

Si vero corpus diutius & iterato hos primos caloris effectus experitur, mixtio sanguinis & humorum insigniter depravatur; particulae enim terrestres oleosis & salinis intimius junguntur, & in massas ferme irresolubiles abeunt, cum, aquosis & reliquis volatilibus ex mixtione dissipatis, fluida potu hausta ipsam mixtionem non commode ingredi valeant. Solida enim, quæ eam suo modo debent juvare, exsucca, quasi rigida & immobilia quoque redduntur, cum ex sanguine nimis condensato nec vasa minima nutritias particulas recipere, nec nervi fluido, ad vigorem corporis instaurandum apto, replevi possint.

§. 110.

Concitati vero per continuatum calorem motus sanguinem & humores, eo modo in sua mixtione laesos, circumducunt, & solida minima irritant, id quod eo magis evenit, cum fluidum tenue deficiat, quod acres & morbose mixtas particulas per se & excretionem subducere queat; hinc alvus sicca, urina parca,

parca, valde saturata, perspiratio tandem suppressa, morbum augent. Acre itaque irritans in minimis vasis spasmos & obstructions inducit, quibus tandem febres, continuæ, acutæ & inflammatoriæ excitantur.

§. III.

Nec frigoris effectus jam descriptis adeo dissimiles sunt; nam subtilissimæ quoque particule dissipantur, & sanguis & reliqui inde deducti humores spissi redduntur; fibræ vero solidæ, quæ simul stringuntur, in condensando sanguine cooperantur. Pulmonalis autem perspiratio præ illa, quæ in superficie corporis fit, intenditur; hinc spissitudo sanguinis & humorum ibi augetur, & infarctus pituitosi, in pulmonibus & cavitate narium potissimum, inducuntur. Quæ incommoda cuncta in aere temperato facile dissipantur, imprimis si potus moderate calidus sumatur.

§. IIII.

Si frigus crescit vel diuturnum est, humores spissi & condensati tandem resistunt cordi, & febriles motus excitant, qui tamen, modo ne acrimonia in humoribus abundet, vel mitiores sunt, vel per intervalla corpus invadunt: si vero, allis causis simul prægressis, acrimonia humorum jam adest, & his ipsis motibus evolvitur, febres acutæ eæque inflammatoriæ gignuntur, quæ potissimum in visceribus sæviunt. Frigus summum, cum exercitatione corporis vehementi conjunctum, circulationem humorum per extrema vasa sæpe impedit, ideoque gangræna & sphacelus oriuntur: sin fluida spissa & frigore densata in quiescente corpore coguntur,

&

& motus continuati in cerebro quoque supprimuntur, vertigo, somnus, sopor & tandem mors sequuntur.

§. 113.

Ex dictis quoque intelligitur, vel certe simili ratione explicari potest, quid subitanæ mutationes ex frigore in calorem, & ex calore in frigus, præsentent? quid humidum calori & frigori junctum efficiat? quales mutationes aer gravis & levis, præcipue in respirationis & perspirationis negotio, producant? quales effectus morboſi in diverſis climatibus & in una eademque regione diverſis anni temporibus orientur?

§. 114.

Unicum tantum exemplum humiditatis calori junctæ poſuiſſe ſufficiat. Relaxatio ſolidorum & perspiratio ab initio ſuppreſſa inducitur; quo factò humores, calore agitati, vehementius circumducuntur. Oriuntur inde ſæpe jam in principio morbi ſudores & aliæ excretiones colliquativæ, quibus vires exhauriuntur, fluida diſſipantur. Quod ſi vero perspiratio per nimiam circulationem & inde compreſſa minima vaſa ulterius cohibeatur, retentique in corpore humores calore agitati, attamen non diſſipandi, motum inteſtinum augeant, in propriam corruptionem & reſolutionem putridam abeunt. Ex his cauſſæ & effectus februm malignarum, imprimis putridarum, intelliguntur.

§. 115.

Alimenta & potulenta, ad conſervationem corporis neceſſaria, & ob quantitatem & qualitatem de-

pra-

pravatam ut causas morborum consideramus. Nī-
 mia enim alimentorum cōpia ventriculum replet &
 ita distendit, ut ruptura ejus exemplis, quamquam
 rarioribus, comprobetur. Quod si vero ultra mo-
 dum distendatur & cedat, motus ejus peristalticus
 infringitur, nec liquor gastricus satis affluit, ut cibi
 ingesti ideo non subigi queant, qui crudi in cō-
 jacent, & ægre ad duodenum progrediuntur. Re-
 spiratio aucta, ventriculum concutiens, ingesta ta-
 men promovet, & duodeni actio, bilis & pancrea-
 tici succi efficacia incitata, digestionis vitia in ven-
 triculo inducta sæpe corrigit, ut bonus tandem
 chylus præparetur, & ad sanguinem ducatur.

§. 116.

Ciborum, in ventriculo collectorum, non bene
 digestorum reliquæ, corruptionem, quæ singulo-
 rum alimentorum indoli propria est, viscidam, aci-
 dam & rancidam incipere & augere possunt, ideo-
 que nova alimenta ingesta, etsi bona, corrumpunt,
 nec liquorum digerentium affluxus, nec continuatâ
 canalis intestinorum actio bonæ concoctioni præ-
 standæ sufficit: quam ob rem crudus & acrimonia
 varia inquinatus chylus ad sanguinem devehitur.
 Sed hanc etiam corruptionem sanguinis motus per
 pulmones & circulatio in reliquo corpore libera sæ-
 pe corrigunt, ita ut, particulis noxiis per excretio-
 nes varias expulsis, humores lymphatici ad nutri-
 tionem minimorum solidorum bene dirigantur.

§. 117.

Etsi vero repletionis nimix vitia sæpius corri-
 guntur, & homines intemperantius viventes morbis
 interdum diu resistunt, tamen, si per continuatas
 has

has causas & ventriculi & intestinorum robur destruitur, & humores, digestionis inservientes, saliva, bilis, cet. a convenienti bonitate recedunt, nec bonus chylius resorbetur, nec sanguis rite mixtus exinde elaboratur. Ut itaque olim diversæ indolis alimenta per validam digestionem in bonum succum nutritium mutabantur, ita nunc quodlibet eorum propriam acrimoniam servat, & inde cacochymiam humoribus infert, ex qua nutritio in minimis læditur, vires languent, & diversi generis morbi oriuntur.

§. 118.

Ab inopia alimentorum & potulentorum, vel plenaria inedia, resectio celeris, a resorptione chyli in primis viis præstanda, deficit; hinc vigor totius corporis perit, cum lassitudinis & vehementis famis & sitis sensus interea hominem excruciet. Si cibi defectus potu, haud adeo nutriente, refarcitur, aliquod levamen adfertur; si autem celeris repletio post longam inediam ventriculum contractum urget atque subito distendit, nausea & vomitus moventur. Blanda nutritio inediam brevem sine remanente noxa corrigit. Ægroti inediam diutius, quam sani, & macilenti facilius, quam obesi ferunt.

§. 119.

Si vero inedia diu toleratur, liquores in primis viis affluentes acres fiunt, ideoque eas vellicant & rodunt; hinc appetitus primo insignis, postea nausea & vomitus excitantur, ut, contractis sæpius ventriculo & duodeno, acres & biliosi humores per os rejiciantur. Ob defectum vero chyli novi in

sanguine, humores, per se & excretionem expulsi, non restituntur, hinc fluidis & solidis blandum nutriens subtrahitur, & vires vitæ insigniter debilitantur. Quoniam vero interea subtilissimæ corporis partes profus dissipantur, acres vero augmentur, non tantum febres acutæ cum summa extenuatione corporis excitantur, sed fluidum nerveum, tandem male elaboratum, deliria, spasmos & alios inordinatos motus producit, donec fame enecti misere pereant ægri.

§. 120.

In indole assumptorum examinanda primo se offert nimia potus aquosi, calidi & frigidi, ingurgitatio. Uti enim sufficiens potus, præcipue aquosus, diluendis humoribus nostris egregie inservit, sic nimia copia ventriculum relaxat, quod per calidam tamen aquam magis, quam per frigidam efficitur. Digestionis negotium, nec non elaboratio chyli & sanguinis, ob nimium ingestum aquosum, non, ut decet, perficitur, & mixtionem bonæ humorum turbantur. Renes a nimia mole aquæ discernendæ debilitantur, hinc varia eorum vitia. Liqueores, ex sanguine ad secretionem optimorum humorum & nutritionem progredientes, non rite miscentur & perficiuntur, nimisque fiunt tenues §. 38. hinc imbecilla, macilentia; etiam tabida evadunt corpora.

§. 121.

Viscidum, in cibis farinaceis non fermentatis; *Physiol.* §. 725. 729. leguminibus §. 730. oleribus §. 736. nec non in quibusdam animalibus §. 744. 748. eorumque variis partibus §. 754. viscido suc-

co scatentibus, præ reliquis hæere cognoscitur. Hoc in ventriculo digestionem resistit, & vix resolvitur; ideo parietibus ejus adhæret, fibras relaxat, secretionem fluidi gastrici impedit, flatum generat & appetitum imminuit. Quousque bilis efficacia observatur, reliquum intestinorum canalem vix lædit, sed in transitu per duodenum corrigitur, tandem vero & intestina glutinoso & pituitoso humore obducit. Licet vero evacuatio per vomitoria & purgantia viscidum collectum sæpius expellat, debilitas tamen primarum viarum, ex his causis inducta, glutinosi, ulterius ex ipsis bonæ notæ cibis generandi; exhibet occasionem.

§. 122.

Viscidum, in primis viis collectum, chylum & sanguinem lente inquinat, in glandulis mesenterii sæpius hæret, & ita vasa lactea obstruendo atrophie genus producit. Hoc in primis in infantibus observatur, in adultis enim viscidum auctum has viarum angustias sæpius transit, in sanguine a circulatione vividiore semel iterumque resolvitur, & vel per varia corporis colatoria organa evacuatur, vel in robustioribus interdum nutrimento bono accedit.

§. 123.

Si viscidum ita collectum diu in sanguine hæret, & ultra modum augetur, ad minima vasa tandem protruditur, & lympham inquinat §. 39; ideoque infarctus & obstructions pituitosas efficit, quæ tamen, nisi nimia humorum acrimonia accedat, motibus febrilibus, per intervalla concitatis, resolvuntur. Ac tum quidem regimen diætæ aptum & convenientia medicamenta fibrarum robur resti-

tuunt, viscidique reliquæ subiguntur & expelluntur. Quoniam autem fibræ a viscido adhærente non raro nimis relaxantur, neque ideo succi nutritii satis evolvuntur, tanta sæpius solidarum corporis partium laxitas & debilitas efficitur, ut motus febriles vel nulli, vel anomali tantum excitentur, sed chronici potius morbi ex obstructionibus lentis oriantur.

§. 124.

Omne viscidum, ex victu tenaci & crudo in primis & secundis viis collectum, & in elaboratione humorum continuata non satis subactum, glutinosum adscititium appellari potest *), quod in principio acrimonias varias salinas, in primis acidam, obvolvitur & tegit, quæ, cum aliquando evolvuntur & fibras irritant, viscera in primis abdominalia ad infarctus, & universum corpus ad tumores & pallores disponunt. In aliis autem, in primis si atrabiliaria dispositio accedit §. 40. varia hypochondriacorum incommoda subnascuntur.

*) « Hoc a glutinoso spontaneo omnino distinguendum » est, quod ex lymphaticis humoribus coagulatis oritur, » & per varia corporis colatoria secedit, & paulo post » in causis prædisponentibus describendum est.

§. 125.

Oleosum, in oleis pressis vegetabilium, butyro ex lacte confecto, & pinguibus animalium partibus conspicuum, si nondum corruptum & acre redditum fuit, primas vias lubricat, & paulo post, si nimia ejus copia fuerit ingesta, debilitat. Magnam vim liquorum digerentium, in primis viis affluentium, oleosum hoc exigit, quam tamen sensim infringit; si itaque viribus coëtricibus non resolvitur, recte

recte subigi nequit, sed partim propter mucaginosum conjunctum in viscidum iners transit, & glutinosum parit, partim propter tenue oleosum & inflammabile in rancidam & nidorosam acrimoniam mutatur.

§. 126.

Huc accedit jurulentum in cibus, ex optimis animalium partibus eductum, quod suo modo optime nutrit, nimium tamen assumptum in debili ventriculo eisdem effectus, ut oleosum, edit, tandemque similem corruptionem inducit. Efficit hoc jurulentum insigne humorum nutrientium augmentum, & sæpe plethoram obesam, interdum tamen sanguineam §. 30. in corporibus gignit. Pinguedo autem animalis, copiosius in cellulas deposita, si resorbetur, molem & tenacitatem humorum movendorum auget, sanguinis præparationem difficilem reddit, & tandem ad cacochymiam viscidam & rancidam ducit.

§. 127.

Rancidum itaque & nidorosum, ex oleosis particulis salinis & terreis, calore attenuatis, quasi exustis, & diluente aquoso in mixtione orbatis, oritur §. 40. 45. Hoc, vel in alimentis jam præsens, vel in corpore natum, sitim & raucedinem producit, in ventriculo persistens cibos bonæ notæ, in primis ex animali victu, corrumpit, ardorem ventriculi, ructus amaros & nidorosos, nauseas & vomitus excitat, bilem ipsam acrem reddit, intestina stimulat, tormina & borborygmos efficit, non raro autem dejectionibus biliosis & acidorum usu ad tempus corrigitur.

§. 128.

Sed hoc quoque rancidum tandem & sapius sub involucro visceri in secundas vias ducitur, & cum admixtionem aquosi magis impediatur, quam admittat, acrimoniam rancidam & alias específicas cachymias §. 46. efficit, quæ sapius, ad habitum cutaneum ductæ, exanthemata variæ indolis producunt. Hæc vero acrimonia in sanguine crebrius circumducto augetur, atram bilem generat, & minima solida irritat, secretiones blandas impedit, tenue diluens dissipat, sitim immanem & febres acutas exanthematicas, nec non alios inflammatorios morbos inducit.

§. 129.

Vegetabilia plurima acido scatent, illudque sapius, si etiam per varias præparaciones ad victum apta redduntur, retinent. Licet vero quotidie vegetabilibus vescamur, inde tamen nulla noxa in corpus redundat, cum digestio valida & circulatio humorum acidum hoc, cum nutritiis succis introductum, semper mutant, ut in sano homine vel nulla, vel pauca ejus vestigia deprehendantur. Quod si etiam in ventriculo aliquo modo appareat, bilis tamen vis in mutando acido summa deprehenditur, ita, ut in duodeno jam subigatur. *Physiol.* §. 401.

§. 130.

Laxitas & debilitas primarum viarum & inertia humorum caussa sunt, cur acidum non semper subigatur. Si igitur non subactum colligitur, in infantili potissimum corpore coagula chyli & stases in glandulis mesaraicis §. 122. efficit: si vero aliqua ejus copia tandem sub tegmine visceri in secundas
vias

vias vehitur, tunc actione valida circulatoria subigitur; sed & hac in iis, qui vitæ sedentariæ dediti sunt, deficiente, coagula lymphæ, viscerum infarctus & lentæ obstructions oriuntur, quibus secretiones impediuntur, & præcipue humores, in primis viis secernendi, magis magisque inertes fiunt: hinc tabes a defectu succi nutritii optimi, hinc a ruptis vasis lymphaticis œdema & hydrops.

§. 131.

Sal commune nobis, tam vario victu utentibus; digestionem faciliorem reddit, *Physiol.* §. 761. & resolutionem viscerum præstat; actione tamen validâ primarum viarum, & circulatoria ac secretoria sanguinis & humorum elaboratione, mutatur & expellitur: his vero imbecillis redditis, accumulatur & solida stimulat, fluidaque dissipat. Hinc primo siccitas oris & faucium oritur, postea vero collectæ & auctæ salinæ particule rodunt & ad scorbutum muriaticum disponunt. Forte etiam ex hoc sale, magis subtili reddito & oleis juncto, acrimonia intenditur, & inde tandem, si alcali volatile accedat, ammoniacalis acrimonia ortum trahit. §. 44.

§. 132.

Olea subtilissima plantarum salino terreas earundem particulas mobiliore & magis activas reddunt. Talia aromatibus præcipue inhærent, quæ eodem modo, ut acria reliqua, primas vias stimulant & exsiccant, sitim producant, & cum pinguibus particulis conjuncta, rancidam acrimoniam fovent; ad secundas vero vias delata, æstum præternaturalem, stimulum solidi, dissipationem fluidi efficiunt,

unde lympham acrem & rodentem reddunt, peccissimosque morbos acutos & chronicos producant.

§. 133.

Et spirituosus liquores, fermentatione producti, similes fere effectus habent, & altius quoque penetrare videntur: his enim sitis non existingitur, sed continuum liquidi assumendi desiderium excitatur. In primis vero illa fluida spirituosas, quæ destillatione exaltata & subtilia reddita sunt, siccitatem & coagulum in fluidis, nimiumque stimulum in solidis primarum viarum efficiunt: ideo, calloso quasi ventriculo reddito, & fluidis dissipatis, appetitum imminuunt & digestionis officinam lædunt.

§. 134.

Minime vero hic subsistit liquorum fermentatione preparatorum & spirituosorum effectus, nam ebullitioni sanguinis præcipue occasionem præbent, lympham inspissant & ad coagulum disponunt, eamque ideo nutritioni parum aptam reddunt; hinc macies oritur, & ab inertia motus, stasis lymphæ, obstructions glandularum, ruptura vasorum, effusio humorum serosorum & hydrops. Sed & subtilis illa spirituosas acrimonia nervos ipsos afficit, temulentiam & stuporem inducit, rigiditatem, contracturas, podagram, rheumatismos & dirissimos sæpius nervorum morbos excitat.

§. 135.

Hæc & plurima alia, quæ in varietate alimentorum & potulentorum nostro corpori applicantur, in causis morborum præ reliquis attendenda, ex diætetis doctrinis repetenda, & ex crebra obser-
vatio-

vatione annotanda sunt ; quoniam ea , quæ genuino usu nostrum corpus conseruant , nutriunt & reficiunt , perver.o usu magnas vitæ molestias inducunt. Sed & aliæ heterogeneæ particulae , quæ aeri inhaerent , & medicamentis & venenis admiscentur , insidias sanitati struunt.

§. 136.

Aer enim , præter supra memoratas humidi , calidi , sicci & frigidi affectiones , §. 108. *seqq.* particulas putridas , ex corporibus putredine resolutis , suscipit , ideoque contagioso halitu humores nostros inquinat , mixtionem eorum cito atque prorsus solvit , & tandem solida destruit. Porro is quoque arsenicales , mercuriales , acidas minerales , præcipue sulphureas , aliasque plures particulas recipit , quæ non tantum pulmones male afficiunt , & respirationis ac sanguificationis actiones lædunt , sed mixtiones quoque humorum nostrorum ingrediuntur atque pervertunt , solida mirum in modum mutant , & ita stupendos sæpius & præternaturales effectus ostendunt , qui ex natura particularum , quatenus in chemicis declaratur , non satis explicari , sed ex solis phaenomenis cognosci , & in disquisitione causarum lædentium attendi possunt

§. 137.

Ægrotis quidem medicina sanitatem reddit , quoniam vero medicamentorum particulae , solidis & fluidis applicatae , eadem mutant , sani , qui medicamentis utuntur , omnino læduntur , cum corpori mutationes vere morbosas inducant. Nimis amplam susciperem tractationem , si omnes morborum causas , medicamentis introductas , recensere vel-

lem ; purgantia & sudorifera , præter necessitatem adhibita , præternaturales medicamentorum , in sanis corporibus exhibitorum , effectus quotidianis exemplis comprobare poterunt , qui ex effectibus , in materia medica & therapia generali explicatis , suo modo inter causas morborum referendi sunt.

§. 138.

Uti omnia medicamenta , præpostere exhibita ; corpus male afficiunt , sic venena , strictè sic dicta , in causis morborum quoque recensenda essent. De his tamen longius hic disserere minus aptum videtur , cum dubia plurium venenorum natura & indoles ex tractatione de viribus medicamentorum peti debeat , quam ob rem & præcipua in materia medica simul exponuntur : nos vero omnem hanc doctrinam in therapiam generalem coniecimus , ubi de venenorum efficacia infringenda agitur. Quantum ea igitur in hac nostra de causis morborum occasionalium tractatione attendenda sint , ex qualitatibus perversis alimentorum & potulentorum eorumque effectibus jam quodam modo patet.

§. 139.

Tandem quoque de actione mechanica corporum , in nostrum corpus irruentium , dicendum est. Agunt hæc pro ratione figuræ & impetus , contundendo , scindendo , frangendo cet. & varias læsiones continui pro differentia partium corporis efficiendo , §. 70. Hinc effusiones humorum , stases , inflammationes , si humores boni sunt suppurationes , si depravati , corruptiones gangrænosa & sphacelosa inducuntur.

§. 140.

Inter mutationes, quæ in corpore ipso eveniunt, motus voluntarios, per musculos & fabricam membrorum artificiosam perficiendos, sive exercitationem corporis primum attendimus. His nempe auctis digestio ciborum, blandioribus tantum motibus adjuvanda, turbatur; non solum enim alimenta cruda ex ventriculo & duodeno in intestina propelluntur, sed ex his etiam crudus chylus ad vasa lactea & sanguinem urgetur, *Physiol.* §. 831. Cum autem his ipsis motibus circulatio sanguinis & humorum intendatur, subtilissimæ particulæ per varias secretiones, in primis perspirationem auctam & sudores, dissipantur. Hinc universa humorum massa densior & immeabilis redditur, & obstructionibus occasionem præbet.

§. 141.

Crebra autem & iterata exercitatione fibræ omnes, in primis musculares, obrigescunt, desinuntque ad motum aptæ esse. Non tantum enim contractionibus validis expelluntur humores tenues lymphatici, cellulofum contextum replentes, qui & ipse condensatur, sed fibræ minimæ contractæ expulsionem particularum minimarum nutrientium, non satis arcte applicatarum, infirmantur, nullis interea novis particulis glutinis bene elaborati vel advectis vel applicatis. Quare musculi & reliquæ partes, quæ ad motum concurrunt, exsuccæ, rigidæ & immobiles fiunt., §. 52. 54.

§. 142.

Exercitationis nimix effectus, hucusque descripti, lente quidem irrepunt, sed, si motus violentiores

tiores diu & sine remissione continuentur, celeriores & perniciosæ oriuntur mutationes. Vehementi enim impetu sæpe illico sanguis eliditur, & hæmorrhagiæ variæ moventur. Quod si non evenerit, sanguis motu densatur, lymphæ calore cogitur, & inflammatoriæ obstructions gignuntur. §. 74. Motu autem intestino sanguinis interea excitato, salia & olea, nimis volatilia & acria facta, blandam mixtionem humorum turbant, quod eo magis fit, si e cacochymica dispositione acrimoniæ in corpore jam natæ sint. Hinc putrida humorum dispositio succedit, qua solidæ partes ipsæ destruuntur.

§. 143.

Et quies nimia digestionem impedit, quoniam humorum digerentium affluxus lentior & motus peristalticus languidior inde pendent; id quod in vita sedentaria compresso præcipue abdomine evenit: hinc non tantum parcius accessus humorum nutrientium, sed variæ quoque cacochymix, imprimis aquosa & pituitosa, & ex his causis defectus nutritionis in minimis cito inducitur. Iis quidem, qui visceribus, satis valent ad digestionem, & largius nutriuntur ab initio tantum obesitas molesta est, quæ, cum eos ad quietem procliviores reddat, tamen supra indicata incommoda lente inducit.

§. 144.

Series autem mutationum ea est, ut motibus voluntariis languidius peractis, circulatio sanguinis & inde pendens elaboratio humorum parum adjuvetur. Quod si enim satis boni sint, tamen spissiores redduntur, & in cellulas laterales colliguntur, quæ inde magis magisque distenduntur. Fibra
vero,

vero, motu non exercitata, laxa fit & ad contractiones parum apta, nec ipsa bene nutritur, ex quibus causis humores viscosi redduntur §. 39, qui vel per se collecti, vel varia acrimonia imbuti, sensim in minora vasa propelluntur, & variis morbis chronicis, in primis viscerum obstructionibus, occasionem præbent.

§. 145.

Somnus in effectibus morbosus cum quiete convenire videtur, si tamen profundior & diuturnior est, non tantum humores inspissat, eosque ad repletionem magis, quam nutritionem aptos reddit, *Physiol.* §. 249. *seqq.* sed secretionem quoque & actionem fluidi nervei ita lædit, ut solidorum robur vitale multum infringatur, & torpor cum stupore in omnibus actionibus sensuum quoque deprehendatur; hinc ineptitudo ad omnes animi corporisque labores, hinc gravitas corporis, imbecillitas & continua in somnum proclivitas, quæ, nisi motibus voluntariis susceptis dissipetur, cachexias, lentas febres & ipsam tandem mortem inducit.

§. 146.

Vigilia vero, diutius protracta, sine respectu ad motum & quietem eorumque mutationes, humores acriores reddit, & vigorem ad actiones quaslibet suscipiendas supprimit, quoniam vera humorum mixtio & inde pendens nutritio in vigiliis locum non habet. Qui validum humorum circulum simul experiuntur, citius ad acrimonias & febres acutas, inde oriundas, disponuntur; languido vero humorum circulo præditi, sensim ad morbos chronicos cum phantasia læsa ducuntur, quod in primis evenit, si
conten-

contentiosa animi agitatio accesserit. Peculiaris enī inde fit cerebri & nervorum dispositio, per ea, quæ de fluido nerveo hætenus nobis cognita sunt, vix satis explicanda.

§. 147.

Varii humores in corpore secernuntur, qui vel nullo modo, vel moderatius excernendi sunt alii vero, in corpore secreti, non retinendi, sed ex eodem potius eliminandi sunt. Egimus quidem de his satis ample in lectionibus diæteticis, *Physiol.* §. 846. *seqq.* & noxas varias, inde oriundas, explicavimus; pauca tamen de humoribus excernendis & retinendis hic quoque proponenda esse arbitramur, quo in scrutinio causarum occasionalium effectus, inde prodeuntes, eo melius perspiciantur & dijudicentur.

§. 148.

Humores, alimentorum digestionem dicati, saliva; liquor gastricus, pancreaticus, & intestinalis, nec non bilis, si usu salivantium & purgantium medicamentorum nimia eorum copia expellitur, alimentorum concoctionem & assimilationem languidam & imperfectam reddunt. Cum itaque plurima, quæ assumuntur, pro sua índole corrumpantur, cruditates in primis viis colliguntur, quibus nova alimenta adducta, licet bonæ notæ sint, depravantur; cum porro optimæ alimentorum partes, cum humoribus digerentibus mixtæ in chylo ad sanguinem transvehantur, hæc prima nutritio *Physiol.* §. 245. tunc temporis locum non habet, inde continuatæ actiones nutritionis male succedunt, & ita siccitas & macies oritur, vigorque corporis sensim perit.

§. 149

Nimia excretio mucii in cavitatibus narium ; faucium , asperæ arteriæ , nec non pulmonum & canalis alimentorum , per medicamenta valida resolventia , abstergentia & evacuantia excitata , in omnibus his cavis siccitatem , immeabilitatem humorum , & stimulum ab acri efficit ; hinc nervorum irritatio & dissipatio subtilissimi fluidi evenit , macies inducitur , & acrimoniæ variæ generantur. Sæpius tamen evacuatio talis in uno loco , v. c. in pulmonibus adaucta viscidam pituitam ad hunc locum ducit , partesque solidas relaxando functiones corporis , summe necessarias , debiliores reddit.

§. 150.

Dissipatio subtilissimi fluidi per perspirationem ; excretio nimia spermatis virilis & profluvium lactis ex mammis , optimos humores corpori subducit , hinc fluidissimæ partes in systemate lymphatico deficiunt , & nutritio inde læsa tabem & atrophiam affert , nata vero & aucta humorum acrimonia motus febriles , machinam destruentes , excitat. Uti vero ex his causis , aut ex nimis intento literarum studio , fluidi nervei secretio turbatur , sic & subtilissimi hujus fluidi defectus vigorem corporis , in motibus vitalibus & sensibus externis ac internis lædit , sic v. c. vigorem oculorum a nimia venere debilitari constat.

§. 151.

Sanguinis evacuatio nimia , vel præternaturalis in variis hæmorrhagiis , vel artificialis , v. c. in venæ sectione , hic quoque attendenda est. Hæc quidem in corporibus robustis & plethoricis diutius sæpe

sape sine detrimento insigni admittitur, tandem tamen, quod solida debilia & laxa reddit, plethoram a debilitate infert §. 31, & ita bonam sanguinis mixtionem turbat, cum cruor parti serosæ non æqualiter jungatur, hinc secretionis & nutritionis negotium læditur, & simili ratione vigor in motibus elasticis & vitalibus destruitur, ex quibus caussis haud raro oedemata & hydrops oriuntur.

§. 152.

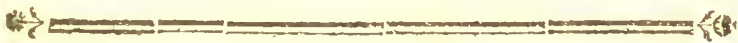
Non minus tamen dispositiones morbosæ inducuntur, si excernenda retinentur. Sic enim excretio cutanea cohibita, quam diu humores boni sunt, obesitatem efficit; si vero humores jam depravati inveniuntur, hac excretionem imminuta cacochymia variæ inducuntur & augentur. Urinæ excretio cohibita particulas alienas, mixtionem sanguinis bonam lædentes, ex massa humorum evacuandas, relinquit, & in ipsis urinæ viis calculi & mala inde orta proficiscuntur.

§. 153.

Humores mucosi, §. 149. in variis partibus relictæ, pituitam augent, solida relaxant, & infarctus, tumores glandularum gignunt. In primis potissimum viis latera canalium alimentorum viscido, vel huc per alimenta adducto, vel in glandulis folliculosis nato, obducuntur, secretiones humorum digestivorum & resorptio chyli impediuntur, hinc lentor excretionis alvinæ oritur, fæces accumulatur, intestina nimis distenduntur, & spasmi & flatus excitantur. Ex his præterea tum respectu viscerum collecti, tum ratione laxitatis intestinorum, innumera oriuntur incommoda,

§. 154.

Animi affectus tandem considerandi sunt, qui systema nervosum primario quidem afficiunt, & mire mutant, simul tamen motus systematis sanguinei & lymphatici turbant. Alii ex his languores & imbecillitates inducunt, alii agitationes insignes & spasmos. Lenti fluida inspissant, immobilia reddunt, nutritionem lædunt, motus vitales infringunt & ita ad tristitiam disponunt; vehementes autem fluidorum motum intendunt, interdum hæmorrhagiarum causa sunt, nonnunquam resolutionem & attenuationem humorum & acrimonias inferunt, solidaque ipsa destruunt.

CAPUT III.

DE CAUSSIS PRÆDISPONENTIBUS.

§. 155.

ENumeratio causarum occasionalium, hætenus proposita, in variis exemplis genesis morborum declaravit. Observantur in his illarum applicatio, mutatio in corpore inde nata, & tandem effectus, ad causam proximam ducentes. Licet autem varia, ad causas prædisponentes pertinentia, in antecedentibus inspersa inveniuntur, nihilo minus tamen denuo similem viam ingrediamur; verum non a primis causis, sed a dispositione morbosa, in corpore jam nata, genesis morborum sive ulteriorem depravationem solidorum & fluidorum recensetimus, quo magis magisque ad causas proximas indagandas accedamus.

Patholog.

E

§. 156.

§. 156.

Dispositiones hominum ad morbos propinquos ratione humorum in plethora & cacochymiaprehendimus; et si enim eas §. 26. *seqq.* inter morbos retulimus, in genesi tamen sua & primis initiis ad causas prædisponentes referendæ & hic examinandæ sunt. Quoniam autem simul ad solidas corporis partes respiciendum est, in temperamentorum differentiis, *Physiol.* §. 624 *seqq.* præcipuas ad morbos dispositiones examinabimus, tandem nonnulla de calculorum & vermium genesi in corpore animali, & de obscura imaginationis efficacia subjungemus.

§. 157.

Plethora sanguinea §. 30. in corpore vegeto & sano ex abundantia nutrimenti & facili digestionem orta, corpus gravat, si robur solidorum adhuc subsistit, sanguis densior redditur, vasis tamen nimium distentis, languidus fit humorum circulus, qui particularum mixtionem & ulteriorem elaborationem in sanguificatione, secretionem & nutritionem non satis adjuvat. Validi motus, in plethoricis his excitati, primo ingratum caloris sensum, postea aut eruptiones sanguinis aut stases & diatheses inflammatorias inducunt; si vero vita quieta & somnus largus fibras relaxat, & abundantia humorum ad systema seroso lymphaticum devolvitur, corpora ad obesitatem disponuntur.

§. 158.

Plethora obesa §. 30. itaque ex secessu particularum nutrientium, optime elaboratarum, in cellulas laterales oritur, hinc primo quidem pinguedo & succilymphatici cum aliquo voluptatis sensu augentur.

tur. Cum vero solida distenta & relaxata, suoque modo pressa, fluida nec satis moveant, nec sufficienter misceant, ex una parte visceri & lentescentes fiunt humores, ex altera acrimonia varia nascuntur. Humores ita dispositi, valido motu febrili agitati, in vasis majoribus circulationem validam, in minoribus stases efficiunt, hinc fluida cum solidis brevi in corruptionem ruunt, in primis si acrimonia & sæpe contagiosa simul movetur; si vero cacochymia lente simul evolvitur; flaccidus corporis habitus, nutritionis defectus in solidis, variique morbi chronici producuntur.

§. 159.

In plethora universali imbecillium §. 31. quæ spuria est, nec veram abundantiam humorum ostendit, sed moderatam tantum eorum copiam, quæ ob laxitatem & debilitatem solidarum partium non satis subigi potest, violenti motus interdum ingrati caleris sensum & sanguinis eruptiones producunt. Cum autem infirmatum solidorum robur æqualem circulationem humorum non sustineat, stases sæpe in visceribus oriuntur; porro succi nutritii elaboratio & appositio læditur, fluidique nervei secretio languidior imbecillitatem fovet, eandemque ita auget, ut tandem febres lentæ generentur *).

*) » Reliquæ species plethoræ spuria §. 31. 32. sigillatim recensendæ non sunt, cum ex antecedentibus & aliis causis prædisponentibus intelligantur.

§. 160.

Cacochymia aquosa sive serosa §. 38. non aptum sanguinem & lympham, ad nutritionem præstandam sistit, & simul solida relaxat; quam ob rem

in continuatis actionibus sanguificatio & inde pendens humorum elaboratio accurate absolvi nequit, sed serosi humores per colatoria nimis cito transeunt, reliquis inde crassioribus & minus mobilibus relictis, ex quibus caussis defectus nutritionis pendet. Sæpius vero tenues hi & serosi humores, in oleum animale non cogendi, in cellulas effunduntur, rupturas vasorum lymphaticorum efficiunt, & serum in cavitates magnas effundunt. Potissimum vero effusi humores versus inferiora descendunt, œdemata pedum producunt, abdominis & thoracis cavitates replent, hinc asthma, hydrops, aliaque chronica mala inducuntur.

§. 161.

Similes sæpius effectus producit cacochymia pituitosa §. 39. sed præter ea in primis viis aucta digestionem impedit, ventriculum & intestina relaxat, in sanguine hærens, & ad viscera varia ducta, infarctus obstructionsque generat, lympham nutritioni incommodam & motus solidorum languidos reddit: hinc febres intermittentes, sæpius pertinales & anomalas, hydropem aliosque morbos chronicos oriri cognoscimus. Hæc in viscido vel glutinoso adscititio, ut causa morborum occasionali considerato, supra explicavimus, §. 125. nunc de glutinoso spontaneo quadam addimus.

§. 162.

Nimirum, quando ex glutinoso adscititio, per robur solidorum infirmatum non subacto, vel ex viscido naturali sanguinis *Physiol.* §. 176. in continuata elaboratione lymphæ non bene evoluta, acrimonia,

monia, imprimis acida subtilifata accedente*), lymphæ nutritiæ minimis solidis apponi nequit, in variâ colatoria organa convertitur, & sub specie ponderosæ & pellucidæ pituitæ ex corpore excernitur. Hoc glutinosum spontaneum cum adscititio non confundendum est, quia ex causis adductis in corpore sponte nascitur, & ita largius profluens ad magnam debilitatem &, nisi coerceatur, ad tabem & mortem ducit. Hoc non tantum sputatione, vomitu, & dejectionibus alvinis colliquativis, sed & sudoribus profusis & urina diabetica se prodit.

*) « Eandem dispositionem sæpe a resolventium imprimis mercurialium medicamentorum abusu oriri, experientia docet.

§. 163.

Cacochymia atrabilaria §. 40. non tantum defectum blandi gelatinosi & seroso lymphatici humoris indicat, sed & aquosum diluens, in mixtionem de-
nuo deferendum, excludit. In sanguine itaque nata immeabilitatem, lentorem, summamque sæpe acrimoniam inducit, hinc secretiones difficiles humoresque secretos acres reddit. Simili quoque modo in mixtione depravatos humores ad systema lymphaticum propellit, & nutritionem lædit, hinc macies efficitur & obstructio viscerum potissimum abdominalium. Tandem vero singularis quædam dispositio morbosa, quocunque tandem modo illa eveniat, ad nervos producitur, & morborum cum phantasia læsa causa est, quorum explicatio, etsi a priori vix cognoscitur, ex effectibus tamen satis clare patet.

§. 164.

Cacochymia acida §. 42. in primis viis nata, & ulterius per sanguinem ad lympham deducta, ex

§. 130. & muriatica §. 43. ex §. 131. huc referri & ex suis effectibus dijudicari possunt. In principia quidem, quando particulæ irritantes sensim colliguntur, morbose effectus vix observantur, postea vero, si auctæ in sanguine & reliquis humoribus existunt, actiones insigniter laedunt, & solida ipsa destruunt.

§. 165.

Cacochymia alcalina volatilis & ammoniacalis §. 44. ex iis, quæ §. 142. de motu tradidimus repeti possunt; hæc enim acrimonia vix in sanguinem introduci, sed ibidem potius evolvi videtur, & tam valide agit, ut resolutionem fluidorum & destructionem solidorum pariat, & præcipue in morbis putridis cognoscatur. Tandem & oleosa rancida & biliosa cacochymia §. 45. ex iis repetenda est, quæ §. 125. 126. 127. de oleoso rancido & nidoroso diximus, & §. 132. de aromatica acrimonia subjunximus, in omnibus enim his acrimoniarum evolutionibus, ad ipsum usque morbosum effectum, successiva evolutio assumenda est.

§. 166.

Quo modo vero temperamenta varia ad morbos disponant, ex iis, quæ de eorum indole in semiotica physiologica §. 624. *seqq.* dicta sunt, & ex præcipuis solidorum & fluidorum mutationibus in nosologia §. 25. *seqq.* consideratis, abunde patet. Cum enim temperamenta solidorum & fluidorum diversam rationem in diversis hominibus exhibeant, morbi jam dici posse primo intuitu videntur: sed proportio solidi & fluidi, cuilibet homini conveniens, morbi ideam limitatam reddit, ita, ut non nisi facilem dis-

positio-

positionem ad varios morbos excitandos offerat quam rem paucissimis indicare placet.

§. 167.

Phlegmatici *Physiol.* §. 696. nimirum, cum relaxata habeant solida & fluida copiosa, simulque viscida & immeabilia, partim ad serosam, partim ad pituitosam cacochymiam proclives sunt: Robur elasticum & vitale, quod ex universa talis corporis constitutione esse solet debile, ulterius infringitur, hinc catarrhosæ dispositiones inducuntur, a quibus tamen raro validæ febres excitantur, torpor potius & somnolentia adest, nec non congestiones & decubitus humorum seroso-pituitosorum. Etsi vero somno profundo refici videntur, continua tamen in eum proclivitas & exercitationis defectus phlegmaticos morbis chronicis pituitosis obnoxios reddit.

§. 168.

Sanguinei *Physiol.* §. 637. copiosos quidem, sed mobiles humores, in laxis solidis libere circumfluentes, habent. Validi motus non raro hæmorrhagias nimias inducunt, temperati vero circulum sanguinis liberum dirigunt. Cum itaque ex diætæ vitiis acrimonias facile colligant, eas vel apta exercitatione per secretiones blandas dissipari, vel, si febres catarrhales & aliæ continuæ oriuntur, apto regimine brevi coerceri, & per excretiones varias salubres judicari constat. Acida acrimonia, quam non satis subigunt, facile læduntur.

§. 169.

Cholerici *Physiol.* §. 638. mobiles humores in solidis strictioribus celeriter & fortiter propellunt &

denfiores reddunt, fufceptam acrimoniam evolvunt, & vehementius movent, hinc febribus acutis continuis inflammatoriis fapins obnoxii funt, nec raro a valido motu hamorrhagias patiuntur. Bilem conflituentes particulas in fanguinis mixtione non tantum cogunt, fed & copiofius fecernunt, ut adeo, læfis fape impetuoſa ejus excretionem inteſtiniſ, turbataque digeſtione, cum ictero, tum febribus bilioſis levioribus & gravioribus aditus fiat.

§. 170.

Melancholici *Phyf.* §. 639. quorum fluida denſa & tenacia funt, cacoehymiam atrabilariam colligunt, quam cum, nimis aucto ſolidorum robore elaflico, motu æquali non evolvant, eandem ob cauſam nec corrigunt nec expellunt, fed decubitus acrium & ſpiſſorum humorum imprimis ad viſcera abdominalia fiunt. Uti vero omnes digeſtiones humorum languida funt, ſic lympha imprimis nutritioni blanda minus conveniens elaboratur, & nervorum fluidum ad vitales motus ſuſtinendos minus aptum ſecernitur. Febribus anomalis fapins vexantur, quæ refractaria funt, nec facilem coctionem & maturationem morboſa materiæ admittunt, ideoque incompletis fape criſibus judicantur.

§. 171.

In variis corporis animalis cavis, præcipue in contextu cellulari, particulae quadam funt terreſtres, ex humorum mixtione ſecedentes, quæ muco viſcido tenacique conglutinantur. Ab initio igitur coagula mollia & caſeoſa apparent, paulo poſt, cum terra particulae magis coagmentantur, cruſtæ tophaea conſpiciuntur, vel interdum laminis offium ſimiles

similes sunt, inprimis si ad membranas tenfas v. c. pleuræ & tunicarum arteriarum concreſcant. Simili ratione in bronchiis, ligamentis articularum & glandulis, caſeosa & tophacea materia hæret & varios tumores efficit.

§. 172.

Quando autem in cavis & canalibus, in quibus humores ſtagnant vel lente fluunt, particulæ quædam exſiccata, v. c. grumulus ſanguinis concreti, interdum etiam corpus peregrinum extrinſecus intruſum hæret, tunc fluidum tranſfluens & terreſtres & mucoſas partes addit, & concretum calculoſum efficit, cui, quamdiu circumvolvi poteſt, ſtrata varia ex laminis denſis ſucceſſive ſurperinducuntur, ut calculus lamellatus fiat. Tales concrectiones in tubo inteſtinali, naribus, ductibus ſalivalibus aliisque viis sæpe inveniuntur.

§. 173.

Inprimis vero in bilis & urinæ viis hujusmodi corpuscula forte concreta nucleum quaſi exhibent, cui muco viſcido, in his humoribus hærente, cum terreis particulis juncto, lamellæ ſive cruſtæ inducuntur, vel irregulari ratione moleculæ apponuntur, & ita calculi variæ magnitudinis, figuræ & denſitatis compinguntur, & ſubinde in inſignem sæpius molem augentur. Hi liberam humorum excretionem impediunt, partes vicinas premunt, vellicant, interdum valde lacerant, hinc hæmorrhagias inducunt, ſola obſtructione & mora icterum, naſeam, vomitum, ſtillicidium urinæ & bilis, vel proſus cohibitam excretionem aliaque vitæ incommoda efficiunt.

§. 174.

Substantia terrestris, in contextu cellulari denso coacta, calcarea indolis est & multi calculi, in viis urinariis orti, ex simili materia constare videntur, & maxime friabiles sunt; alii sabulosi & filicini quid admixtum habent, densiores inde redditi; nonnulli tamen ita indurescunt, ut vix diffringi, multo minus dissolvi queant. Hi omnes ponderosiores sunt, quam qui in viis bilis & allis cavis deprehenduntur. Densitas tamen calculorum non tantum a terræ varietate, sed præcipue a muco plus minus tenaci, particulas & laminas conjungente, pendere videtur, quippe qui in oleo & sale volatili particulas terreas copiosius admixtas habet.

§. 175.

Ova insectorum varia sæpius ratione vel superficie cutis, vel ejusdem substantiæ, vel internis corporis cavis applicantur. Si his magnus calor accedit, destruuntur; si vero mediocri calore, immunditie & pituita foventur, tunc crescunt & multiplicantur. Hinc vellicando & irritando & intolerabiles pruritus, continuum scalpendi desiderium, & lentas exulcerationes inducunt, somnum turbant, vel optimos quoque corporis humores sugendo, defectum succi nutritii, & ita maciem variasque cacochymias inferunt.

§. 176.

In primis vero in canali alimentorum vermium evolutio sæpius observatur. Ovula enim cum variis alimentis, in primis vegetalibus crudis, ingesta in muco intestinali hærent, nec semper valida digestionem destruuntur, nec motu peristaltico propelluntur, sic lumbrici, ascarides & tænia, interdum alie quoque animalcula, in intestinis hærentia succur-

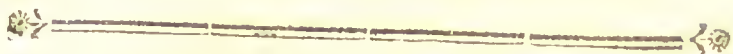
cum alimentorum optimum depascunt, & corporis nutritioni detrahunt, præterea vero irritando spasmos, dolores colicos, febres & inflammationes, immo, si vehementius sæviunt, morbos convulsivos ac epilepticos excitant, ideoque varia ratione homines misere excruciant.

§. 177.

Sunt tandem & aliæ præternaturales mutationes, quæ sensim corpori inductæ, accedentibus variis occasionalibus causis, ad morbos disponunt. Sic imaginationis maternæ effectus in terrore a rebus quibusdam ingratis, in potulentorum & alimentorum quorundam aversione & appetitu insigniori, in desiderio perverforum, ad nutritionem non aptarum, singulari modo sanitatem & matris & fœtus lædunt. In aliis quoque hominibus, ceteroquin sanis, ab imaginatione læsa, aut ab aliqua idea ingrata, pertinacius inhærente, morbos nasci comperimus. Veræ causæ in his sæpius dubiæ sunt, effectus tamen potissimum in nausea, vomitu, animi deliquio & ipsis convulsivis motibus se exerunt.

§. 178.

Tandem & fabrica organorum & viscerum corporis læsa a nativitate, a vitiis in partu, & in primis a negligentia educationis inducta, homines ad morbos disponit. Sic pueri, varia ratione gibbosi facti, aortæ, tanquam principis canalis, situm perversum habent, & inde in actionibus circulationis læduntur, & thorax, eo ipso arctatus, & varie depressus ac elevatus, non tantum pulmones comprimit, qui ideo pleuræ adhærent, & difficilius in respiratione extenduntur; sed hoc quoque modo abdominalia viscera comprimuntur & vario modo læduntur.

CAPUT IV. DE CAUSSA PROXIMA.

§. 179.

EX caussarum ergo disquisitione patet, errores diætæ, a sanis in se hominibus commissos, solida & fluida corporis sensim mutare, & dispositiones ad morbos producere §. 105 *seq.*; constat item, has dispositiones ad morbos, in corpore, quod sanum videtur, natas, eos sensim inducere §. 155 *seq.* In ipsis itaque initiis morborum, quando æger jam de variis vitæ incommodis conqueritur, multo magis, quando hæc incrementum accipiunt, medicus, in causas inquitur, ex iis præcipuam quarit, quam proximam dicit, quo ideam accuratiorem geneseos morbi & symptomatum efformet.

§. 180.

Ægri quidem & nonnunquam medici in ultima, quæ præcessit, causa evidenti, v. c. terrore, ira, victus potusque nec non aeris vitiiis, præcipuam & proximam morbi causam positam esse affirmant; tamen tantum occasionalis est, quæ morbum non intulisset, nisi prædisponentes causæ aliæ in corpore jam existissent. Nec variæ prædisponentes causæ, quæ in solidis & fluidis corporis hærent, protinus ad causam proximam ducunt, sed illa præ reliquis seligenda est, quæ dispositionem ad actiones lædendas, hoc est, ad morbum §. 10. immediate induxit.

§. 181.

Est itaque causa proxima ea in corpore sano per causas remotiores effecta mutatio, quæ in ulteriori evolu-

evolutione præ reliquis efficax est ad dispositionem ; ex qua actiones porro læduntur , induendam. Hæc raro simplex est , sæpius cum morbi idea commisceatur , sæpissime etiam in morbis complicatis ex multis compositaprehenditur : quam quidem differentiam in rei illustrationem evolvere & exemplis illustrare conabimur.

§. 182.

In sano homine consensus plurium actionum & concursus plurimarum causarum , vitam & sanitatem conservantium ,prehenditur : per varias itaque causas , non recte applicatas , in functionibus corporis mutationes variæ oriuntur , quæ leviores visæ vix attenduntur , usque dum auctæ & multiplicatæ vera & nobis molesta incommoda afferant. Morbus itaque simplex in praxi non occurrit §. 24 , is vero , qui ex paucioribus causis oritur , & paucis quoque symptomatibus stipatus est , nobis , respectu compositorum , simplicior dicitur , qui ideo etiam causam proximam simplicem admittit.

§. 183.

Exemplum hujus rei sit vulnus §. 70. quod solutio unitatis dicitur. Est autem instrumentum lædens non nisi causa ejus occasionalis , quæ , nulla causæ alicujus prædisponentis ratione habita , (nisi forte hanc in facili separatione partium impetui cedentium quærere velles) , ipsam applicationem instrumenti ceu actum vulnerandi ut causam proximam vulneris exhibet. Unitate autem sic soluta , varia symptomata protinus succedunt , v. c. dolor , hæmorrhagia.

§. 184.

Mutatio corporis per causas, quæ morbum præcedunt, inducta §. 181. & dispositio ad actiones porro lædendas, hoc est, causa proxima cum morbo adeo arte connexa est, ut causam proximam §. 102. solidorum & fluidorum mutationem, ex qua actiones læsæ immediate pendent, & §. 103. simile aliquid cum ipso morbo dixerimus. Evidentum enim est, causam proximam deprehensam morbum mox cognosci, & hæc forte ut definitionem & definitum inter se differre, idque eo magis patere, cum in prædisponente jam causa morbus, licet latens, deprehendatur.

§ 185.

Hoc ex inflammationis disquisitione planius apparebit. Homo cholericus §. 169. ex variis causis occasionalibus dispositus, in temperamento hoc causam prædisponentem inflammationis habet; hic, si æstu commovetur, sub quo refrigerium admittit, novis causis occasionalibus afficitur, hinc oritur stasis fluidorum vehementer motorum in vasis spasticè contractis, ideoque hæc causa proxima cum definitione ipsius morbi, hoc est, inflammatione §. 74. convenit, quod si enim vel celeritatem sanguinis auctam, vel majorem vim cordis, ad contrahendum irritati, causam proximam inflammationis diceret, vix distinctas a prioribus haberet ideas.

§. 186.

Longe difficilius est examina morborum magis compositorum sive complicatorum, tunc enim ipsa symptomata essentialia cum morbo & causa proxima confluunt, & ideam morbi §. 11. scilicet complexum omnium mutationum, quæ in ægro eveniunt,

niunt, exhibent. In tali morbo primarias mutationes seligit & attendit medicus, easque ut distinctos morbos considerat, ita ut, symptomata ceu morbos particulares considerando, iis causam proximam ex morbo p-incipie complicato addat, & ita ex partibus ideam totius eruat.

§. 187.

Optimum exemplum præbet malum hypochondriacum, in quo saburra in primis viis collecta, magis rancida quam pituitosa, acrimonia humorum atrabilaria, immobilitas fluidorum & infarctus viscerum, spastica solidorum constrictio, imbecillitas systematis nervosi, & alia plura, quæ morbum hunc complinatum faciunt, ut causæ morbi proximæ & symptomata essentialia considerari debent, quæ, etsi singulæ separatim considerari possunt, tamen omnia in morbo hoc complicato conjuncta sunt.

§. 188.

Ita namque plurima symptomata ut morbos particulares consideramus, &, cum ad universalem quamdam causam proximam pervenire haud queamus, symptoma, quod maxime urget, primum, deinde sensim reliqua suppressere & curare, & tandem id, quod restat ultimo loco cognoscere & compescere studemus. In exemplo quidem proposito saburram humorum in canali alimentorum primum, postea acrimoniam & immeabilitatem, deinde spasticam solidorum constrictioem & imbecillitatem systematis nervosi, & ita symptomata varia ut complicatas causas proximas tollimus, & his sublatis morbum compositum curamus.

Cum igitur caussa proxima & morbus, quem ea producit, intermedias mutationes hominis ægrotantis inter caussas scilicet & effectus morbi sistat, in earum disquisitione duplici via ducimur, & analytica, & synthetica. Symptomata enim, quæ ab ægro ipso vel ejus amicis recensentur, vel a medicis observantur, nos ad dispositionem morbosam ducunt, quæ ex mutatione caussali, quam præcipuam cognovimus, oritur: alia tamen ratione in vitam ante actam recurrens medicus, caussas prægressas disquirat, & per easdem caussam proximam & morbum ipsum cognoscit. §. 12. Ad hoc itaque omnium mutationum, quæ in ægro eveniunt, velut centrum accuratius inveniendum, & in tanta idearum copia a ceteris distinguendum medicus, artem scientia perficiens, summa cum cura attendat.

accidentales sunt, & a novo morbo vel alia causa producuntur. Possent hæc generali nomine accidentium sive symptomatum morbi insigniri, sed cum symptomata tantum actiones læsas dicamus, mutationes a morbo distinctas primum considerabimus, postea ad symptomata strictè sic dicta progrediemur.

§. 192.

Æger non tantum vivit, sed aliquas quoque actiones sani hominis edere potest, ac ne in universalibus quidem morbis, v. c. febribus & inflammationibus, vigor vitæ seu vis vitalis penitus suppressa est. Officium itaque medici ægros dijudicantis exigit, ut internas has corporis vires bene attendat, si quando mutationes ad materiam morbi subigendam efficiant, imprimis cum non semper sanitati convenientes, sed sæpe nimis intensæ, sæpe etiam latentes sint. Forte hæc symptomata vitæ vel activa dici possent.

§. 193.

Morbo ex causis suis nato, evoluto, progresso, interdum novæ & a prioribus prorsus distinctæ causæ vel morbum præsentem exasperant, vel alium cum priori æquali passu progredientem excitant, quæ causæ accessorix, vel morbi accessorii dicuntur, & forte epigenomena appellari possent, nisi ambigua vocis significatio in veterum libris inveniretur *).

*) Quamquam, docente FOESIO in œconomia
 » HIPPOCRATIS, epigenomena morbi dicta
 » sunt, quæ priori manente affectione superveniunt,
 » & veluti auctarium succedunt, tamen & ea, quæ
 » morbum necessario comitantur, interdum eo
 » nomine insigniuntur.

DE SYMPTOMATIBUS IN GENERE 83

§. 194.

Symptomata itaque stricte sic dicta sunt actiones læsæ, ex præternaturali dispositione partium corporis vel solidarum vel fluidarum vel utrarumque simul oriundæ. Sunt ergo, vi vocis accidentia sive effectus, a causa dependentes, & uti sæpe incurii de sanitate conservanda homines, causas morbum corpori inferentes, non attendunt, sic tum maxime de morbo conqueruntur, quando actiones, quas olim præstiterunt, non amplius, vel saltem cum aliquo incommodo perficiunt.

§. 195.

Ægroti igitur, qui medici auxilium quærunt, raro ad causas regrediuntur, sed symptomata tantum ipsi indicant, & ab eo petunt, ut ea tollere & liberum actionum exercitium restituere velit. Male vero agit medicus, si effectum morbosum solum attendit, nec in causam proximam, nec in remotas alias inquirat. Cum enim unius effectus plures esse possint causæ, cum porro non, nisi causa sublata, tollatur morbus, cum tandem, sublato morbo, nulli ejusdem sint effectus, omnium morborum genesin in causis, & effectus in symptomatibus disquirere medico rationali omnino convenit.

§. 196.

Quoniam vero in accurata corporis ægroti consideratione, non una semper, sed plures actiones læsæ, hoc est, symptomata attendi possunt, in earum disquisitione ordinem observet medicus, ita, ut effectus, a morbo ipso, a causa morbi, & ab alio effectu seu symptomate pendentes, sedulo distinguat, & ita rite coordinatos effectus non tantum in

se melius cognoscat, sed etiam ad eorum causas eo accuratius perlustrandas, reducatur.

§. 197.

Hæc quidem consideratio exemplis erit clarior. Ventriculus non digerit alimenta ingesta, quoniam saburra cruditatum in eo hæret: ergo morbum & causam proximam tenemus. Anorexia sive appetitus prostratus est symptoma morbi; nausea & ructus nidorosi sunt symptomata causæ; vomitus spontaneus est symptoma symptomatis. Bilis redundat ad sanguinem, quoniam vasa biliaria obstructa sunt: qui morbus est & causa proxima. Icterus est symptoma morbi primum, bilis redundantiam declarans, digestio, a bilis defectu læsa, est symptoma causæ, flatus & borborygmi sunt symptomata symptomatum.

§. 198.

Cum autem in ægroto plura simul accidere possint, medicus quoque symptomata seu accidentia, morbo, nunc disquirendo & primario viso, propria, ab accidentibus, ab alia mutationum serie dependentibus, distinguat, quæ accessoria §. 193. respectu morbi examinandi dicuntur. Ita enim anorexiæ inflammatio oculorum supervenit, quæ vel est symptoma symptomatis, a vomitu violentiori & difficili, vel accessorium, ab alia profus causa, v. c. ab illapso corpusculo irritante pendens. Sic obstructioni vasorum biliariorum pleuritis accidit, vel spuria, a spasms, per flatus inductis, quæ est symptoma symptomatis, vel spuria, aut vera, ab alia causa, v. c. refrigerio oriunda, qui est accessorius morbus.

§. 199.

§. 199.

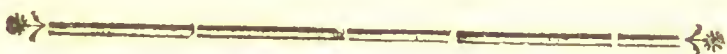
Cum itaque insignis actionum in corpore sano fit varietas, earumque valde complicatus nexus, nullum est dubium, quin varietates læsionum plura adhuc considerata offerant phænomena. Difficilis ideo redditur symptomatum disquisitio & ordinatæ dispositio, quæ tamen, cum in morbis cognoscendis summe necessaria sit, negligenda non est. Nos, qui nec individualem in definitis subjectis, nec eandem definitorum morborum genesin recensere possumus, ad ductum physiologiæ generalis & specialis, a nobis traditæ, actiones læsas sive symptomata generatim tantum exposituri sumus. Satius itaque duximus, eum ordinem eligere, quem in *Methodo doctrinæ medicæ universæ*, §. 136. seqq. summatim exhibuimus, & in actionibus vitalibus, animalibus, naturalibus & sexus, exempla symptomatum præcipua declarare.

§. 200.

Nemo vero miretur, nos in recensendis his symptomatibus nominibus morborum, v. c. anorexiæ, lienterix, apoplexiæ cet. uti. Si quis enim perpendat, nos morbum dispositionem præternaturalem, qua actiones læduntur, appellasse §. 10. & morborum differentias essentielles generales Part. I. Cap. II. proposuisse, is facile perspiciet, assumpta ut plurimum morborum nomina, quoniam actiones læsas indicant, ad symptomata referenda esse. Uti enim causa proxima & morbus conveniunt, §. 103. 184. sic morbus quoque & symptoma primum unam quasi rem indicare videntur.

§. 201.

Non sufficit vero, actiones læsas tantum indicare & cum sanis quodam modo conferre, sed breviter ad causas recurrendum est, quo eadem ratione, ut in parte secunda a causis ad symptomata & morbos progressum fecimus, nunc etiam a symptomatibus ad causas respiciamus. In accurato enim hoc examine officium medici, circa ægrotos verfantis, consistit, ideoque & tirones ad has series mutationum considerandas assuefaciendi sunt.

CAPUT II.

DE ACTIONIBUS VITALIBUS
LÆSIS.

§. 202.

IN consideratione actionum vitalium læsarum circulatorio sanguinis & respiratio potissimum attendenda sunt. Actio quidem cerebri & nervorum, quæ a fluido pendet, ut in omnibus functionibus corporis, sic in his præcipue spectari debet, poteratque de ejus læsionibus etiam exponi; cum tamen hæ ex primis causis non repeti possint, nobis quoque sufficiet passim tantum in hac tractatione aliquos effectus adspargere, præcipuos autem inter actiones animales recensere.

§. 203.

Motus sanguinis circulatorius per cor & vasa conjuncta, arteriosa ac venosa, aut acceleratur, aut languescit, aut irregulari modo fit, quam ob rem
primum

primum febris, sed celerior sanguinis motus, & lentor sanguinis & humorum, postea vero defectus virium cordis in animi deliquio, tandem motus irregulares in palpitatione cordis, ut præcipua symptomata inquirenda sunt.

§. 204.

Celeriores sanguinis motum per cor & vasa conjuncta febrem diximus §. 72. quæ quidem ex resistantia vasorum extremorum, cruorem præcipue vehementium, oritur. Ejus resistantiæ causa prædisponens vel lentor est vel acrimonia sanguinis transprimendi, ex quibus spasmus, ut causa proxima febris, indeque vel difficilis, vel, ut in inflammatione, impeditus sanguinis per vasa minora transitus efficitur. Ipsa vero auctior & vehementior sanguinis vis, quæ has resistantias superare nititur, ideam febris in celeriori pulsu positam continet.

§. 205.

Ex hoc autem celeriori sanguinis motu, seu symptomate primario, quod sæpe ut morbus ipse consideratur, alia producuntur symptomata. Difficilis nimirum ex corde ad pulmones transitus anxietatem præcordiorum, & vehementior ad caput impulsus cephalalgiam inducunt. Languor universalis ex impedimentis liberæ circulationis per universum corpus declaratur, & cum inde quoque sanguis difficulter ad colatoria ducatur, non tantum siccitas cutanea, sed & oris & faucium, quæ sitim efficit, pendet; quæ quidem cum aliis symptomatibus in speciali de febribus doctrina ulterius explicantur.

§. 206.

Lentus sanguinis motus a viscido ejus, præter naturam aucto, inducitur; hic autem raro imbecillitatem in ipso systemate sanguinis producit, sed ad morbos in lymphaticis vasis, v. c. ad leucophlegmatiam & hydropem, disponit. In ipsa tamen massa sanguinis viscidæ partes coherentes, grumolosa scilicet, ad coagulum primum & polyposum, in densas fibras concrenentem, sanguinem faciunt: prior, in vivis facile solubilis, post mortem sæpius adest, alter in vera concreta tenacia, membranacea & carnosa variæ figuræ transit, & verum polyposum, circulationem impediens, gignit.

§. 207.

Languida humorum circulatio animi deliquia; plus minus diuturna, efficit. Oritur vero tum a defectu sanguinis, ut in hæmorrhagiis variis, cum magna inanitione vasorum conjunctis; tum a defectu fluidi nervei, vel a qualibet causâ, influxum fluidi nervei in organa circulationis impediens, id quod in animi affectu graviore, spasmus hystericis cet. evenit, in primis in hominibus, in quibus summa solidorum debilitas observatur.

§. 208.

Animi deliquia gradu diversa sunt, ita, ut vel insignis virium, quibus sustineri debet homo, defectus, vel caloris naturalis & pulsus absentia cum sudore frigido, vel vera mortis imago in corpore, in quo actiones omnes deficere videntur, observentur. Veteres itaque illa pro diverso gradu distinxerunt in *λειποδυμιαν*, *λειποψυχίαν συγκοπήν* & *ἀσφυρίαν*, licet veri limites in his accurate indicari nequeant.

§. 209.

§. 209.

Irregularis tandem fit circulatio in palpitatione cordis, pulsu intermittente & inæquali. Cum enim, vel ex insigni jactura sanguinis cava cordis & vasorum nimium deplentur; vel cor viribus suis resistencias proximas, in cruore spisso, polyposo, aut acri, ipsi aut vicinis vasis inhærente, non superare valet; vel machinæ, in motu cordis concurrentes, v. c. valvulæ, ossæ & ad aequalem motum ineptæ fiunt; vel spasmus fibrarum cordis, aut inflammatio ejus partisque vicinæ motus regulares impediunt; vel arteriæ continuatæ, nimis rigidæ immo induratae §. 171. motum ejus non adjuvant, tunc cor crebro, vehementer ac inordinate contrahitur, & ideo palpitat, pulsusque in arteriis irregularis fit.

§. 210.

Ab omnibus his circuli sanguinis læsionibus varia oriuntur vitæ incommoda, anxietas nimirum præcordiorum, respiratio anxiosa & difficilis languor & debilitas totius corporis, somnus vel nullus, vel inquietus. Si etiam hæ læsiones diutius durant, reliquarum actionum corporis singularis plane depravatio observatur, cum ab hoc principe motu, inordinate peracto, & reliqui in corpore perficiendi langueant, nec rite succedant, id quod in morbis absconditis, varietate tamen symptomatum conspicuis, sæpius experiuntur medentes.

§. 211.

Nec impedimenta liberæ circulationis per pulmones negligenda sunt, quæ per mutationes morbosas organorum, respirationi dicatorum, præcipue pulmonum, explicantur, & varia symptomata indu-

cunt. Sanguificatio *Physiol.* §. 185. *seqq.* in pulmonibus præcipue perficienda, a motu eorum vel nimis debili vel aucto turbatur. Debiles pulmones nec chylum nec lympham cum sanguine, ex corpore in cor reduce, satis miscent, ideoque sanguis hic venosus ad novam per arterias efficiendam circulationem minus apte præparatur; celeris autem & violenta sanguinis ex corde in pulmones propulsio optimam illius mixtionem turbat, acrimonias evolvit, interdum diathesin inflammatoriam affert.

§. 212.

Quatenus vero respirationem, hoc est, aeris in pulmones ingressum, ejusque ex iis egressum, attendimus, hanc actionem læsam asthma sive difficultatem spirandi dicimus. Hujus differentiarum, pro varietate causarum, insignes sunt, ita, ut humidum & ficcum, pituitosum, sanguineum, scirrhosum, spasticum, flatulentum cet. in praxi clinica distinguatur & explicetur. Ipsa vero actionis læsæ ratio, ex causis nunc recensendis, patet, quæ quidem, vel in ipso viscere pulmonis, vel in reliqua thoracis fabrica, vel in partibus vicinis positæ sunt.

§. 213.

In pulmonibus ipsis pituita, sanguis, concreta tophacea, vel corpora peregrina, in cavo laryngis, tracheæ, vel bronchiorum hærent; aut obstructio pituitosa, vel scirrhusa, in glandulis & cellulis pulmonalibus observatur; aut sanguis inflammatorius, spissus, in vasis ægre circumducitur; aut pulmones pleuræ accrescunt. Porro quoque ad thoracem respiciendum est; interdum enim aer, aqua, sanguis, pus, aut corpus aliud peregrinum in cavitate

rate pectoris & pericardii inveniuntur; aut inflammatio pleuræ, musculorum intercostalium & diaphragmatis, aut mala thoracis conformatio, distortio & fractura vertebrarum, costarum & sterni, aut tumores glandularum colli, circa laryngem, œsophagum & tracheam sitarum, ut æqualis motus impedimenta, attendi merentur.

§. 214.

Non vero hæc tantum in pectore observatæ mutationes asthma inducunt, sed in vicino quoque abdomine crebriores ejus causæ inquirendæ sunt; hoc enim, a viscere scirrhuso, flatibus, aqua cet. distentum & tumidum factum, per musculorum abdominalium vim versus diaphragma nimium urgetur & difficultatem spirandi facit. Uti vero varia, quæ æqualem & liberum sanguinis transitum per cor impediunt §. 203. *seqq.* inter causas asthmatis quoque referri merentur, sic præcipue spasmi, in vicinis æque ac remotis partibus & vasis oriundi, dum facilem sanguinis per vasa remota transitum impediunt, cordi validiorem resistantiam & pulmonibus majorem se dilatandi & ampliandi nisum inducunt, quod præcipue hypochondriacorum, & hystericarum exemplo declaratur.

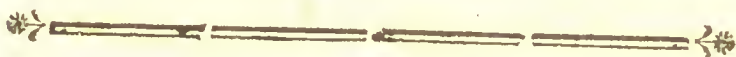
§. 215.

Gradus hujus difficultatis spirandi a veteribus jam ita definiti sunt, ut δύσπνοια dicatur, si cum aliquali molestia & cita defatigatione, interdum cum dolore frequens sit respiratio: ὀρθόπνοια vero nuncupetur, si stertens & anhelosa, non nisi erecta cervice & musculis, ad respirationem non proprie pertinentibus, violenter intentis, respiratio perficitur

citur *Physiol.* §. 441. Si tandem omnis respiratio vel sensim intercipitur, vel ex quacunque causa subito tollitur, illud ἀπνοια, hoc autem catarrhus suffocativus appellatur.

§. 216.

Tussis & singultus sunt actiones laesa, quæ respirationem quoque concernunt; cum vero hæc incommoda, in sanis quoque frequentius sine insigni molestia occurrant *Physiol.* §. 445. 446. & in augmento suo non nisi ex causis, superius recensitis §. 212. *seqq.* explicari possint, ulteriorem horum symptomatum explicationem omittimus. Raucedo tandem est laryngis & connexarum partium læsio, qua aer per ficcas, vel pituita tenaci obfessas, vias aereas, cum molestia & voce in loquela & cantu suppressa, emittitur.

C A P U T III.

DE ACTIONIBUS ANIMALI-
BUS LÆSIS.

§. 217.

DUO hic potissimum occurrunt, scilicet læsio sensus & motus, per causas universales, in circulo sanguinis & distributione fluidi nervei positas, vel læsio organorum particularium, sensus & motus peficientium. Hæ vero læsiones vel simultaneæ sunt, vel, una licet actione deficiente, altera adhuc viget. Cum vero nervorum fabrica, distributio, nexus & actio difficulter cognoscantur *Physi.* §. 315. & organorum sensoriorum musculorumque struc-

structura maxime composita inveniatur, læsionum harum ratio vix semper accurate tradi poterit. Nos itaque universales sensus & motus læsiones ex phænomenis & causis generalibus quodam modo explicabimus, particulares vero, quo & hæc doctrina breviter declaretur, paucis exemplis illustrabimus.

§. 218.

Si in homine subito, rarius successive, sensus externi & interni obnubilantur, & prorsus abolentur, motusque voluntarii prorsus supprimuntur, ita, ut stipitis instar jaceat, eum apoplexia tactum esse dicimus. Interea tamen vitam evidentem in vitalibus motibus deprehendimus, dum ut plurimum validius respirat, & pulsus cordis & arteriarum vehementior observatur.

§. 219.

Si ægri post tales insultus, vel viribus vitæ iterum excitatis, vel apta medendi ratione adjuti, ad se redeunt, sæpe tamen resolutio nervorum, quam paralyfin dicunt, remanet; hæc est ineptitudo musculorum ad actiones perficiendas, quæ potissimum a nervo pendet. Paralyfis vero non solum post apoplexiam prægressam remanet, sed sæpius quoque illam præcedit, & ex causis suis sola oritur. Interdum quidem post insultus apoplecticos & sensuum externorum & internorum debilitas quædam observatur, de qua tamen alibi dicturi sumus.

§. 220.

Distinguunt porro paralyfin pro ratione partium, quæ afficiuntur; si enim omnes musculi sub capite siti resolvuntur, paraplegia dicitur; si musculi, in
uno

uno latere siti, immobiles fiunt, hemiplegia appellatur; si tandem pars quædam singularis, ut lingua vel brachium, actionem suam perficere nequit, paralyfis partialis nuncupatur.

§. 221.

Ad apoplexiam disponit & sæpe ejus initium est vertigo, quæ est apparens rotatio omnium objectorum, quæ visu percipiuntur, ita, ut trementes & vacillantes homines incedant. Tum vero non tantum in visus organo agitatio, sed & susurrus aurium & molesta sensatio corporis universi & capitis potissimum observatur. Quam ob rem graves insultus vertiginosi apoplecticis simillimi videntur.

§. 222.

Spasmus sive convulsio est valida & violenta musculosæ partis contractio, quæ non tantum in musculis sive massis carnosis, quæ artus aliasque corporis partes movent, sed & in omnibus membranis, quæ fibras carneas intertextas habent, v. c. in musculosa intestinorum tunica, observatur. Ipsa vero contractio vel continua, vel alterna est: spasmus enim sive convulsio stricte sic dicta nuncupatur, si contractio per longius temporis intervallum durat, & non, nisi causa proxima agere desinente, remittit, parte spasmo affecta prorsus rigida existente; in leviori autem insultu, ubi, spasmo in uno musculo, vel fibra musculari vix remittente, antagonista, aut fibra opposita eo corripitur, & motus alternatim fiunt, motus convulsivi dicuntur.

§. 223.

Validiora spasmorum genera, pro indole directionis, motus & inde pendentis actionis læsæ, sequen-

quentia a veteribus assumuntur. Tetanus est rigiditas corporis totius, a simultanea & universali musculorum, flexioni & extensioni membrorum intervenientium, contractione oriunda; partialem vero rigiditatem crampum, barbaro vocabulo, dicunt. Emprosthotonus appellatur, si omnes corporis partes antrorsum; opisthotonus, si omnes retrorsum flectuntur, & diu in eo situ retinentur. Sed mira in his est varietas, non satis definienda, ideoque ex generali idea spasmi tantum dijudicanda.

§. 224.

Epilepsia eodem modo, ut apoplexia, actionem sensuum tollit, & homines prosternit, ideoque morbus caducus dicitur: sed miri simul in corpore oriuntur convulsivi motus & spasmi, ita, ut aliæ partes rigidae retineantur, aliæ alternatim convellantur, donec, exacerbatione morbi finita, languor partium omnium, sensus & motus perficientium, ad tempus remaneat; hinc etiam in habituali epilepsia, extra paroxysmum quoque, sæpius stupiditas in sensibus externis internisque & languor in motu musculorum observantur.

§. 225.

In summo senio, præcipue in iis, qui contentiosa corporis & animi actione per vitam agitati fuerunt, & motus animalis imbecillitas & sensuum hebetudo inducitur. Hæc ultima *ἀναισθησία* sive sensuum defectus appellatur, ubi non tantum organa sensoria objecta imperfecte & confuse percipiunt, sed sensuum præcipue internorum imbecillitas observatur, ut in memoria debili & iudicii acuminis delecto cognoscimus. Quam quidem imbecillitatem, fenili

senili similem, per causas singulares, in ætate non adeo provecta interdum accedere conspiciamus, v. c. per delirium febrile, maniam, melancholiam, abusum veneris in juveniore ætate cet.

§. 226.

A sensibus internis læsis ad somnum, simili modo læsum, progredimur. Pervigilium enim illum statum hominis denotat, in quo, corpore licet quieto, sensus externi internique vigent, & dispositio ad motus musculares adest, somnus vero nullus, quamvis eum maxime exoptent ægroti, eundemque ad vires restaurandas exigant. Somnolentia e contrario est ille corporis status, ubi illud, etsi ad sensus & motus exercendos per causas externas cogitur, eisdem tamen non facile exercet, sed mox summam proclivitatem in somnum capiendum demonstrat.

§. 227.

Mira est in his actionum læsarum varietas, in qua definienda non satis conveniunt pathologiæ doctores (vid. B. M O O R in pathologia cerebri Cap. VII. p. 188). Nos sequentes indicamus differentias: coma vigil est proclivitas in somnum non diu durantem, sed excitatione per causas internas iterum dissipatum; coma somnolentum e contrario est somnus post excitationem per causas externas iterum iterumque inductus, nulloque modo dissipandus. Carus & lethargus continuum somnum indicant, ita tamen, ut alii carum sine febre, & lethargum cum febre assumant, alii contrarium statuunt. Hæc vero symptomata cum adeo varient, optime ad apoplexiæ calidæ & frigidæ genera reduci possunt.

§. 228.

§. 228.

Omnes hæ mutationes morbosæ , seu actiones læsæ , ideo in animalibus actionibus crebrius occurrunt , quoniam in statu naturali quoque in his actionibus interruptus semper motus , & ex instanti mox vividior , mox lentior redditus , apprehenditur , unde partiales & universales ejus perturbationes , si causas remotas respicimus , facilius hic eveniunt , quam in reliquis actionum vitalium & naturalium organis , ubi semper æqualis est fluidi nervei motus , qui , si etiam mutatur , per gradus quasi intenditur & imminuitur.

§. 229.

Causarum scrutinium , in his actionibus læsis definiendis , difficile est , cum in cerebro & nervis & fluido , hic secreto & moto , posita sit actionum læsarum ratio. Motus vero fluidi nervei in statu sano ægre intelligitur & dijudicatur , ideoque ille in morboſo quoque statu , vel auctus , vel imminutus , vel irregularis redditus , difficulter disquiritur & cognoscitur. Si tamen vel cerebrum ipsum ejusque læsiones , vel motum circulatorium sanguinis & humorum læsum , vel ipsam denique nervorum , vel fluidi , in ipsis moti , indolem curatius attendimus , non nullas causas apte perspici , & alias inde deduci posse existimamus.

§. 230.

Ratione cerebri calvaria minus apte conformata , fracta , depressa , vel exostosis immutata , vel corpora peregrina , per vulnera in calvam introducta , sensiles cerebri membranas ipsamque ejus substantiam irritant & destruunt. Porro quoque hu-

mores sanguinei, vel ferri, inter membranas, cerebrum involven-tes, vel in cavitates ejus effusi, stagnantes & corrupti, teneram partium fabricam lādunt. Ipsa tandem cerebri substantia, inflammatione, suppuratione, gangræna, sphacelo & scirrho corrupta, æquabilem distributionem sanguinis in cerebro & inde fluidi nervei secretionem & derivationem mire perturbant.

§. 231.

Si circulum sanguinis & humorum in genere consideramus, plethora & motus sanguinis intestinalis & progressivus, vehementior redditus, capiti potissimum molestus, mixtio sanguinis & humorum morbosa, pituitosa, atrabilaria, secretionem, in cerebro perficiendam, suo modo lādunt. Similis dispositio per varia medicamenta, in primis narcotica & venenata, inducitur, ut opii & cicutæ exemplo discimus. Languor motus circulatorii, a rigiditate & laxitate fibrarum oriundus, quem in senibus & obesis conspiciamus, simili modo actiones cerebri & nervorum languidiores reddit.

§. 232.

In nervis vero eo in loco, ubi ex medulla oblongata & spinali vicinisque partibus educuntur, stases sanguinis, vel feri, vel cujuslibet materiæ morbosæ peregrinæ corruptæ in cellulosa tela, nervos cingente, observantur, quæ eodem modo, ut alii tumores exorti, fibras medullares comprimunt, & quemcunque assumamus, fluidi nervei motum intercipiunt. In nervis quoque, per corpus distributis, similis collectio inter telam cellulosam, eos investientem, vel alia causa comprimens, assumenda

idem

idem efficit. Nervi principes, ut par vagum & intercostale, tenſi, & obſturbatione viſcerum, vel repletionem ventriculi & inteſtinatorum, ſpaſtice affecti ſymptomata quoque morboſa, per conſenſum aliorum nervorum oriunda, inferunt.

§. 233.

An fluidum nerveum in ſua indole & mixtione mutari, idque diverſas inde actiones læſas inducere poſſit, dubia quæſtio eſt. Natura hujus fluidi obſcura eſt: cum vero tanquam liquor, ex ſanguine ſecretus, conſiderari mereatur, naturalem quamdam mixtionem particularum ut habeat, neceſſe eſſe videtur, quæ forte per morboſas cauſas mutari & in præternaturalem deduci poteſt. Diſpoſitio atrabilia, ſuo modo in ſanguine & lymphâ exiſtens, & melancholiam ac maniam inducens, haud obſcure declarat, in hiſ morbis mixtionem fluidi nervei, modo haud cognoscendo, mutari poſſe.

§. 234.

Diverſitas inſignis cauſarum, nunc a nobis indicatarum, ita quidem comparata eſt, ut ſingulis ſymptomatibus, ſuperius recensitis, propriæ non ubique aſſignari, & geneſes morborum inde declarari poſſint, niſi ad individualem diſquiſitionem in definitis ſubjectis accedamus. Sufficiat igitur in obſcure hac pathologiæ parte generalis ſymptomatum & cauſarum recensio, in primis cum experientia doceat, in morbis hiſ nervoſis non ſemper accuratum ſymptomatum ordinem obſervari, ſed haud raro morbos, inde natos, peculiaris indolis eſſe, a pathologis haud quidem deſcriptæ, ex hiſ fundamentis tamen dijudicandæ:

§. 235.

Similes causæ, nervis organorum sensoriorum applicatæ, sensus externos vario modo perturbant & lædunt. Ipsa etiam organorum fabrica multis modis lædi potest, quod in gustus, olfactus, & tactus organis, ut pote non adeo compositis, facile cernitur. De visus vero & auditus organis, quæ magis composita deprehenduntur, pauca exempli loco adducenda & ulterius a nobis explicanda sunt.

§. 236.

In composito visus organo partes externæ involventes & moventes primum, postea via lacrymarum consideranda est; bulbus tunc oculi, & quoad tunicas, quæ eum constituunt, & quoad humores, qui in eo varia ratione continentur, sigillatim in variis læsionibus examinandus est. Adeo autem ampla est hæc doctrina, ut, si omnes morbosas mutationes partium oculi & inde natas visus læsiones recensere vellemus, limites compendii egredieremur: exempla igitur nonnulla sufficiant.

§. 237.

Præter vulnera, quæ palpebris ut operculis bulbi infliguntur, harum tunica interna ad bulbum delata, conjunctiva dicta, inflammatione, suppuratione & erosionem afficitur; hinc affluxus feri acris & ulcera oriuntur, quæ sæpe tarfos arrodunt, ciliorum situm pervertunt, & in glandulis sebaceis, ad limbos positis, grandinosos tumores & parvos abscessus efformant. His læsionibus visus quidem non aboletur, acies tamen ejus imminuitur. In pinguedine, qua bulbus oculi cingitur, tumores varii, interdum & in ossibus orbitæ exostoses oriuntur, quibus

bus bulbus oculi premitur, & a situ naturali ita deflectitur, ut axis visus pervertatur.

§. 238.

Musculi, palpebras & ipsum bulbum oculi varie moventes, paralyfi, spasmis aliisque musculosarum partium læsionibus afficiuntur, unde laxitas palpebrarum earumdemque rigiditas, nec non inordinata bulbi directio pendet. Ipsi etiam tumores, circa bulbum enati, ut hunc e sede sua dimovent §. 237. sic & musculosa naturali directione detorquent, & liberum oculi motum, a quo summa ejus perfectio pendet, impediunt: strabismus itaque, & aliæ visus torvi species, & ex his causis, & sæpe ex depravata consuetudine enascuntur.

§. 239.

Glandula lacrymalis obstructa, indurata, & scirrhusa, vel ut tumor præmens, vel ob defectum lacrymarum visum lædit, ipsa vero, si est, nimis laxa copiosiores lacrymas secernit, quæ, nisi per puncta lacrymalia resorbeantur, in oculo hærent, acres fiunt, carunculam & membranulam anguli interni, nec non palpebras ipsas arrodunt, & ita in oculo illacrymante per genas defluunt. Saccus lacrymalis, obstructus & scirrhusus redditus, lacrymas susceptas non in nares dimittit, quæ ideo stagnando corrumpuntur, has partes erodunt, & tumores, ulcera & fistulas lacrymales, sæpe etiam cariem inducunt.

§. 240.

Ex tunicis oculi cornea pelluciditatem vel totam, vel ex parte, amittit, & ita ingressum radiorum in bulbum impedit. Serosæ enim acrius

humorum congestiones, multo magis vero inflammationes, pustulas, ulcuscula, cicatrices & pannos relinquunt, quibus tunica hæc minus pellucida efficitur. Choroidea inflammationem oculi internam, dolores, spasmos & suppurationem patitur, quibus visus mire turbatur, sapiusque prorsus tollitur, magis vero uvea similibus læsionibus tentatur. Ob has vero vel alias causas motus pupillæ destruitur, si illa vel nimis contracta, vel nimis dilatata & immota persistit, & ita visum, vel in lucido, vel in obscuro, tantum loco permittit.

§. 241.

Fibræ medullares, in nervo optico ad retinam deductæ & in ea expansæ, nonnunquam excitantur, & sentiendo aptæ esse desinunt. Nervus enim opticus obstructus, compressus & aridus factus, totius sensus abolitionem sive amaurosin affert, cum læsio ad retinam transferatur. Sed & maculæ & scintillæ, ante oculos versantes, sapius ex vitio quodam fibrarum medularium nervi optici & retinæ oriuntur, & continuam quamquam partialem, læsionem generant. Interdum tamen vasa, his intertexta, seroso lymphatica congestiones serofas efficiunt, ex quibus obnubilationes sensus transitoria inducuntur, quæ & a spasmis augentur.

§. 242.

Si humores oculorum obscuri & minus pellucidi fiunt, nec radios transmittunt, nec convenienti ratione refringunt. Hoc in aqueo observatur, si a viscido, ibi concrecente; cataractæ spuria oriuntur, humor tamen ipse ceteroquin sanus & augeri, & imminui potest, & inde vel corneam nimis emi-

nentem

mentem & convexam, vel nimis depresso & flaccidam reddit. Et vitreus obscuritatem contrahit, si humores non æquabiliter circulantur, sed stasi spissiores fiunt. Maxime vero lens crystallina & in membrana involvente, qua vitreo jungitur, v. c. per inflammationem, & in interna substantia, ex lamellis concentricis facta *Physiol.* §. 520. per humorum stasim corrumpitur. Interdum enim corpus lentis in laminis minimis, ex quibus componitur, marcescit, interdum ab impuris humoribus, ibi depositis, obscuratur, unde hebetudo visus & suffusionis variæ species oriuntur.

§. 243.

In auditus organo læso, vel nimis acutum, vel gravem auditum, vel plenariam surditatem, observamus. Si igitur primo viam, per quam aer ad tympanum transit, consideramus, conformatio perversa auriculæ, vel ejus defectus sensum turbat. Magis vero meatus auditorius attendi meretur, quippe qui vel serosa colluvie relaxatur, vel cerumine copioso, fordibus remixto & indurato, vel tumore, inflammatione & ulcere, ita quidem mutatur, ut sonus, vel prorsus non, vel difficulter & cum molestia ad tympani membranam pertingere eandemque ferire, & ita ad interiora penetrare possit.

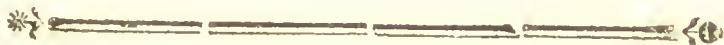
§. 244.

Et ex membranæ tympani vitio auditus varie læditur, quippe quæ vel finditur, vel relaxatur, vel rigida & nonnunquam ossea fit, & ita tremores minus apte, ad cavitatem tympani transferendos, suscipit. Sed alia etiam ex ore in aurem internam patula via, scilicet tuba eustachiana, pituita, ichore,

pure vel alio corpore peregrino repleta, vel post ulcera faucium, in primis venerea, coalita, impedit, quo minus aer atmosphaericus renovari, & ita soni accurate ad labyrinthum continuari possint.

§. 245.

Si cavitatem tympani in se consideramus, inflammatio periostii, colluvies serosa & purulenta, ibi collecta, auditum perturbant. Si ossa & musculos attendimus, illa a mala conformatione & dispositione, hi a spasmo, paralyfi & aliis partium musculosarum vitiis ita mutantur, ut perversus, vel nullus inde percipiatur sonus. Simile quid in labyrintho, quoad osseam vasculosam & nervosam partem considerato, evenit, ita, ut in primis inflammationes internæ, dirissimi dolores, præsertim in percipiendis sonis, producantur. Nervus etiam acusticus ipse marcescit & eroditur, ideoque surditatis causa est.

CAPUT IV.

DE ACTIONIBUS NATURALIBUS LÆSIS.

§. 246.

IN actionibus naturalibus læsis examinandis vitia digestionis, ad ductum canalibus alimentorum, primum disquirimus, & chylicationem inde impeditam simul conjungimus; postea se & excretionis læsæ rationem, in genere declaratam, exemplis quibusdam illustramus, tandem & nutritionis negotium, vario modo turbatum, dijudicamus.

§. 247.

Et primo quidem appetitus ciborum naturalis vel imminuitur, vel augetur. *Δυσορεξία* nimirum imminutum, *ἀνορεξία* prorsus deletum appetitum declarant; *ἀποσιτία* vero fastidium ciborum, quale est carniū in febribus acutis, indicat. Insatiabile fere ciborum desiderium cum celeri digestionē *βέλλιμος*, seu fames bovina dicitur, quod si vero assumpta vomitu protinus rejiciuntur, famis caninæ nomine venit: pica vero appetitus depravatus alienarum rerum, quæ in nutrimentum corporis, vel prorsus non, vel difficillime converti possunt, appellatur.

§. 248.

Appetitum imminutum *) faciunt pituita & alimenta in ventriculo relicta, minus digesta, sed corrupta, laxitas tunicæ musculosæ, liquor gastricus vel deficiens, vel quoad indolem vario modo depravatus, bilis viscida, iners. Auctum vero reddunt liquores, digestionem inservientes, iusto aciores redditi, valida ventriculi vis, a robore musculosarum fibrarum nimio oriunda, vermes, irritatione digestionem accelerantes, vis imaginatio- nis in gravidis læsa.

*) « Sub initium plurimorum morborum appetitus natu-
 » ralis tantum non semper perit: idque vel a toto sys-
 » temate nervoso tum temporis male affecto, vel ab
 » humoribus, digestionem inservientibus, non rite af-
 » fluentibus. »

§. 249.

Sitis Physiol. §. 383. insigne potulentorum desi- derium, ab assumptis fluidis vix leniendum, denotat, & ab acrimonia, in primis viis & præcipue in ven- triculo hærente, v. c. muriatica, excitatur. In plu-
 G 5 ribus

ribus vero morbis symptoma est, ab immeabilitate humorum oriendum, per quam nimirum, ex variis causis productam, salivæ & liquoris gastrici defectus nimiae tenacitas inducitur.

§. 250.

Manducatio læsa a musculorum, huic actioni dicatur, spasmo vel paralyfi, a luxatione alioque vitio, circa maxillam inferiorem ejusque potissimum articulum deprehendendo, a dentibus cariis & deficientibus, & tandem a qualibet congestione serosa & inflammatoria oris & linguæ inducitur. Salivæ etiam defectus, vel dispositio ejus depravata, actionem hanc difficiliorem reddit. Hinc deglutita, non masticata, difficulter vel prorsus non digeruntur.

§. 251.

Deglutitio læsa dicitur, quando ad ventriculum deferenda per pharyngem non descendunt, sed aliena loca petunt, dum ex faucibus ad os, nares & laryngem regeruntur *Physiol.* §. 366. *seqq.* In partibus itaque, ab ore ad pharyngem usque sitis, hujus actionis læsæ ratio posita est, quæ vel in tunica interna oris & faucium læsa, congestionibus serosis & pituitosis, vulnere, inflammatione, abscessu, gangræna, sphacelo, ulcere & scirrho, has partes afficientibus, vel in musculis, ad eum motum concurrentibus, paralyfi & spasmo affectis, vel in aliis partibus vicinis, ad fauces sitis, reperitur.

§. 252.

Angina non tantum deglutitionem, sed & respirationem læsam indicat, quoniam & deglutienda & aer per vias, utrique huic actioni dicatas, nunc morbo

bo affectas, difficulter transeunt: in respiratione autem læsa anginæ mentionem non fecimus, quoniam laryngem & tracheam, ut partes, tum potissimum læsas, cum deglutitionis viis connexas, considerare possumus. Optime distinguunt anginam a causâ lædente, in ferosam, inflammatoriam, cet. Veterum enim nomina, *κυναρχη* & *συνάρχη*, quæ gravio- rem læsionem, *παρακυναρχη* & *παρασυνάρχη*, quæ mitiorem læsionem indicare videntur, minus accurate definita inveniuntur. Vid. VAN SWIETEN in Commentariis in aphorismos BOERHAAVE Tom. II. ad §. 783. p. 618 seqq.

§. 253.

Alimenta assumpta interdum in ventriculo non digeruntur, idque vel liquorum digerentium, vel actionis ventriculi & motus respiratorii, digestionem in statu naturali adjuvantis, vitio. Hinc digestio læsa cruda in ventriculo colligit, quæ cibos, bonæ notæ accedentes, corrumpunt. *Δυσπεψία* & *βραδύπεψία* digestionem difficilem & languidam, *ἀπεψία* eam plane depravatam indicat; quando vero alimenta in ventriculo, pro varia sua indole, corrumpuntur, *διαφθορά* dicitur.

§. 254.

Acris & corrupta indoles contentorum ventriculi cardiacam œsophagum & inde diaphragma male afficit; hinc oritur singultus *Physiol.* §. 416. qui & ab aliis causis, ventriculum aut diaphragma male afficientibus, excitatur, & convulsivam quasi pectoris succussionem efficit. Ructus fiunt violenta acris explosione ex ventriculo, ob œsophagum, spastice contractum, per intervalla & cum impetu prosiliente,
&

& a vitiis digestionis tanquam symptoma pendent : dicuntur enim a causa nidorosi , acidi cet.

§. 255.

Alimenta & medicamenta , cum averfatione ingesta , vel acria & cruda , in ventriculo collecta , nervos , in primis paris vagi circa cardiam copiose dispersos , male afficiunt , inde nauseam , conatus vomendi & tandem vomitum ipsum inducunt *Physiol.* §. 381. Vomitus vero & a plenitudine ventriculi , & ab acris & nauseosis stimulis excitatur , ac violentam evacuationem contentorum ventriculi per os inducit. Hæc vero symptomata non tantum a causis , in ventriculo hærentibus , sed & ab aliis , nervos in genere male afficientibus , excitantur , v. c. ab idea rei ingrata , læsione capitis , calculo , cet. A differentia materiæ rejectæ vomitus biliosus , pituitosus , cruentus cet. appellatur.

§. 256.

Uti vero celerior alimentorum progressus per ventriculum & intestina , a potu copiosius ingurgitato *Physiol.* §. 811. motuque nimio & respiratione inde aucta , digestionem lædit *Physiol.* §. 831. & cruda urget , sic multo magis ob inertiam bilis & liquoris pancreatici & intestinalis , ex quibus causis motus peristaltici languor inducitur , alimenta non digesta promoventur. Ea ergo vel prorsus non mutata , vel non satis elaborata , per intestina transeunt & rejiciuntur , quod vitium lævitatem intestinorum sive *λειεντερίαν* medici appellant.

§. 257.

Interdum quidem organa digestionis & liquores digerentes in concoquendis alimentis egregie coope-

rantur , sed viæ chyliferæ vel obstructæ , vel relaxatæ sunt , & ideo optimam digestorum partem fugere nequeunt , quæ hanc ob causam simul cum excrementis ad intestina crassa propelluntur & ejiciuntur. Actio hæc læsa affectio cæliaca dicitur , & nutrimenti partem optimam tollit.

§. 258.

Non tantum vero alimenta , minus rite elaborata , ex canali alimentorum ejiciuntur , digestionem & chylicationem læsa ; sed & serum , copiosius ad intestina fluens , bilis corrupta & acris , impetuose mota , acrimonia rancida , acida , aliave , ex alimentis relicta , sanguis floridus , stagnans , nigricans , corruptus , & alia , vel mole sua , vel acri stimulo violant canalem alimentorum , ideoque spasmos excitant , quos dolores colicos in genere a colo intestino dicere solemus , licet & sæpius tenuia intestina acrimonia scateant & irritentur. Ipse vero effluxus ejusmodi materiæ , pro differentia causæ & indole secreti humoris , variis nominibus insignitur.

§. 259.

Quando enim materia acris & corrupta alimentorum , seri & bilis , in ventriculo & intestinorum tractu collecta , urgetur , maximo cum impetu movetur , simul tamen spasticis doloribus plus minus coerctetur , tunc sursum deorsumque propellitur , vomitum cum excretionem alvina conjunctum excitat , & cholera morbus appellatur , cum præcipue bilis acris , in duodeno mota , & sursum versus ventriculum & deorsum versus intestina materia , morbose collecta , maximo cum impetu expellatur.

§. 260.

§. 260.

Diarrhœa frequentem & copiosam fluidæ materiæ evacuationem per alvum indicat, ut in ferrosam vel biliosam, cet. vel porro ratione effectus in salutarem & morbosam distinguatur. Sæpius, ubi materia non adeo acris & stimulans est, sine ullo dolore transit, sæpius borborygmis, flatibus & spasmis stipata apprehenditur; semper tamen diarrhœa nomen in leviori morbo tantum assumitur, si nec febris ingens accedit, nec spastici motus atque dolores enormes sunt, nec corrupta adeo materia ejicitur.

§. 261.

Gravius vero malum est dysenteria, si difficulter, cum molestia insigni & summo dolore atque tenesmo, non tantum ob acrimoniam mucus intestinalis abstergitur & evacuatur, sed læsa quoque intestina sanguinem fundunt, eumque una cum carunculis, pure & aliis morbosis humoribus evacuant; hinc ut plurimum in dysenteria, increbrescentibus dejectionibus, termina exasperantur, quæ vero in diarrhœa alvo deposita remittunt. Uterque vero morbus per affluxum humorum, plus minusque acrium, post refrigerium externum, ad intestina conversum, non tantum oritur, sed non numquam maxime augetur.

§. 262.

In lentis sæpius intestinorum relaxationibus & erosionibus, in fluxu hæmorrhoidali inordinato, imprimis in glandulis scirrhis, aut deo carcinomatosis, piruita acris, sanguis putridus & materia ichorosa effunditur, ex visceribus etiam abdominalibus, ulceri-

ulceribus affectis, humor saniosus ad intestina derivatur, varique ventris fluxus prodeunt, qui cum fluxu hepatico confunduntur. Hic enim tunc potissimum oritur, cum materia putrida bilis & sanguinis grumosi corrupti, nonnumquam cum pure & carunculis remixti, ex hepate per intestina tenuia & crassa, sæpe etiam cum dolore & tenesmo, descendit & evacuatur.

§. 263.

Uti vero fæces alvinæ, sic & alii humores, per canalem intestinorum morbose fluentes, in progressu suo ad anum impediuntur, motu peristaltico inverso versus superiora propelluntur, & vomitu rejiciuntur, quæ actio læsa iliaca passio, sive ileus morbus dicitur. Causæ, in quolibet impedimento, progressum fæcum alvinarum ad inferiora prohibente, positæ sunt, & scybala duriora, calculosa §. 172. inflammatio, spasmus, volvulus sive intestinorum morbosa convolutio, eorumque in se invicem facta retractio atque intorsio, & alia plura, huc referri merentur.

§. 264.

Sæpius vero vel siccitas intestinorum, & inde orta scybalorum durities, vel motus peristalticus languidus, actione respirationis non satis adjutus, vel laxitas intestinorum, v. c. a calido & aquoso potu inducta, fæces alvinas in motu suo cohibet, & obstructionem alvinam efficit, quæ etiam spasmò, in recto potissimum intestino per hæmorrhoides excitato, oriri solet, & pondus abdominis molestum flatus intestina distendentes, & dolores tensionesque producit. Spasmus ab his, vel aliis causis,

fitis, potissimum acri aliqua materia, ut in dysenteria, in intestino recto inductus, tenesmus appellari solet, qui crebrius, at inane, desidendi desiderium producit.

§. 265.

Actionum vitalium læsiones, quibus circulus sanguinis & humorum in universum perturbatur §. 204. *seqq.* ipsas secretiones humorum inde derivandas quoque lædunt. In febribus oritur fitis ex immeabilitate & varia inquinazione salivæ §. 249. simili prorsus modo & perspirationis insensibilis, & urinæ aliorumque humorum liber ad colatoria accessus atque transitus impeditur. Depravata sanguinis & humorum mixtio secretos quoque humores afficit, quam læsionem tamen hic non tangimus, cum ex iis, quæ de cacochymia differentia diximus §. *seqq.* declarari possit, sed alia quædam secretionis læsæ exempla & modos nunc tradimus.

§. 266.

Perspiratio insensibilis læditur, si laxitas tubulorum cutaneorum ipsaque humorum tenuitas sudorem copiosorem exprimit, qui sæpe vires corporis enervat, & acria ad cutim derivat, ut fluidissimis particulis dissipatis, pustulæ & maculæ variæ formæ ex acrimoniæ stimulo exsurgant, uti in exanthematicis febribus conspiciamus, quæ plus minusve insignes inflammationes, pustulas serosas & alia varia incommoda, sæpius pruritus & erosionem in cute, producant.

§. 267.

Bilis se & excretio læsa alia symptomata in hepatis viscere, alia in canali alimentorum & reliquo corpore

corpore excitat. In hepate enim infarctus, obstructio & scirrhus, in viis biliariis & vesicula fellea calculus observatur, bilis acris, per vias biliferas mota, spasmos & inflammationes producit, ad duodenum vero delata, diarrhœas biliosas choleram & alios morbos efficit. Bilis exitus denegatus cachexiam biliosam & icterum, scilicet effusionem bilis in sanguinem, producit; cum vero bilis in intestina non fluit, digestio læditur, stimulo deficiente fœces alvinæ figuntur & argillaceæ redduntur.

§. 268.

Si succus pancreaticus ex glandula pancreatis obstructa & scirrhusa fluere nequit, bilem nec diluit, nec digestionem aptam reddit; hinc stimulus nimius, a bile acri oriundus, chylificationem turbat. Liquor intestinalis deficiens eodem modo ficcitatem intestinorum inducit & duriora scybala figit. Mucus intestinorum si deficit & abrasus est, quemlibet stimulum intestinibus molestum reddit & dirissimam illam colicam, pictonum dictam, efficit; ejus vero augmentum & nimia inspissatio glutinosum in primis viis auget, resorptionem chyli impedit, & vermibus generandis ansam præbet.

§. 269.

Urina in renibus secreta, interdum copiosius affluit, & spuriam diabetem inducit, si vero, quod rarius evenire solet, optimas & nutritioni aptas particulas simul secum ducit, & lympham optimam simul excernit §. 162. tunc vera adesse cognoscitur diabetes, quæ summam debilitatem & prostrationem virium efficit. Causæ in laxitate vasorum & tubulorum renalium, nec non in mixtione

Patholog. H depar-

depravata sanguinis quærendæ sunt. Interdum par-
cior est urina, cujus ratio & in viis ipsis, & in
mixtione urinæ quærenda est.

§. 270.

In via enim urinæ, a renibus per ureteres, vesi-
cam & urethram deducta, arenulæ & calculi, san-
guis grumofus, pus, carunculæ cet. progressum
hujus humoris excrementitii impediunt. Ipsa etiam
urina, acris reddita, mucum naturalem, in viis
urinariis exsudantem, nimium abstergit, & tunc
stimulo molesta, spasmos, excretionem urinæ
intercipientes, concitat. Hoc ultimum potissi-
mum observamus, si acres particulæ, in primis ex
potu, minus rite fermentato, nec non ex medica-
mentorum diureticorum & aphrodisiacorum abusu
huc deducuntur, quæ vias has nimium irritant,
uti exemplo cantharidum abunde declaratur.

§. 271.

Ex his potissimum causis *δυσουρία* oritur, si scili-
cet urina cum molestia & ardoris sensu excernitur,
ita ut inspiratione tantum leviter intensa, protrudi
nequeat sed vehementi demum conatu exprimatur.
Species hujus mali est *σπαραγγουρία*, ubi urina gutta-
tim & cum intenso dolore excernitur. Si tandem
hic humor excrementitius prorsus intercipitur, &
ne gutta quidem excerni potest, tunc valida hæc
urinæ retentio *ισουρία* dicitur, quæ vel a spasmo
vehementissimo, vel ab insigni partium, urinæ
sæcernendæ inservientium, obstructione, inflam-
matione aliisque pluribus causis producitur.

§. 272.

Quando urina, in vesica collecta, præter voluntatem sponte effluit incontinentia ejus appellatur. Hæc a sola laxitate, paralyfi vel destructione suppuratoria & gangrenosa fibrarum, orificium vesicæ cingentium, oritur, & ut plurimum post partum, cum insigni molestia editum, interdum etiam ex calculo, diutius hærente, & ob angulosam figuram partes has irritante & destruyente, evenire solet.

§. 273.

Nutritio læsa atrophia dicitur, in qua reparatio particularum, fibras minimas componentium, & boni glutinis, post destructionem quotidianam necessaria, vel profus non, vel non apte satis perficitur, ita, ut inde vis & robur solidorum destruat: & si enim vires vitæ, a fluidi nervei secretionem & distributionem potissimum pendent, vires tamen vitales & elasticæ corporis ad conservationem vitæ, in genere præstandam, simul concurrunt, hanc vero elaboratio, assimilatio & appositio optimorum humorum, juvat, & vigor nervorum, qui inde pendet, quoque efficit.

§. 274.

Ad nutritionem enim ultimam, non rite absolvendam, multæ faciunt causæ. Defectus vel depravata indoles alimentorum & potulentorum; imbecillitas actionum digestionis, chylicationis & sanguificationis; dissipatio optimorum humorum per se & excretionem varias; acrimonia quælibet, in morbis nata, vel corrumpendo mixtionem bonam in fluidis, vel irritando solida minima, indeque appositionem optimi succi impediendo, id quod in

cacoehymia qualibet, & in febribus acutis præcipue animadvertitur, in quibus præterea circulatio humorum vehementior & motus inde destruciorius est. Defectus tandem virium, ea, quæ jam quodammodo appofita sunt, ita affimilandi *Physiol* §. 254 ut veram partium indolem exprimant, & cujus cauffa in nerveo fluido, quoad motum & indolem peccante, quaerenda est, in læfa nutritione attendi meretur.

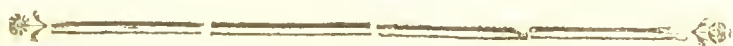
§. 275.

Nutritionem itaque læfam esse, cognoscimus in infantibus, quorum glandulæ mefaraicæ obftructæ sunt, vel quibus vermes optimum chylum subducunt, qui morbus atrophia infantum dicitur; in feminis imbecillioribus, quæ fœtum in utero gerunt, vel parvulis lac ex mammis præbent; in viris, qui venere abutuntur & sperma nimium excernunt, unde tabes dorsalis; in hypochondriacis & cachecticis: in iis, qui viscera scirrho, ulcere, vel alia labe affecta gerunt, unde variæ febres lentæ, phthifica in primis & hæctica, oriuntur; in senibus, ubi defectus humorum nutrientium & nimia fibrarum rigiditas nutritionem impediunt, quem hominis statum senilem marasmmum appellamus.

§. 276.

In iis vero, in quibus nutritio deficit, primo marcor & macilentus corporis status observatur, ubi humores in cellulis illius contextus, qui inter omnes corporis partes atque membranas interfertur deficiunt, unde corpus quasi exsuccum redditur, in quo statu tamen vigor solidorum non nunquam diutius conservatur: postea verò & quando fibra,
vel

vel nimis laxa, vel nimis rigida facta, appositionem & assimilationem particularum non præstat, nutritionis defectus evidentior evadit; in utroque enim statu actio languida solidorum particulas nutrientes nec rite applicat, nec contractione convenienti unit.

C A P U T V.

D E A C T I O N I B U S S E X U S
LÆSIS.

§. 277.

PArtium singularium utriusque sexus concursus novum hominem producit; in utroque igitur sexuum partium actiones læsæ interdum observantur, quibus in viris impotentia virilis, in feminis sterilitas inducitur. Licet vero obscurum generationis negotium has actiones læsas sæpe etiam absconditas reddat, non incongruum tamen erit, aliquod & actionum læsarum & causarum scrutinium suscipere, quo medicus in iis dijudicandis dirigatur.

§. 278.

Impotentia virilis est defectus virium in sexu potiori, ad coitum incipiendum, & ut decet, absolvendum, necessariorum. In hac igitur disquirenda & ad penem ejusque erectionem, & ad spermatis secretionem & indolem respiciendum est. Penis vel in figura læditur; vel in alia, quam extrema parte, perforatur; vel proportionem ad feminæ vaginam non habet; vel coronaglandis ejusque præputium inflammatione, ulceribus aliisque incommodis malè afficiuntur; vel mentula virilis tota viribus nervorum

rum ad erectionem inchoandam & sustinendam destituitur; vel cavum urethræ, vel corpora cavernosa ipsa, ulceribus, callo, carunculis & cicatricibus obfessa, ad æqualem seminis emissionem apta non sunt.

§. 279.

Seminis elaboratio ex sanguine longam exigit viam *Physiol.* §. 544. *seqq.* In tenerrimis itaque his canalibus laxitas, collapsus, obstructio aliæque vasorum læsiones, seminis se & excretionem impediunt; & uti in infantibus & pueris hæc secretio nondum perfecta est, sic in senibus & defectus humorum optimorum ad secretionem seminis efficiendam, & collapsus tenerrimorum horum vasculorum aut eorum rigiditas observantur. An sperma quidem verum, ad fecundationem tamen haud aptum, secerni possit, dubia quæstio est. Ulcera prostaticorum & glandularum urethræ secretionem optimi seminis vix impediunt, excretionem tamen interdum lædunt.

§. 280.

Sterilis dicitur femina, quæ ad fœtum concipiendum minus apta est. Hæc a læsione partium internarum & externarum inducitur: externæ nimirum partes, vario modo coalitæ, viæ angustatæ, crofæ, penem virilem vix admittunt. Porro uteri cavitas callosa, angustata, coalita, ulceribus & pituita obfessa, menstruorum, vel deficientium, vel non rite succedentium causæ, tubarum viæ distortæ & læsæ, nec non ovaria morbosa, ulceribus, tumoribus cet. obfita, coitum, licet locum habere adhuc possit, minus tamen fecundum reddunt.

§. 281.

Femina etiam, quæ fœtum concepit, eundem in utero perfectum reddere quandoque non valet, sed abortum patitur. Est vero abortus præmatura fœtus exclusio, quæ vel a laxitate partium & debilitate universali, vel a copia nimia sanguinis, ad uterum appulsi, vel ab embryonis & secundinarum vitio, vel ab aliis causis externis, uterum male afficientibus, producitur.

- *) « Si partus ante initium septimi mensis editur, abortum fecisse dicitur femina: post sextum vero mensis editus partus præmaturus seu præcox dici solet. Abortus itaque vocabulum generali sensu hic sumitur.

§. 282.

Femina infanti, ex utero excluso, sæpe mammas præbere nequit, quoniam se & excretio lactis in illis læditur. Vel enim nimia lactis appulsi copia matris vires enervat; vel femina nimis obesa, & in proprio corpore bene nutrita, nullum ferme humorem ad mammas derivat; vel obstructio, scirrhus, carcinoma in corpore mammarum glanduloso deprehenditur, vel papillæ nimis elevatæ & magnæ, vel nimis depressæ & parvæ, lactationem impediunt, vel tubuli lactiferi prorsus obstructi & coaliti deprehenduntur.

P A R S I V.
S E M I O T I C A
S I V E
T R A C T A T I O D E S I G N I S
M O R B O R U M.

§. 283.

CAussæ & symptomata, nunc a nobis considerata, ita se in morbi progressu §. 11. excipiunt, ut illa rationem actionum laesarum, hoc est, symptomatum contineant. Ad veram ergo morbi ideam §. 10. per examen vel causarum vel symptomatum deducimur §. 189. Nunc, cum semiotica sit ea doctrinæ medicæ pars, quæ signa vitæ, sanitatis, morbi & mortis eruit & dijudicat, qua de re nos quidem in *Physiologiæ* Part. III. §. 590 *seqq.* diximus, morborum signa, in antecedentibus dispersa, colligimus & apto ordine proponimus.

§. 284.

Ardua autem hæc doctrina est, quam, ex veterum scholis acceptam, alii subtilius explicatam hypothesebus obscurarunt, alii, qui naturæ vias sequi cogitando non didicerant, prorsus neglexerunt. Cum vero nemo medicus artis peritus dici possit, nisi qui omnis pathologiæ summam in semiotica cogat, nostrum autem hoc loco sit, primas lineas hujus disciplinæ ducere, præcipua signa, quantum quidem fieri poterit, tradere apto ordine annitemur, ut nostræ doctrinæ alumnos, contemplanda natura præstantissimisque auctoribus legendis, plura addere doceamus.

CAPUT

CAPUT I.

DESIGNIS MORBORUM
IN GENERE.

§. 285.

Mutationes corporis humani medici e phænomenis animadvertunt, ex quibus sedulo collectis signa constituunt, quibus sanus æque ac ægrotus hominis status definiatur. Cum vero ad varias res, quæ in corpore humano & per illud effici possunt, attendunt, non tantum sanas & læsas corporis actiones in se cognoscunt, sed etiam causas quæ illud in sanitate & morbo mutant, sedulo perpendunt, quibus inter se collatis veram mutationis rationem eruunt: quod cum in tanta rerum obscuritate non semper fieri possit, in rationis ipsius ignoratione sæpius experientiæ certæ confidunt.

§. 286.

Machina corporis animalis maxime composita est ideoque causæ agentes copiosæ, & actiones complicatæ inveniuntur, pauca etiam phænomena externa ut signa aperta occurrunt, plura intus latent, initia tamen sunt disquisitionis, nosque internas & rectas revelare quodam modo docent, dummodo superiores doctrinas pathologicas in seriebus mutationum morbosarum nobis familiares reddiderimus. Sic v. c. sanguis floribus spumescens, tussis rejectus, signum est læsorum pulmonum, quod sanguis effusus, ære elastico admixto, in spumam agitur: sic alia quoque ex pulmonibus rejecta materia internæ læsionis signum est.

H 5

§. 287.

§. 287.

Quoniam autem æger per seriem mutationum morbosarum progreditur, non quidem sufficit, uni & alteri signorum confidere, sed, cum in scrutinio causarum & effectuum multa occurrant examinanda, medicus ex his præcipua tantum seligere & inter se comparare tenetur, ut demum non tantum statum præsentem, sed & præteritum & futurum cognoscat. Nos vero in hac tractatione generalem tantum signorum differentiam tradimus, & ideo illa in anamnestica diagnostica & prognostica distinguimus; *Physiol.* §. 491. usum autem & compositionem omnium in disciplinis practicis exhibebimus.

§. 288.

Anamnestica signa ex earum mutationum examine petuntur, quæ evenerunt, antequam præsentis morbo correptus fuerat homo. Hæc signa ergo ex causis petuntur, ex quibus jam olim prævidimus, talem effectum in corpore productum iri, & nunc ipsam hanc mutationem morbosam ortam esse intelligimus; quam ob rem etiam morbi antecedentes alii, tanquam causæ præsentium, considerandi sunt. De his signis igitur capite secundo accuri sumus.

§. 289.

Diagnostica signa ex attenta consideratione mutationum, quæ nunc in ægro fiunt, petuntur. Patent itaque ex generali consideratione omnium affectionum morbosarum, quæ & solidis & fluidis corporis humani partibus, vel in se, vel in compositione, accidere possunt. Hæc signa postea in specialioribus morbis examinandis vario modo conjuncta occurrunt, & sigillatim enumerata,
con-

conjunctim tamen considerata, ideam status præsentis ægroti exhibent. De his capite tertio dicendi erit occasio.

§. 290.

Ex his signis sæpius unicum est, quod statum morbi præsentem declarat, & ideo pathognomonicon dicitur, scilicet unicum illud, quod immediate ex ipsa morbi indole provenit, & quo conspecto medicus morbum præsentem dijudicat: v. c. color flavus cutis in ictero, sanguis floridus spumescens in hæmoptoe. Hoc quidem signum peculiarem attentionem meretur, cum nos brevi quasi via ad veram morbi cognitionem ducat. Attamen, cum vix semper unicum dici possit, sed ex pluribus, varie inter se comparatis, signis, ab intellectu medici cujusdam exercitati in unam quasi ideam coactis, exsurgat, tirones sæpius confundit, & exercitatum in morbis judicium requirit.

§. 291.

Prognostica signa sunt conclusiones, ex variis diagnosticis, interdum etiam anamnesticis, signis, in auxilium vocatis, petita, quæ statum morbi futurum sive mutationem ejus in sanitatem, morbum alium, vel mortem ipsam, declarant. Quando itaque certa signa, ex actionibus sanis, vel morbo etiam præsentem in vigore persistentibus, vel vario modo læsis, vel prorsus sublatis desumpta, adesse cognoscimus, & vel unam vel alteram ex nunc commemoratis mutationibus evenire animadvertimus, tunc ad alios quoque casus similes concludimus, & ita prognosin, in aliis morbis factam, non solum huc reducimus, sed & per signa ipsa rationem mutationis deprehendimus. De his agat caput quartum.

§. 292.

Quoniam vero ob amplam nimis tractationem de singulorum morborum signis sigillatim exponere vix possumus, in unico & præcipuo exemplo, scilicet in febribus acutis, capite quinto praxin semiotices exposaturi, & de signis mutationis morbosæ in cruditate, coctione & crisi dicturi sumus. Hanc vero tractationem eo magis utilem futuram judicamus, cum observationes veterum de morborum mutationibus simul examinare, & hanc, ex febribus acutis petitam, theoriam ad alios acutos & chronicos quoque morbos applicare possimus.

C A P U T II.

DE SIGNIS MORBORUM

A N A M N E S T I C I S.

§. 293.

IN hoc quidem capite pertractando fini nostro convenientius vix versari poterimus, quam si, quibusdam morbis assumtis & præsuppositis, ad causas remotas & prædisponentes, nec non ad morbos ipsos, ut causas consideratos, respiciamus, & quo modo ex his mutationibus morbus præsens oriri possit, declaremus. Explicabimus igitur laxitatis & phthiseos exemplis attentionis medici ad vitam prægressam, in dijudicandis morbis præsentibus, utilitatem, & varia monita in colligendis signis anamnesticis observanda subjungemus.

§. 294.

§. 294.

Laxitas solidorum , tum universalis , tum potissimum in primis viis, ex causa remota occasionali, scilicet potu aquoso , præcipue calido copiose ingurgitato , pendet. Simili modo sudores , nimium expressi , cutis habitum relaxant , vel balnea calida illam mutationem producant : hinc in laxitate , quam per signa diagnostica jam deprehensam supponimus , calida & humida , vel toti corpori , vel quibusdam ejus partibus nimium applicata , hanc laxitatem produxisse reminiscimur.

§. 295.

Porro laxitas nimia iis corporibus propria est ; quæ humorum copiam alunt , & inde solida , tanquam partes continentes , nimis distenta habent ; hinc temperamentum phlegmaticum morbos , a laxitate solidorum oriundos , fovet & auget. Quod si igitur hydropem laxitatem solidorum involveré cognoscamus , hunc ipsum morbum adesse per signa anamnestica, ex temperamentis petita perspicimus, ex quorum theoria phlegmaticis & obesis talem morbum quasi proprium esse cognoscimus.

§. 296.

In morbis gravioribus , diu & vehementer corpus afficientibus , v. c. in febribus intermittentibus & continuis validioribus , reparatio apta solidorum per nutritionem sufficientem fieri non potuit , hinc post eosdem superatos œdemata & hydrops sæpius accedunt. Si igitur hi morbi post febrem validiorem prægressam oriuntur , febrem hanc laxitatis , & laxitatem œdematis & hydropis causam esse , cognoscimus. Sic morbus prægressus fit
figuum

signum anamnesticum, ex quo præsentem accuratius dijudicare valemus.

§. 297.

Phthisis pulmonalis corruptionem visceris pulmonum, ex ulcere in eo nato, declarat. Si hominem itaque consideramus, qui motu vehementiore, cantando vel clamando, olim pulmones multum exercuit, qui in aere, particulis mercurialibus, sulphureis, arsenicalibus scatente, diu vixit, tunc morbum hunc præsentem facile induci posse, ex nimia vi, pulmonibus illata, judicamus. Signa ergo morbi hujus anamnestica ex causis occasionalibus petimus.

§. 298.

Homo in juvenili ætate, vegeto & sano corpore præditus, alimenta sumpta optime digerens, & chylum & sanguinem copiosum inde conficiens, cujus præterea corpus, motu exercitatum, in longitudinem insignem excrescit, & qui simul pectus depressum angustum habet, tantam sanguinis copiam non facile per pulmones movere potest: hinc stases sanguinis in iis, inflammationes & inde ortas suppuraciones patitur, & ad ulcera, quæ phthisin pulmonalem efficiunt, disponitur, quæ sunt signa phthiseos, nunc ortæ, anamnestica.

§. 299.

Quicumque ex aeris externi æstuantis vitio & sanguine, vehementius per pulmones moto, indeque coacto, inflammationem pulmonum sive peripneumoniam patitur, is quidem inflammatione etiam utcunque discussa, læsionis cujusdam, in pulmonibus relictæ, metum excitat, scilicet, quod stases liberum

berum circulum sanguinis per pulmones impediunt, & ulcera & phthisin pulmonalem inducunt. Sic inflammatio prægressa est signum anamnesticum phthiseos præsentis.

§. 300.

His binis & laxitatis & phthiseos exemplis satis declaratum est, quo modo medicus, morbos præfentes considerans, in vitam ante actam hominis regredi, & in ea fundamenta morborum jacta invenire debeat, ut ulteriori explicatione supersedere queamus. Non incongruum tamen fore putamus, si regulas quasdam generales, quæ judicium medici in morbis, ex vita antecedente declarandis, dirigant, proponamus.

§. 301.

Facilius est mederi ægro, cujus vitæ rationem & indolem jam antea habuimus cognitam, quam ignoto, cum in judicio, de morbis ferendo, nexum omnium causarum & effectuum nobis sistamus, si vires corporis, in statu sanitatis olim præfentes, errores diætæ & successivas atatum mutationes perpendamus. Inde etiam patet, medicum circa sanos etiam homines cum cura atque attentione versari, eumque in finem semiotica physiologica uti debere, quo eo exercitio ad dijudicandos morbos aptior fiat, cum eorum semina antea, quam evolvantur, sæpius per plures annos in corpore lateant.

§. 302.

Quo facilius est in ægroto, nobis satis noto, morbum ex causis prægressis, sive per signa anamnestica

nestica dijudicare, eo major cura requiritur in ignoto, cujus vitæ ante actæ rationes nos latent. In tali itaque disquirendo cautus atque sollicitus fit medicus, ex quibusdam diagnosticis signis causas hæriolando detegat, & per quæstiones confirmet; nulla enim alia patet via, qua in veram morborum genesi inquirere, & ad accuratam præsentis status cognitionem pervenire possit, cum ratio præsentis status in præcedenti omnino posita sit.

§. 303.

Quamquam vero hæc ipsa disquisitio in nonnullis ægrotis satis facilis est, ea tamen & in iis, qui in sano corporis statu se ipsos non attendunt, ideoque causas morborum recensere nesciunt, & in his, qui ex ignominia metu, quæ cum nonnullis diætæ vitæque generis vitiis conjuncta est, causas morborum antecedentes reticere solent, difficillima redditur. Quod si igitur, v. c. de morbo venereo, de graviditate cet. tanquam causis præsentis morbi, suspicio oriatur, medicus judicium suum de iis suspendat, donec per signa diagnostica de statu ægri certior reddatur.

 C A P U T III.

D E S I G N I S M O R B O R U M

D I A G N O S T I C I S.

§. 304.

MOrbi præsentis conditionem ex iis cognoscimus phænomenis, quæ nunc in ægro a sanitatis regula recedere invenimus. Si itaque sani hominis ideam, vel generalem, vel præsentis ægroti singularem, cum iis, quæ nunc eveniunt, comparat medicus, ad causas atque effectus, in ipso morbo nunc præsentis, respicit. Cum vero in generali nostra tractatione ad morbos speciales progredi nequeamus, in enumeratione signorum diagnosticatorum ad essentielles morborum differentias, in partis primæ capite secundo propositas, tantum respicimus.

§. 305.

Signa tamen morborum, qui in particulis, solida & fluida componentibus, hærent, §. 18. *seq.* nimis obscura sunt; quam ob rem his relictis, in prima sectione signa morborum, in fluidis hærentium, & speciatim plethoræ, cacochymix & acrimoniarum pertractabimus; in secunda sectione signa morborum, in solidis occurrentium, investigabimus & speciatim ad laxitatem, rigiditatem & unitatem solutam respiciemus; in tertia tandem sectione signa morborum compositorum exemplis quibusdam declaraturi sumus.

S E C T I O I.

D E S I G N I S M O R B O R U M I N
F L U I D I S H Æ R E N T I U M .

§. 306.

Plethoræ, tanquam abundantia sanguinis & humorum, generalius considerata, §. 28. præsentia cognoscitur ex appetitu bono & digestionem facile succedente; ex difficili sanguinistransitu per pulmones, & inde post leves corporis animique commotiones orta difficultate spirandi; ex ingrato caloris sensu post potum spirituosum, victum largius nutrientem & aromaticum; ex somno infomniis turbato; ex cita delassatione post motum corporis susceptum; ex sudore post similes causas largius promanante.

§. 307.

Plethora vera sanguinea §. 30. præterea dignoscitur ex bono corporis habitu, facie florida, aucto corporis exercitio rubicunda & tumente; ex pulsu forti & tardo, per causas externas facile accelerando; ex respiratione libera & magna, motu corporis facile anhelosa; ex somno inquieto, alvo sæpe sicca & urina saturata; ex facili iracundia; ex moliminibus crebrioribus ad hæmorrhagias, ætati convenientes; ex sanguine, e vena misso, in placentam densam & atram coeunte, cum superficie rubicunda & paucosero.

§. 308.

Plethoram veram obesam §. 30. adesse, cognoscitur ex habitu corporis tumido & spongioso, ob
insigne

infigne pinguedinis augmentum; ex facie florida, si obelitas adhuc cum euchymia conjuncta est; ex pulsu parvo & debili, ob arteriam mole pinguedinis onustam; ex respiratione, in corpore quiescente libera & plena, post quamlibet causam motum sanguinis accelerantem anhelosa; ex somno profundo & stertoroso; ex sudore viscido, alvo & urina varia; ex animi affectibus facile commotis, diu tamen non durantibus; ex impatientia frigoris & caloris; ex sanguine e vena misso viscido, non satis cohærente.

§. 309.

Plethora imbecillium universalis §. 31. perspicitur ex habitu corporis macilento, facie pallida, post levem animi corporisque agitationem florida & rubicunda; ex pulsu debili facile accelerando; ex respiratione libera, post corporis animique agitationem anhelosa; ex somno inquieto, alvo varia & mutabili, mox sicca, mox liquida, urina pallida; ex tremore membrorum & subsequente imbecillitate post quamlibet animi pathemata; ex impatientia frigoris & caloris; ex venis tumidis, in primis in extremitatibus, ex sanguine e vena misso, magna copia feri & paucò cruore rubicundo constante.

§. 310.

Reliquæ plethoræ spuria species §. 31. 32. ex causis plethoræ in universum §. 157. seqq. optime cognoscuntur, præcipue si simul proportionem solidorum & fluidorum vario modo mutatam in temperamenti attendimus §. 167. seqq. Imprimis vero plethora febrilis apparet ex dyscrasia humorum & motu sanguinis intestino inde aucto; ex pulsu forti & duro, cum celeritate conjuncto; ex fluidorum re-

ſiſtentia, per quam flumen ſanguinis a corde crebrioribus ictibus & inde motu progreſſivo aucto propellitur §. 72. 204. 205.

§. 311.

Et vacuitas vaſorum §. 33. ex cauſis eam inducentibus evidenter patet, damnum vero inde ortum, ſi vel lente vel celeriter inducitur, ex pulſu debili, ſæpe inæquali & intermittente; ex doloribus capitis, ſpinæ dorſi & artuum; ex tenſionibus nervorum ipſiſque convulſionibus; ex lipothymiis, ad ſyncopen uſque deductis, cognoscitur. Vacuitatem cellularum laxus & macilentus corporis habitus prodit.

§. 312.

Cacochymia adeo variantes in primis viis ex victus depravati ratione deteguntur, etſi & reliqui diætæ errores ſimul reſpiciendi ſunt; in ſanguinis maſſa ab initio vix cognoscitur, ſed tunc demum, cum ſanguis ex vena miſſus evidentiora dyſcrasia ſigna præbet; in ſyſtemate autem ſeroſo lymphatico luculentiora habemus ſigna externa, ex habitu corporis vel tumido nimis vel flaccido, qui potiſſimum in facie & præcipue circa oculos & labia apparet; ex ſecretis humoribus, ſtatu naturali recedentibus; ex languore univerſali in variis functionibus corporis, imprimis vitalibus, obſervato.

§. 313.

Cacochymia aquoſa ſive ſeroſa §. 38. quæ cum inſigni humorum tenuitate conjuncta eſt, noſcitur ex macilento corporis ſtatu, facieque pallida; ex tumoribus œdematofis, in pedibus præcipue facile oriun-

oriundis, mollibus; ex se & excretionibus serosis; primo auctis, postea suppressis; ex frigore partium, imprimis extremitatum; ex debilitate corporis a succi nutritii gelatinosi defectu, vel minus apta applicatione; nec non a fluidi nervei incompleta actione in motibus vitalibus.

§. 314.

Cacochymia pituitosa §. 39. ex habitu corporis tumido, sapius non nihil renitente, interdum tamen molliori, quatenus solida vel firma vel relaxata sunt; ex facie pallida & tumente; ex pulsu molli & respiratione molesta, in primis in causis concitioris humorum motus; ex se & excretionibus serosis, viscidis & lentescens cum immeabilitate humorum; ex sudore viscido, alvo sicca cum excretionem tenacis pituitæ; ex collectione mucii, præcipue in viis aëreis narium, faucium, pulmonum spectatur.

§. 315.

Cacochymia atrabilaria §. 40. cum lenta & picea quasi humorum tenacitate conjuncta, corporis habitum ut plurimum macilentum & rigidum, faciem præcipue rugis contractam efficit. Cognoscitur vero in primis ex pulsu tardo & duro, respiratione lenta; ex animi affectibus facile motis; ex sicco calore, per difficilem humorum elaborationem enato; ex se & excretionibus humorum serosorum parciore, in vehementiori humorum motu sæpe profus suppressis, unde sudor parcus, urina saturata, alvus sicca sequitur; ex bile copiosa, spissa atra, per varias causas mota, valde noxia, non tantum abdominales, sed inde ortos spasmos universales excitante.

citante; ex nutritionis defectu & difficili elaboratione lymphæ & fluidi nervei, ex quo morbi cum phantasia læsa oriuntur. Si igitur, ut interdum fieri solet, acrimonia hæc per causas suas & in corporibus, ab initio bene nutritis, nascitur, nutritionem sensim lædit, & motus nervorum maxime irregulares reddit.

§. 316.

Cacochymia acida §. 42. alia in primis, alia vero in secundis viis exhibet præsentia suæ testimonia. In illis enim ructus acidi cum sapore acido, vel ipsis dentibus insenso; sitis nulla, vel exigua; appetitus ingens cum resolutione alimentorum celeri, torminibus ventris & borborygmis; sæces alvi fusca, in viridem sæpius vergentes colorem; ab acido quolibet noxa & molestia aucta, levamen vero ab antacidis salinis & terreis deprehenduntur, luculenta satis signa exhibent.

§. 317.

In secundis autem viis sequentia phænomena acidam hanc acrimoniam præcipue declarant. Sudor largus, acidum spirans, cutis laxa, urina straguriosa, turbida, quasi lactescens, sedimentum sæpe crassum deponens; sanguis ex vena missus sat floridus; obstructions lentæ, raro in inflammationem abeuntes; coagula lymphæ, id quod exemplo infantum, quorum intumescit abdomen, declaratur; porro erosiones cutaneæ, lentæ, pallidæ, vix ulcerosæ.

[§. 318.

Cacochymia muriatica §. 43. quæ in corpore animali sæpius ammoniacalis fit, ex siti ingenti cum
ficcita =

siccitate oris saporeque falso dignoscitur. Observantur præterea siccitas cutis, erosiones cutaneæ rubræ, post largum sudorem vehementer prurientes, urina spissa, acris, lente putrescens, superficie ejus apparenter oleosa, ex spiculis salinis coactis & splendentibus constante. Remedium ab aquosis peti potest.

§. 319.

Cacochymia alcalinæ volatilis §. 44. ex siti insigni, cum sapore putrido, urinoso, fœtore oris ingrato, cadaveroso & prostratione appetitus, in primis cum nausea carniū conjuncta, intelligitur. Fæces alvinæ minus cohærentes sunt, fœtidissimæ, splendescentes, ex fusco nigricantes; siccitas continua in variis organis secretoriis serosis; erosiones cutaneæ, cineritiæ, vel nigræ, facile proserpentes, gangrænosa; inflammationes faciles, eademque ad gangrænam & sphacelum proclives; urina crassa spumescens, vix excreta putrescens, sanguis ex venâ missus vix concrevens, in putredinem proclivis. Juvant sola acida.

§. 320.

Cacochymia biliosa §. 45. quæ ad oleosam rancidam inclinât, ex siti vehementi, clamosa, siccitate oris, lingua arida fissa, vel mucosâ tenaci obducta, sapore amaro, rancido, ructibus nidorosis, fastidio ciborum, in primis pinguium & jurulentorum, dignoscitur. Fæces alvi simul esse solent splendescentes, fervidæ, fœtidissimæ, cutis arida, erosionibus cineritiis & nigris fœda, urina parca fervida, fœtens, colore obscuro rubicundo, cruor e venâ missus nigricans, spissus; accedunt inflammationes celeres, pessimæ indolis, serpentes, destructoriæ. Omne

pingue in primis exustum lædit. Opponi possunt aquosa, saponacea, acida.

§. 321.

Cacochymia specificæ, ex causis singularibus nata, & in corpore animali ulterius evoluta §. 46. subtilisata, halituosa indeque contagiosa, maxime obscura sunt. Hæc cum nec ex origine, nec ex indole singulari satis pateant, ideoque ex causis parum cognosci possint, medicum ad symptomata, respicere jubent, quæ in progressu morbi animadvertuntur, & sæpe satis constantia sunt, ut in lue venerea, variolis & purpura, ex progressu consuetorum horum morborum apparet. Cum autem, ob vitæ genus & idiosyncrasiam naturalem inorbosamque, sæpe etiam variam medendi rationem, symptomata haud raro variant, singularem merentur attentionem medicorum, quibus non raro fraudi sunt.

§. 322.

Uti in omnibus & simplicioribus & compositis cacochymiis, & præcipue in subtilisatis contagiosis, repetitum causarum & symptomatum examen, nec non conclusiones ex variis morborum historiis petita, signa quodammodo certa continent, sic etiam nocentia & juvantia, in victu & reliquo diætæ regimine, nec non in medicamentis eadem magis confirmant. Cum autem vera mixtionis ratio, ex qua fluidorum vitia declaranda sunt, nunquam inveniatur, definitio signorum accurata locum non habet.

S E C T I O I I.

D E S I G N I S M O R B O R U M
I N S O L I D I S H Æ R E N T I U M.

§. 323.

EX fluidis, ad minimas fibras ductis, incrementa ac robur accipiunt solida, ideoque & vitia fluidorum cum solidis communicantur. Cum autem hæc mutatio in minimis particulis indaganda esset, in quibus mixtionis & appositionis ratio non recte declarari potest, §. 48. cohæfionis & nisus particularum signa in effectibus fibræ laxæ & rigidæ debilis & strictæ inquisituri, unitatisque solutæ signa generalia subjuncturi sumus.

§. 324.

Laxitas universi corporis & partium §. 51. ex habitu corporis flaccido & succulento, mollique carne; ex inertia motus muscularis & lassitudine cito inducæ; ex pulsu molli ac debili & respiratione facile anhelosa; ex sanguine e vena misso tenui, sero & pituita abundante; ex secretionibus serosis profusis, sudore largo viscido, urina tenui sub-turbida; ex alvo laxa & humida cognoscitur.

§. 325.

Rigiditatem e contrario §. 52. indicat habitus corporis siccior, caro densa, pinguedo parca interspersa; difficilis membrorum motus, & tremor post exercitationem corporis validam, articulorum motorum crepitus; pulsus fortis, nonnihil durus & tardus, respiratio lenta; secretiones serosæ parciores;

res ; imbecillitas post validos sudores, & alvus sicca ac tarda *).

*) » Cum interdum in rigido corpore quædam partes ex
» causis particularibus relaxentur , & in laxioribus aliæ
» obligeant , signa universalis & partialis distinguen-
» da sunt , v. c. in laxitate intestinorum partiali , vel in
» rigiditate articularum motu nimio exercitatorum.

§. 326.

Debilitatem §. 53. suspicari licet ex actionum universalium & particularium languore in laxis æque ac rigidis corporibus §. 56. præcipue post causas plus minus graves , in alimentorum item & medicamentorum ingestione & applicatione , ac animi & corporis exercitatione nimia cernitur. Pulsus celer & mollis. Motus muscularis , ab initio satis magnus , diu continuari nequit , sed tremores sequuntur & cita lassitudo ; viscerum variorum functiones languide perficiuntur ; oculorum obnubilatio , susurrus aurium , memoriæ læsio & aliæ sensuuna externorum imbecillitates percipiuntur.

§. 327.

Hæc & alia in sanis sæpe imbecillis debilitatis universalis signa offerunt , quæ in his quoque causis morbosis accedentibus magis conspicua sunt. In progressu vero morborum , præcipue ex causa venenata & contagiosa ortorum , celeris virium prostratio succedit , quæ non tantum animales, naturales & sexus actiones , sed vitales sæpe tangit & deprimit , hinc lipothymia inducuntur §. 201 seqq. genua vacillant, sudor frigidus prorumpit , deliria , tremor labii inferioris & alia malignitatis signa ex imbecillitate universi systematis nervosi proveniunt.

§. 328.

§. 328.

Laxis æque ac rigidis corporibus strictura spastica fibrarum & partium inde compositarum §. 54. 57. accidit, in his pulsus durus est, sæpe tardus, interdum tamen celer; musculosæ potissimum partes violentam & involuntariam contractionem patiuntur, quæ tremore, dolore & tensione se prodit, hinc v. c. stridor dentium in acutis febribus observatur. Simile quid in minimis vasis, in quibus fabrica muscularis ferme evanescit, cognoscitur. Formicationis sensus & spasmus & præcedit, comitatur, & sequitur. Dolor acutus, sine signis febris & inflammationis, contractiones internas spasticas declarat, sæpe tamen ex his febres & inflammationes moventur, cum liber circulus humorum impediatur.

§. 329.

Unitas soluta §. 58. in fibris & vasculis minimis, ex pustulis, ulceribus & erosionibus, ingrato sæpe cum puritu enatis, cognoscitur, ex his autem humor acer, rodens emittitur. In compositis partibus maxima est varietas læsionis continui, quam in sequenti sectione ex vulneris & ulceris signis declarabimus.

S E C T I O I I I.

D E S I G N I S M O R B O R U M
C O M P O S I T O R U M.

§. 330.

CUM in presenti tractatione ad omnes morbos compositos excurrere nequeamus, de febricitantum, obstructionis lentæ pituitosæ & inflammationis, nec non vulneris & ulceris signis generalibus Speciminis loco exposituri sumus, quo inde ratio pateat, qua in variis & specialioribus morbis ad presentis status considerationem ducamur; id quod in his quidem morbis apte satis fieri poterit, cum plurimi alii ad hos, tanquam generales referantur.

§. 331.

Febris §. 72. 204. 205. in motu sanguinis celeriore cum languore corporis inest, & ex his signis præcipue cognoscitur. Reliqua vero symptomata, in progressu morbi observata, ut signa frequentiora addi possunt, horror cum calore, dolor capitis & anxietas præcordiorum, a motu sanguinis, & in universo corpore & in his partibus quodammodo retardato & difficulter progrediente; porro siccitas cutis & oris, & inde nata sitis, quoniam secretio in minimis vasis impeditur, qua per calorem restituta sudor & urina varia succedunt. Aucta febre alia symptomata accedunt, v. c. nausea, agrypnia, deliria cet.

§. 332.

Obstructio lenta §. 74. 206. ex tumore partium, plus minus molli vel duro, sine evidenti febrili motu apparet. Oedema, tumores cystici, scirrhi in exami-

examine speciali varia signa exhibent. In generali vero disquisitione ad differentiam fabricæ partium in statu naturali, ad ambitum tumoris, ad materiam in obstructo loco hærentem, sanam adhuc vel a morbo mutatam, ibi natam vel aliunde derivatam, fixam vel mobilem, respiciendum est, quo hi tumores, frigidi vulgo dicti, accuratius judicari possint.

§. 333.

Obstructionem inflammatoriam §. 74. 75. etiam tumor, sed durus & renitens, indicat, dolor & pulsatio in parte affecta præcipue quidem conspicitur, cum autem febris ut morbus universalis inde excitetur, pulsus celer & fortis, & ob summam resisten-
tiam & spasmus durus quoque est. In externis inflammationibus rubor tumoris ut signum sanguinis stagnantis apparet; in internis autem partibus dolor fixus & auctus, cum febre acuta certa inflammationis signa præbet, cum ille spasmus, hæc vero celerem sanguinis motum exhibeat, quibus præsentibus inflammationis genesis & augmentum declaratur.

§. 334.

Vulnera §. 70. eorumque signa ex differentia partium læsarum diversimode dijudicantur. Externas partes tantum inspicere sufficit; si vero altius penetrant, instrumenti lædentis figura & moles, specilla chirurgica & cognitio partium anatomica disquirentem juvat. Internorum vulnerum signa ex læsis partium functionibus, ex effluxu fluidorum contentorum desumuntur. Fracturæ ossium, oculis non semper patententes, tactu disquiruntur; motus membri & sæpe quidem cum dolore impeditus eminentiæ & loca depressa, aspritudinis sensus non so-
lum

lum tactu, sed auditu quoque perceptus, præcipua sunt signa, quibus ossa fracta cognoscuntur.

§. 335.

Ulcera etiam vulnera sunt §. 79. sed impura, non tantum rebus lædentibus externe illatis & relictis, sed affluxu humorum acrium inquinata & mutata. Amplitudo & sinus ulcerum inspectione, specillis chirurgicis, accurata partium cognitione anatomica adjutis, deteguntur. Humor effluens purulentus, saniosus, plus minus foetens, indolem ulceris declarant; color in specillis argenteis, pulvillis & emplastris nigricans præcipue ichorosam corruptionem auctam ostendit. Ulcera ossium cariota fœtore specifico dignoscuntur. Ulcera partium internarum, v. c. pulmonum, renum, vesicæ, ex liquoribus excretis, resorptio puris & saniei in his sæpe accidens ex febre lenta dijudicatur.

C A P U T I V.

DE SIGNIS MORBORUM
P R O G N O S T I C I S.

§. 336.

Signa diagnostica, cum anamnesticis comparata, futurum morbi statum & mutationes ejus indicant. Uti enim ex causis variis dispositio præternaturalis, actiones lædens, hoc est morbus §. 10. inducitur, sic ex actionibus, vel læsis, vel abolitis, vel persistentibus, mala vel bona futuri status indicia sive signa prognostica colliguntur. Quæ quidem doctrina in hoc capite ex actionibus vitalibus, animalibus & naturalibus potissimum proponitur & exemplis illustratur.

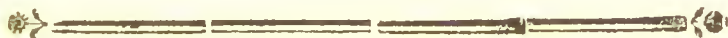
SECTIO

S E C T I O I.

D E S I G N I S E X A C T I O N I B U S
V I T A L I B U S.

§. 337.

Circulatio sanguinis ejusque indolem declarans cordis & arteriarum pulsus, nec non respiratio hic potissimum in censum veniunt. Sunt hæ primariæ actiones, quibus reliquæ, in corpore perficiendæ, excitantur & diriguntur, ideoque virium vitæ rationem, augmentum & decrementum, & simul materiæ morbi resistantiam indicant. Hæ præcipue examinandæ sunt, cum sine earum vera disquisitione morbi nec accurate dijudicari, nec in suis mutationibus dirigi possint.

S U B S E C T I O I.

D E P U L S U U T S I G N O.

§. 338.

Licet pulsus indolem tantum in arteriis disquiramus, inde tamen ad universam circulationem sanguinis & ex parte ad aliorum quoque humorum, ex cruore prodeuntium, motum concludimus. Fabrica igitur partium, cor componentium, dispositio ejus universa & vis, sanguinem propellens, porro natura & indoles sanguinis ipsius, tandemque constitutio arteriarum, sanguinem ad extremos apices propellentium, & impedimenta, quæ progressui ad venas & cor se opponunt, accurata pulsus observatione cognoscuntur.

§. 339.

§. 339.

Pulsus in morbis investigaturus, eundem in sanis hominibus accurate dijudicare discat, *Physiol.* §. 207, quo differentias, & aetatibus variis, & temperamentis, aliisque vitæ & sanitatis mutationibus proprias, bene distinguat, antequam morbosam corporis conditionem inde dijudicet. Sub ipso autem examine arteriam in carpo, vel aliam, disquisitioni aptam, non nimium premat, sed eidem blande & successive digitos applicet, & attente & iterato affectiones pulsus ejusque mutationes examinet. Sunt etiam morbi, v. c. polypus cordis, in quibus pulsus pluribus in locis simul attendere expedit.

§. 340.

In pulsum affectionibus & differentiis disquirendis primo ad impetum ejus respiciat medicus, fortisne sit, an debilis, magnus, an parvus, durus, an mollis. Qua quidem re perspecta, ratione velocitatis celerem & tardum disquirat pulsum, tandem intervalla inter singulos arteriarum ictus, quo modo hi inter se invicem collati se habeant, probe examinet, & ita æqualem, vel inæqualem, tandemque intermittentem dijudicet. Hæ enim differentiarum primariarum sunt, quæ circulationem sanguinis in morbis diversam definiunt.

§. 341.

Pulsus fortis est, qui in digitum appositum viribus corporis naturalibus convenienter impingit; e contrario debilis dicitur, qui impetu, viribus corporis minus conveniente, digitum ferit, sed ægre & post validam demum arteriæ compressionem sentitur. Vehemens & exilis pulsus, qui ab aliis distinguuntur, a forti & debili non differre videntur.

§. 342.

§. 342.

Fortis pulsus vitæ vigorem indicat, scilicet fluidum nerveum constanter & copiose fatis in fibras cordis & arteriarum agere, cor proinde valide contrahi, & arterias a sanguine impulso distentas valide iterum se contrahere, sanguinem ulterius promovere, cruoremque propterea copiosum fatis esse, & ut plurimum bonæ mixtionis, in quo humorum circulantium statu omnes secretiones & elaborationes rite fieri posse intelligimus.

§. 343.

Debilis pulsus contrarium indicat. Pendet enim a debili & parciore fluidi nervei influxu, hinc actionem cordis & arteriarum in sanguinem & humores imbecillem, nec non defectum sanguinis post magnas hæmorrhagias declarat, quibus omnibus vires vitæ valde infringuntur. Obesi ut plurimum ob copiosam pinguedinem, circa arteriam positam, licet de reliquo sani sint, debilem pulsum habent.

§. 344.

Fortis itaque pulsus semper bonus est, & in primis talis vel in ipsis morbis judicatur, si criseos tempore accedente ex debili insurgit; e contrario autem debilis, ex forti factus, vires naturæ deficientes, nec morbi impetum superantes ostendit. Fortis quoque pulsus in soporosis morbis sæpius bonus est, si augmentum febris moderatum simul observatur: interdum tamen fallit, si obstructio in nervis tanta est, ut superari nequeat. Debilis pulsus in morbis acutis interdum lentam morbi resolutionem indicat, dum modo materia morbi non adeo maligna deprehendatur.

§. 345.

Pulsus magnus & parvus a præcedentibus parum differunt, & cum pleno, qui & undosus dici posset, & vacuo non nullorum auctorum omnino conveniunt. Ubi enim copia sanguinis & libera ubique ejus via est, viresque moventes non deficiunt, ubi magno volumine extenditur arteria: his omnibus vero deficientibus, eadem parum elevatur. Quamquam enim non nulli ad diametrum arteriæ, non vero ad ejusdem vim in hoc pulsu definiendo respiciunt, copia tamen sanguinis sola sine viribus cordis arteriam non distendit. Hinc, quando ex pulsu forti felicem morborum eventum auguramur, illum & magnum dicere possumus, & plenum, auctis quasi undis sanguinem appulsum in arteria facile dilatanda percipientes; contrarium autem judicium formamus de pulsu vix digitis percipiendo.

§. 346.

Pulsus, qui cum strictura aliqua arteriarum spastica fit, fortis adhuc dici posset, licet jam aliquam duritiem exprimat; hic, si in variis morborum præcipue acutorum mutationibus percipitur, spasticus & contractus dici solet. Quando itaque morbi vis increfcit, omnino in durum transit, humoribus vero jam ad coctionem & crisin dispositis, transitorius tantum est, & materia morbi jam ad crisin disposita & satis mobili facta, vel spasmo per auxilia medentis correcto, cessat; libera ergo restituitur circulatio, & pulsus magnus & plenus redditur.

§. 347.

Pulsus durus, quamquam validus, a præcedentibus tamen differre videtur, quoniam arteria cum
 majore

maiore renifu movetur, & ægre quidem extenditur iterumque contrahitur. Hinc ostendit arteriam immobilem, sæpius ossæam in senibus, vel interdum in tunicis suis inflammata; obstructionem etiam inflammatoriam in arteriis minimis, valide ideo resistentibus; cruorem spissum, coagulatum, non tam pituitosum, sed magis inflammatorium. Mollis cum debili §. 343. multum convenit, & assumitur plerumque in pulmonum obstructione inflammatoria ubi sanguis ad ventriculum cordis sinistrum ægre & parciore copia revehitur, ideoque arterias inde continuatas parum extendit.

§. 348.

In hominibus sanis intra datum tempus certo modo definitus, licet in variis varius, pulsuum numerus observatur; magis tamen in morbis attenditur, si pro indole ægri major copia pulsuum, quam in statu sano, intra certum tempus, animadvertitur, tunc enim celer appellatur; si vero intra finitum tempus pauciores pulsus numerantur, tardus dicitur. Similis ratio & frequentis, & rari esse videntur. Licet enim aliis celer dicatur, ubi ipsi ictus celeres & intervalla majora sunt, & frequens, ubi ictus longiores, sed intervalla minora sunt, differentia tamen magis in compositione celeris ac fortis, ac celeris & debilis posita esse videtur.

§. 349.

Celer itaque vel frequens, vel velox pulsus febrim indicat, in qua fluidum nerveum agitata, & ob varias causas copiosius in cor influens, hoc ita urget, ut crebriore contractione contra tensiones spasticas & non nunquam inflammatorias obstructio-

nes in extremis arteriarum nitatur *). Tardus vero; rarus & lentus pulsus, nisi ex naturali indole corporum pendeat, defectum virium, cor & arterias moventium, designat. Fortis & tardus arteriam ab irritatione & spasmo liberam declarat.

*) » Num acrimonia sanguinis male mixti irritationem » cordis efficiat, dubium est. Nobis non ita videtur, » cum acrimoniæ vis in aggregato humore se non » exerat.

§. 350.

Pulsus æqualis, tum ratione intervallorum, tum ratione roboris singulorum ictuum, talis dicitur, si nempe, cum ictus arteriæ numeramus, impulsus & intervalla sibi similia deprehendimus, ita, ut vigor unius ictus arteriæ cum vigore præcedentium & sequentium accurate conveniat, & intervalla inter singulos pulsus semper idem spatium temporis teneant. Inæqualis igitur pulsus ex utraque conditione contraria æstimandus erit. Intermittens vero ille dicitur, ubi numerando ictus unum vel alterum deficere animadvertimus, ita ut arteria in eo momento, quo agere deberet, prorsus quiescat. Sic in dijudicando pulsu intermittente, vel quartum, vel septimum, vel alium ictum non nunquam intermittere experimur.

§. 351.

Æqualis itaque pulsus & æqualem & regularem fluidi nervei in fibras cordis & arteriarum, & sanguinis in vasa continuata, influxum indicat, ideoque semper boni præfagii est. Inæqualis vero & intermittens vires has moventes irregulari impetu agere declarat, hinc mali præfagii est. Uterque non
raro

raro polypum majorem in corde vel vasis, vel etiam anevryfma declarat. Sed & in his sapius dispositio aliqua singularis, organis circulationis lente inducta, alia prædicere jubet: v. c. gibbosi, quibus spina dorsi distorta est, vel fenes, quibus valvulæ cordis, vel arteriæ offescere incipiunt, cum pulsu tali intermittente diu satis vivere & de reliquo valere possunt.

§. 352.

Ex hac quidem pulsuum proposita differentia medicus vitam præsentem, statum morbi ejusque mutationes & exitum dijudicare potest; nec eorum subtiliori definitione & distinctione, quæ non tantum discentes, sed accuratos sapius observatores confundit, opus esse videtur. Cum vero non ex una, sed ex omnibus collectis, pulsus conditionibus judicium ferendum sit, exercitatus tandem medicus ita concludit: Quo plures sunt bonæ pulsus affectiones, eo magis vita viget, & morbus superari potest; quo plures vero sunt malæ affectiones, eo magis depressæ vel incitatæ sunt vitæ vires, ideoque exitus morbi ambiguus est, ac æger de vita periclitatur.

§. 353.

Singulares pulsuum mutationes, quæ in validis morborum mutationibus, v. c. perturbationibus criticis, vel crisi accedente, vel morte imminente, occurrunt, non satis definiri possunt. Sic dicroti, serrati, myuri & caprizantes pulsus non nisi inconstantes & irregulares influxus fluidi nervei in cordis & arteriarum fibras, & simul motum sanguinis progressivum perturbatum indicant. Si igitur medicus has

differentias ad priores a nobis explicatas referre nequit, iudicium ex pulsu eo usque suspendat, donec vel regulares impulsus iterum percipiat, vel vita ipsa sub his motibus irregularibus cum morte commutetur.

§. 354.

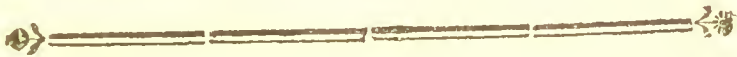
Calor vel attritu globulorum sanguinis inter se & ad latera canalium, vel potius attritu particularum globulos componentium, & motu intestino evolutarum, inter se generatur *Physiol.* §. 190. 208. *seqq.* Cum autem naturalis corporis calor ab æquali motu intestini & progressivi exercitio, auctus autem & imminutus, ex his vario modo intensus & imeditis oriatur, ad pulsus differentias omnis calor ejusque augmentum vel decrementum referendus, & ex his signis dijudicandus est; sequentia tamen signa generalia quoque attendi possunt, quoniam caloris & frigoris rationem definiunt.

§. 355.

Frigus universale & languorem solidorum, & serosam aut pituitosam humorum cacochymiam ideoque lentos morbos indicat, vel ad eos disponit. Horror & frigus in corpore, quod sanum videtur, subito oriundum, spasticam vasorum minimorum resistentiam & calorem a vi cordis mox excitandum prodit, ita ut pulsus, frigore in extremis adhuc percepto, celerior & fortior esse incipiat, & calore aucto intendatur, sanguine satis resoluto, & spasmo in minimis vasis cessante, naturalis ejus circulus restituitur; si vero resistentia superari nequit, calor ita intenditur, ut resolutio humorum universalis inflammatoria sequatur, & sanguis coactus in parte subsistat, varia ratione ibi mutandus §. 74 *seqq.*

§. 356.

Si calor cum pulsu debili & decremento virium increfcit, motu humorum intestino aucto & progressivo non respondente, putrida resolutio succedit; hæc aucto calore corporis & ardoris sensu, manibus tangentis impresso & quasi permanente, cognoscitur. Quod si igitur in gravi morbo calor in interioribus & frigus in exterioribus corporis partibus observetur, compagem minimorum solidorum & mixtionem fluidorum plane solutam destructamque esse auguramur. Spasmo per mortem soluto, sæpius in extremitatibus calor redit, & sanguis motu intestino agitatur, & quasi fervidus ad extrema se diffundit.

SUBSECTIO II.

DE RESPIRATIONE UT SIGNO.

§. 357.

Non solum vero pulsus, sed & respiratio circulationis sanguinis & humorum rationem indicat; pulmo enim intra breve temporis spatium magnam sanguinis copiam transmittit, & immediato nexu cum cordis, tanquam motoris principis, cavis conjungitur, ideoque in morbis variis acutis & chronicis dijudicandis medicum attentum instruit; nominatim etiam in thoracis & abdominis morbis signa egregia exhibet, cum actio diaphragmatis, utramque cavitatem distinguens, in respiratione perficienda adeo necessaria sit, & mutationum variarum indicia præbeat.

§. 358.

Respirationis indolem & diversas inde in morbis mutationes dijudicaturus, non tantum thoracis cavitatem, ex vertebriis, costis & sterno mire compositam, & variis musculosis stratis circumductam, sed & pulmonum fabricam & situm, cum trachea & larynge, nexumque thoracis cum abdomine in sano statu cognoscat; præterea quoque conformationem, quibusdam hominibus singularem, aeris indolem, abdominalia viscera, diverso modo disposita, & insuper etiam animi affectus concitados & alia consideret, quibus respirationem in sanis etiam hominibus turbari experimur.

§. 359.

Respiratio autem potissimum ratione impetus & virium consideranda est, ubi vel partes, respirationi vitali inservientes, *Physiol.* §. 440. motu suo aucto, vel imminuto, fortem vel debilem respirationem fiunt, quarum illam plenam, magnam & profundam quoque, hanc vacuum quasi parvamque dicimus. Si vero partes, violentæ respirationi dicatas, *Physiol.* §. 441. in vehementem simul motum deduci perspicimus, altam, sublimem & suffocativam illam appellamus. Porro ratione velocitatis, vel celerem & frequentem, vel lentam & raram distinguimus; tandem ratione mensuræ intervallorum æqualem, inæqualem & intermittentem attendimus, & ex his omnibus maximam inter pulsus & respirationem convenientiam declaramus.

§. 360.

Respiratio in corpore etiam ægrotō, ex ratione virium corporis sani, blande & æqualiter succedens,
boni

boni ominis est : ea vero interdum intenditur , & in progressu in & expirationis majorem pectoris elevationem & depressionem ostendit , tumque fortis , magna , plena & profunda appellatur. Si vero inspirationem vix inceptam jam excipit expirationis , tunc debilis , parva & vacua dicitur. Licet enim & in his aliqua differentia indicari queat , ea tamen in morborum signis eruendis non nisi gradu definiri poterit.

§. 361.

Sic etiam respirationem altam & sublimem uno quasi modo fieri perspicitur. Si nimirum pectus plurimum musculorum nisu elevatur , quo tanta copia aeris , quæ pulmonibus distendendis par sit , intret , eosque expandat , ideoque contra insignes resistentias , in pectore obvias , nitatur : ea respirationis , difficilius peracta , alta & sublimis dicitur , quæ quasi in supremo tantum pectore absolvitur , atque continuum suffocationis metum , aerisque impossibilem ferme ingressum indicat , & ideo quoque in vehementiori gradu anhelosa , stertorosa & suffocativa appellatur.

§. 362.

Respiratio itaque fortis , magna , plena & profunda , vires vitæ bonas , sanguinem vel expedite satis , vel auctis quodam modo viribus per pulmones meabilem , pulmones ad sanguinem & aerem suscipiendum aptos atque dilatabiles , cavitates thoracis & abdominis , per suas causas facile ampliandas , diaphragma liberum , ideoque morbum viribus his superandum , indicat. Debilis , parva & vacua vero vires vitæ depressas , sanguinem minus mobilem ,

spissum , inflammatorium , resistantem , pulmones non dilatabiles , morbosa materia , vel infarctu in cavo tracheæ & bronchiorum obsessos , organa reliqua respirationis læsa & morbum difficile superandum ostendit.

§. 363.

Alta itaque & sublimis respiratio , quæ cum intenso plurimum organorum motu , & cum sibilo stertoroso & roncho perficitur , pessimam pulmonum indolem , v. c. destructionem purulentam , scirrhosam obstructionem , difficilem cruoris transitum , sanguinem resolutum in pulmones delatum , ideoque ut plurimum lethalem morbi exitum indicat. Si talis ex spasmo oritur , ut in hysteris , spasmo per convenientia remedia soluto , bona reddit , nec adeo mali ominis est. Quæ longa consuetudine tolerata ex perversa thoracis dispositione talis est , licet de reliquo molesta sit , diu tamen cum aliquo corporis vigore adesse potest.

§. 364.

Intra definitum tempus in homine sano & quieto respirationum , hoc est , in & expirationis actuum , certus numerus absolvitur , qui tamen & ex voluntate hominis , & pro differentia causarum concurrentium , vel augeri , vel imminui potest ; si tamen in quieto ægroto per causas internas numerus respirationum augetur , vel imminuitur , in priori casu respiratio celeris & frequens , in altero lenta & rara dicitur. Differentia inter celerem & frequentem respirationem talis assumi posset , qualem de pulsu §. 348. indicavimus , sed subtilioris hujus distinctionis vix usus esse videtur in praxi.

§. 365.

Celeris & frequens respiratio, magnam copiam sanguinis intra tempus solito brevius per pulmones moveri, denotat; si itaque sine magna molestia perficitur, boni ominis est; si vero simul anhelosa & stertorosa apparet pessimam humorum, per pulmones movendorum, aut ipsius hujus visceris indolem declarat. Sic lenta & rara quoque, nec molesta, pulmones facile dilatabiles, organa reliqua respirationis libera, & cruorem satis mobilem indicat; si vero cum frigore extremorum aliisque debilitatis universalis signis occurrit, pessimam morbi indolem significat.

§. 366.

Si in toto respirationis actu perficiendo & in expiratione intra definitum tempus absolvitur, & intervalla utriusque in variis respirationis actibus similia deprehenduntur, tunc æqualis dicitur respiratio; inæqualis vero est, ubi vel inspirationi non respondet exspiratio, vel intervalla inter varias respirationes dissimilia sunt. Intermittens est, ubi respiratio diu non percipitur, ut in lipothymicis, vel ubi in agone mortis diu sæpius quiescit, & interdum uno vel altero impetu revertitur.

§. 367.

Æqualis respiratio, æquales motus sanguinis & aeris, in pulmones delati, ideoque vires vitæ bonas ac organorum structuram aptam indicat, & semper bona judicatur. Inæqualis, quæ contraria denotat, ideo pessima dicenda est: attamen in validis febrium paroxysmis & bona coctione, in primis crisi morborum appropinquante, aliqua exceptio

concedenda est, quoniam immutata sanguinis mixtio ipsius quoque motum, & ideo etiam respirationem turbat. In gibbosa quoque vel in alia organorum respirationis depravata conformatione, aut læsione, quæ in consuetudinem abiit, inæqualis, interdum etiam intermittens, sine magno incommodo fertur; ut plurimum tamen in chronicis & magis in acutis morbis mali ominis est.

SECTION II.

DE ACTIONIBUS ANIMALIBUS UT SIGNIS CONSIDERATIS.

§. 368.

ACtiones animales in sensu, motu, & somno, ex his potissimum declarando, positæ sunt; uti itaque vigor sensus & motus vigorem corporis totius declarat sic horum imbecillitas, in genere considerata, parum boni prænunciat. Sed hic quoque ratione actionum partialium quadam exceptio sæpe locum habet, cum v. c. ii, qui visus debilitate laborant, de reliquo valida sanitate frui possint. Nos quidem hac in re pertractanda non nulla phænomena colligimus, eaque ad indolem & mutationem morborum declarandam applicamus.

§. 369.

Lassitudines spontaneæ morbos prænuntiant, cum imbecillitas motus, vel ex fluidi nervei defectu, ejusque minus prompta actione, vel ex difficili sanguinis transitu per vasa musculorum pendeat. Sic morborum universalium, præcipue febrium, accessum

accessum gravativus sensus corporis indicat. Prostratio etiam virium cum iis sæpe conjuncta est; quæ; licet morborum causas & symptomata, diu in corpore savientia, sequatur, tamen, si mox in principio morborum ingredientium observatur, malignitatem morbi declarat, §. 327. quod præcipue in epidemicis observamus.

§. 370.

Facilis itaque membrorum motus in morbis quibuslibet boni ominis est, & in primis felicem morbi progressum auguramur, si ægri erecto capite sedere possunt; pejor autem status est, si ægroti corpus & in primis caput sustinere nequeunt, si membra levissime mota vacillant & tremunt, & decumbentes melius se habent, quam erecti. Hæc cuncta tamen in morborum catarrhalium decursu mitius judicium ferre jubent, præsertim, si ægri jam antea viribus infirmi fuerint: metum tamen excitant, ne tales quoque morbi diutius trahantur.

§. 371.

Spasmi & convulsiones, morbis gravioribus supervenientes, vehementiam eorum, scilicet acrimoniam ac subtilitatem miasmatis morbofi, & satis validam solidorum resistantiam indicant. Si tempore cruditatis & coctionis occurrunt, ut plurimum pejora cuncta pronunciant; interdum tamen materiam subtilem nervis inhaerentem excutiunt: in crisi itaque in primis metastatica, v. c. in exanthematibus, non raro separationem & excretionem materię morbosæ juvant. In infantibus, ut pote quibus genus nervorum mobile adhuc est, motus convulsivi non tam mali ominis sunt, quam in adultis & robustio-

robustioribus corporibus , præsertim si causam ,
morbum excitantem vel exasperantem , in primis
viis deprehendimus.

§. 372.

Sensuum internorum & externorum constantia
in morbis bonum signum est : deliria vero & obnu-
bilationes eorum vehementes morbi impetus decla-
rant. Deliria , ex insomniis nata , si de reliquo mens
ægri sibi constat , vix metum adferre possunt. Deli-
ria continua , cum signis inflammationis conjuncta ,
eaque ferocia pessimum morbi statum prænun-
tiant , moderata vero in paroxysmis vehementiori-
bus febrilibus difficilem quidem morbum , non
tamen semper lethalem , indicant. Delirium sine
febre , in morbis oriundum , aut melancholicum
aut maniacum , insignem morbi pertinaciam deno-
tat. Si delirium febrile , febre evanescente , per-
sistit , pessimum est signum , quod si tunc fioculos
in lecto legunt , muscasque captant ægroti , mortis
sæpe imminet periculum.

§. 373.

Oculorum hebetudo , tanquam symptoma , in
morbis sine evidenti læsione organi visus confide-
rata , in validis febribus debilitatem sæpius univer-
salem , in hypochondriacis , & hysteriis affectibus
vehementem paroxysmorum insultum declarat.
Palpebræ demissæ , non nisi magna vi elevandæ , visci-
do muco obpressæ , idem ostendunt. Uti vero oculo-
rum vigor bona quævis in morbis promittit , sic oculo-
lus torvus sive bulbus oculi , in fixo situ detentus , &
spasmus internos & deliria instantia , ideoque pessi-
mum morbi statum prænuntiat. Superficies bulbi
flaccida

flaccida sine splendore languorem universalem declarat. Cacochymia signa saepius in palpebris lividis & contractis §. 312. apparent.

§. 374.

Aurium susurrus, sine laesione evidenti organi auditus, in febribus acutis potissimum gravem morbum praenunciat. In his tamen surditas, vel difficilis tantum auditus, nonnumquam bonum signum est, si coctionis tempore observatur, cum serosae materiae decubitus ad aures denotet, quem etiam in faucibus saepius observamus. Sapor rerum alienus & lingua, viscido muco obfusa, primarum viarum saburram variasque acrimonias declarant. Optimum est in morbis, si aeger sapes & odores rerum acceptarum & admotarum distinguit, pessimum, si admota vix percipit.

§. 375.

Somni placidi effectus est optima elaboratio humorum per miscelam aptam, in aequali sanguinis circulo praestitam, *Physiol.* §. 541. hinc solus saepe somnus morbosam dispositionem humorum corrigit & sanitatem restituit. Somnus sine evidenti causa deficiens gravissimorum morborum prodromus est. Absentia vero somni, ut vires sani corporis debilitat, sic morbi vehementiam in aegrotis indicat: si illa a spasmis & dolore inducitur, his dissipatis & sopitis, redit somnus, nec mali ominis est; si vero a nimio humorum motu & acrimonia, minima vasa irritante, vigiliae continuae oriuntur, cum vires magis magisque consumant, statum aegri omnino pejorem reddunt.

§. 376.

Somnus infomniis turbatus, ideoque minus tranquillus, magis debilitat, quam reficit; actiones enim animales non quiescunt, sed anxie perficiuntur. Varia quoque infomniorum genera diversos morbos prænunciant; uti enim grata infomnia, matutino tempore excitata, vix ladunt, sic ingrata, quæ sanguinem profusum, incendia, inundationes, & tristes cum vehementioribus animi affectibus conjunctas sensationes inducunt, non tantum morbos prænunciant, sed & alios jam præsentés augent, pessimumque ægroti statum indicant, præsertim si oculis vix clausis & sub initium somni excitantur.

§. 377.

Somnus nimis profundus ipse morbosus est, & morbis aliis accedens, præsertim si continuæ a causis externis ortæ excitationes eum comitentur, §. 227. pessimum ægroti statum prænunciat. In crisi appropinquante talis sæpius sine insigni periculo observatur, qui demum in ipsa crisi, in primis per sudores facta, profundus & tranquillus redditus, omnino boni ominis est. Somnus profundus in morbo diutius durante, sine febre & spe criseos, lethalem morbi exitum denotat, cum vel a sola debilitate, vel ab obstructione & compressione, vel etiam a lapsu vasorum cerebri oriatur.

 SECTIO III.

 DE ACTIONIBUS NATURALI-
 BUS UT SIGNIS.

§. 378.

IN hac tractatione primo quidem appetitus, digestio, chylicatio & excretio alvina, ut signa, ex actione primarum viarum deducenda, postea autem secretiones variæ, ex sanguine factæ, ipsæque cum iis conjunctæ excretiones, ex quibus quidem humorum vel mutandorum vel mutatorum indoles apparet, considerari merentur. Sanguificatio enim jam ex actionibus vitalibus patet, nutritio vero ultima ex apta humorum elaboratione & alibi declaratis signis patet *)

*) « Nos quidem jam passim, potissimum vero in hac
 » sectione varia signa diagnostica prognosticis immis-
 » cuimus, quoniam ex hujus doctrinæ nexu patent,
 » nec in capite præcedenti apte satis poni potuerunt.

 SUBSECTIO I.

 DE ACTIONE PRIMARUM VIA-
 RUM UT SIGNO.

§. 379.

SI appetitus ciborum in morbis non deficit, sed moderatus persistit, vel parum imminuitur, bonum signum est; si in morbis, præcipue universalibus, cum febre conjunctis, imminutus quidem est, ideo tamen mali ominis non dici debet,

Patholog. I. nisi

nisi fastidium insigne simul appareat. Nimum veto cibi desiderium, ut semper acrimoniam in primis viis natam & stimulantem ostendit, sic in morbis gravioribus, febrilibus imprimis, pessimum sæpe signum est, & interdum delirium indicat.

§. 380.

Sitis, commune februm symptoma, si gravior fuerit, pejorem morbi statum & summam immedicabilitatem humorum declarat, §. 249. eaque magis timenda est, si clamosa, assumpto potissimum fluido vix compescenda, & cum siccitate faucium, lingua arida, nigra, fissa, sanguinolenta conjuncta sit §. 320. Sitis nulla cum siccitate faucium idem ostendit, cum defectus fluidi salivalis, ab ægro vix perceptus, delirium denotet. Sitis immanis cum horrore, a fluidis quibuscumque admotis excitato, in hydrophobia observatur.

§. 381.

Deglutitio, vario modo læsa, in symptomatologia exposita, angina nomine potissimum insignitæ fuit §. 251. Facilis deglutitio in morbis optimum, difficilis vero & potissimum sonora pessimum signum est. Singultus siccitatem œsophagi & acrimoniam, ad cardiam potissimum hærentem, declarat, continuus vero in morbis gravioribus inflammationem & spasmus œsophagi, ventriculi: diaphragmatis, hepatis, renum in iisque natum calculum ostendit, quæ cuncta ex præcipuorum corporis humani nervorum nexu declarantur.

§. 382.

Ardor ventriculi acrimoniam, in eo contentam, prodit, cujus indolem ructus, cum sapore peregrino
infur-

insurgentes, declarant. Materiæ alienæ, per vomitum rejectæ, indoles & differentia sensibus facile cognoscitur. Cardialgia materiem acrem, in ventriculo detentam, sed immobilem denotat. Vomitum biliosi magis duodeni, quam ventriculi vitia produnt, qui quidem, si iis debilitatur æger, pessimum sunt signum; si vero post evacuationes vires redeunt, nihil mali ulterius indicant.

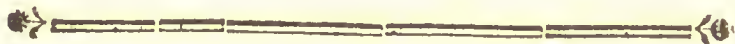
§. 383.

Digestionis tempore pondus, in ventriculo & abdomine perceptum, repletionem, nec non digestionem & chylicationem tardam indicat. Tensio hypochondriorum & dolores colici saburræ, in primis viis collectæ & spasmodorum inde oriundorum, indicia sunt, ex his quoque debilitas primarum viarum & chylicatio læsa perspicitur; ex hac demum infarctus viscerum infimi ventris, malum hypochondriacum, & inde pendentia mala facile prævidentur. Hæc cuncta; si in morbis acutis observantur, difficilem crisin inducunt, & pessima symptomata, quibus morbus intenditur, prænunciant.

§. 384.

Alvus justo laxior & frequentes diarrhœæ debilitatem intestinorum, aut pituitæ copiam, non nunquam vermes indicant; si tenesmus accedit, acrimoniam vel ascarides, in intestino recto nidulantes, adesse conjicimus. Virides infantum præcipue dejectiones acidum primarum viarum indicant §. 316. Copiosior mucus, & sine dolore excretus, pituitam primarum viarum, cum tenesmo autem secedens, mucosas hæmorrhoides, easque cum acrimonia conjunctas, prodit. Si ichorosa simul aut putrida ma-

teria excernitur, scirrhum & cancrum, in intestino-
rum glandulis natum vel brevi oriturum, prædicit.
Alvus sicca ficcitatem intestinorum, a fibra rigida
& defectu feri intestinalis oriundam, ostendit.

S U B S E C T I O I I.

D E S E E T E X C R E T I O N I B U S U T S I G N I S.

§. 385.

HOc loco quidem potissimum de urina, ut signo,
dicendum est, quoniam hic liquor, ex sanguine
secretus, suo modo collectus & tandem excretus,
characteres mutationis humorum diu retinet, &
ideo attentione & observatione medici non indignus
est: non incongruum tamen erit, pauca de excre-
tione cutanea, perspiratione insensibili & sudore
præmittere, cum & hujus vestigia iudicium medici
in morbis formandum dirigant. De saliva nihil
repetendum erit, quoniam §. 380. de siti agentes,
hanc secretionem dijudicavimus. Reliquæ vero se-
& excretionès nulla signa externe apparentia præ-
bent, quæ non ex præcedentibus colligi possint.

§. 386.

Cutis mollis, perspiratione blanda leviter hu-
medata, bona quævis in morbis prænuñciat, sicca
vero & aspera perspirationem non rite succedere,
ideoque difficile elaborationem humorum & mor-
bum gravem indicat. Sudor largus, in validis &
succiplenis corporibus sub initium morborum erum-
pens, materiam noxiam expellit, morborumque pro-
gressum

gressum cohibet, in sicciorebus & macilentis coctionem difficilem reddit & varia symptomata inducit. Si tunc cutis viscido humore madet, & tangenti quasi pinguis est, humores crudos, nec satis elaboratos, ad superficiem corporis & relaxata ejus vasa duci perspicimus, ex qua re summa morbi difficultas cognoscitur.

§. 387.

Largus sudor, post bonam coctionem tempore criseos erumpens, blandam morbi solutionem producit: si tunc fœtens est, vel parum viscidus, morbum difficilem quidem, sed, dummodo vires vitæ persistunt, certo superatum iri indicat. In chronicis & acutis morbis fœtor sudoris acrimoniam, in corpore collectam, evolutam & subtiliorem redditam, prodit, quæ quidem in progressu illorum sensim dissipatur. Cum autem dyscrasia humorum in evolutione multiplicetur, sæpe fluidissima humorum pars, sudoribus, vel spontaneis, vel medicamento excitatis, propellitur & acrimonia persistit.

§. 388.

Reliæ hujus acrimonie signa præter pruritus cutaneum sæpe nulla sunt; in evolutionibus autem ulterioribus erosiones & pustulæ oriuntur, quæ exanthemata dicuntur, & materiam acrem ac viscidam, perspiratione non dissipandam, sed in vasis hærentem, produunt. Hæc vel in superficie cutis subsistunt, & cuticulam elevant & desquamant, vel ipsam cutim erodunt, nec non tumores sub cute in contextu celluloso efficiunt: ex sede igitur & varia forma exanthematum signa petuntur. Indoles au-

tem materiæ stagnantis & motæ, cum ex ipsa mixtione non pateat, vel ex differentiis cacochymicæ §. 312. vel ex singulari progressu morborum cognoscitur, v. c. in variolis & scabie.

§. 389.

Sola urinæ consideratio vix idonea signa ad morborum diagnosin & prognosin formandam exhibet. Medicus igitur rationalis ex aliis signis, cum urina reddita comparatis, morbos dijudicet, aetatem, sexum, temperamentum, usum & abusum sex rerum non naturalium, in primis alimenta & potulenta assumta, varia quoque medicamenta, in morbis exhibita, quæ urinam mutare possunt, accurate attendat, tandem & tempora morborum varia, & paroxysmorum indolem respiciat, quoniam, his neglectis, morbi eorumque mutationes ex urina dijudicari nequeunt.

§. 390.

Urina naturam & indolem circulationis sanguinis & humorum ex parte tantum declarat, nam ex pulsu & respiratione melius perspicitur: ex urina tamen humorum indolem in cruditate, coctione & crisi optime dijudicamus, quoniam mutationes sanguinis, quæ in omnibus quidem humoribus se exerunt, per hanc se & excretionem melius patent, quam per aliam quamlibet, imprimis cum varias quoque acrimonias, in sanguine natas, vrina denotet. Præterea etiam vrina in morbis viarum vrinariarum certa præbet indicia, quibus in iis declarandis carere non possumus; tandem & digestionis & bilis quædam vitia non nunquam luculenter indicat.

§. 391.

§. 391.

Urina vesica emissa, dum adhuc calet, raro signa certa exhibet, sed in vitro collecta, seponi, atque frigida observari debet, an scilicet in eadem mixtione permaneat? an sedimentum deponat varium? an superficiem mutet? quippe quæ cuncta in examine ejus bene attendenda sunt. Et si vero urina sanorum non numquam observanda est, *Physiol.* §. 472 *seqq.* præcipue tamen eam, quæ matutino tempore, vel post paroxysmos varios morborum, in primis febrilium, reddita fuit, attentione dignam censemus.

§. 392.

Ratione quantitatis quidem & qualitatis urina disquiritur, frequentius tamen respectu posterioris, quam prioris indolis. Dum enim contenta urinæ dijudicamus, colorem ejus potissimum consideramus; a tenui aquoso pellucido ad intense rubrum progrediendo; inde vero, num aliquid in urina suspensum hæreat, vel sedimentum in fundo depositum reperiatur, attendimus. Licet etiam ex odore non nulla peti queant signa, medicus tamen in nauseoso & excrementitio hoc humore rarius hæc signa colligere tenetur.

§. 393.

Si urina justo copiosius emittitur, tunc ad abundantiam potus aquosi sumti & alias serosas secretiones, in corpore imminutas, respiciat medicus, quibus ex causis etiam in statu naturali urina augetur *Physiol.* §. 472. 786. Simili ratione etiam deficiens urina ex defectu, potus & ex augmento aliarum secretionum serosarum, in primis sudoris, declaratur.

claratur. Ex his itaque, in se consideratis, nec bonum, nec malum signum unquam colligi poterit.

§. 394.

Quod si vero in morbis copiosa urina excernatur, laxitatis & debilitatis signa generalia vel in viis urinariis vel in totius corporis dispositione attenduntur. §. 269. Præcipue autem sanguis, non penitus mixtus, serosas particulas facile dimittit, & lymphatica simul abripit, indeque laxitatem tubulorum urinariorum inducit. Ex his autem causis acres particulae in humoribus universis relinquuntur & in massas irresolubiles coguntur, etiam obstructions in abdominalibus visceribus potissimum generantur: cum autem particulae nutritivæ simul abripiantur, diabetes continua corpora languida reddit.

§. 395.

Urina vero parcius redditur, propter vias urinarias aut obstructas, aut spasmo contractas, cujus quidem impedimenti ratio ex aliis signis specialioribus petenda & declaranda est. Vel enim ad tubulos renales ipsos, per quos urina in pelvim renum fecernitur, vel ad viam per ureteres, vesicam & urethram, uti in calculosis vel gonorrhœa affectis, respiciendum est; serum quoque, largius ad alia corporis cava derivatum, ut in hydropis diversis speciebus fieri solet, consuetum per vias urinarias effluxum maxime impedit.

§. 396.

Urina tenuis, aquosa, nisi forte post ingentem copiam aquæ haustam mingatur, spasmus, in primis in abdomine ortum & ad renes delatum, vel tena-

cem olei, salis & terræ in sanguine mixtionem, quam aquosa pars difficulter ingreditur, indicat. Talis in morbis acutis, ubi humores valide agitantur, non nunquam pessimi ominis est; denotat enim partium internarum destructionem, immo ipsum sphacelum, in primis si prægressa fuerit flamma, ut summus inflammationis gradus & metuedæ gangrænæ testis. Uti tamen semper, sic præcipue in morbis acutis, difficilem coctionem & crisin, in chronicis autem debilitatem viscerum & obstructiones lentas declarat.

§. 397.

In urina tenui dijudicanda ad spasmodorum causas & durationem respiciendum est: si enim hæ transitoria sunt, ut in vehementioribus animi affectibus & post partum, nihil mali prædicit. Qui autem ad hypochondriacos & hystericos spasmos proclives sunt, ii non tantum in ipso morbi insultu tenuem urinam excernunt, sed graves quoque paroxysmos & insignia morbi augmenta instare inde conjectamus. Et spasmus in calculo interdum talem urinam efficit, quæ tunc non semper pura est, sed sæpe arenulas & flocculos inhærentes gestat, nec raro sedimentum mucosum deponit.

§. 398.

Urina citrini coloris, plus minusque saturata, ab homine sano reddi solet. Rubra vero & simul pellicida, ita, ut in summo morbi gradu flammea quasi appareat, in febribus potissimum acutis conspicitur, in quibus summam cruditatem humorum, a tenaci particularum mixtione pendentem, ideoque ex his oriundam difficilem coctionem & crisin denotat. In

violento enim sanguinis & humorum motu , summoque inde oriundo attritu , oleosæ , salinæ & terrea , nimis subtiles factæ particulæ aquosis firmiter adhærent , ideoque difficile inde separari & in novas mixtiones duci possunt.

§. 399.

Quodsi vero vrina talis rubra , flocculis exiguis sparsim hærentibus quodam modo turbida , & pulvere immixto quasi inquinata appareat, licet verum sedimentum non deponat , meliorem tamen morbi acuti progressum indicat , ita, ut vel brevi temporis intervallo felicior cœtio & crisis, vel, si etiam morbus protrahatur , lenta tamen ejus resolutio expectari possit. Si tandem sedimentum, idque vel album, vel rubellum , in tali urina deponitur , crisin, ex voto succedentem , vel brevi successuram , indicat. Sedimentum vero copiosum & ponderosum , mox demissum , valido motu crisin fieri designat , quæ tunc , licet per alia colatoria non impediatur , in primis tamen per renes perfici solet.

§. 400.

Uti vero hæ mutationes in morbis acutis potissimum attendendæ sunt , sic & in chronicis urina rubra & saturata , sedimentum rubrum , copiosum, squamosum quasi & furfuraceum deponens , cum pellicula , ad speciem pingui , acrimoniam , in sanguine & humoribus natam , cacochymiam & scorbutum in primis designat. In hydropicis etiam , in quibus acrimonia humorum adest, talis deprehenditur , quæ tunc boni ominis non est , sed difficilens & vix superandum morbum declarat. Tandem , cum & in atrophicis & phthificis sæpius invenitur ,

niatur, in genere destructionem lentam, ab acrimonia, in humoribus evoluta & aucta, natam significat.

§. 401.

Urina spumosa, imprimis si spumam diu retinet, in morbis acutis summam tenacitatem particularum morbose mixtarum & difficilem resolutionem & separationem earundem, ideoque impeditam & retardatam crisin denotat; in febribus lentis autem succum nutritium resolutum per hanc & alias se & excretiones secedere judicamus, hinc in chronicis quoque morbis aliis summam resolutionem humorum & lentam destructionem metuimus. Urina tunc subturbida quasi lactea & ponderosior est, quod, ut in salivatione mercuriali, sic etiam in morbis, cum summa humorum resolutione conjunctis, sæpe etiam morbis gravibus superatis in debilitate relicta cognoscimus.

§. 402.

In diversis his intimæ resolutionis humorum causis superficies urinæ splendentem cuticulam interdum & pinguem adspectu ostendit, §. 400. quæ etiam, oblique considerata, non raro colores iridis reflectit. Pinguis quidem non est, nec lintea & chartam bibulam oleosis particulis inquinat, sed ut cremor in solutionibus salinis supernatat, ac particulas salinas viscido irretitas ostendit, & quo magis turbida inque superficie splendens est urina, eo majorem cachexiæ gradum indicat.

§. 403.

Simili modo insignem acrimoniam humorum a bile, in sanguinem effusa, indicat urina crocea cum sedimen-

sedimento , qualis in ictericis conspicitur ; interdum vero in his urina crocea , lintea eodem colore tingens , sine ullo sedimento apparet. Si color urinæ in hoc vel alio morbo in viridem & nigrum vergit , pessimæ indolis judicatur ; nam acrimoniam humorum atrabiliarium indicat , quæ tamen tunc temporis sanguini & humoribus non intime immixta & iis quasi involuta deprehenditur , sed jam ita aucta est , ut vehementi motu continuoque attritu solidas partes destruat , & vario modo in colatoria corporis effundatur.

§. 404.

Urina , quæ vix in vitrum demissa turbida apparet , validos sæpius paroxysmos in febribus intermittentibus ostendit , tunc tamen mali ominis non est , licet morbum viribus insidiosum declaret. In morbis autem acutis magis attendi meretur , si , cruditatis tempore talis reddita , jumentorum urinæ similis est , vehementem enim morbi gradum & vires debiles indicat ; in primis vero hoc inde concludi potest , si diu turbida manet & sedimentum vel prorsus non , vel tardius deponit.

§. 405.

Si urina fœtida , vel a sanis , vel potius ab iis , qui leviori morbo laborant , mittitur , tunc particulas plurimas noxias per colatorium renum ex corpore expelli ideoque morbos imminentes præcaveri , & perversam humorum indolem per excrementitium hunc humorem sponte secedere , concludendum est. Si vero in acutis æque ac chronicis morbis gravioribus urina vix in matulam delapsa fœtet , pessimum eorum statum ideo ostendit , quoniam
niam

niam falia & olea subtilia reddita mixtionem fluidorum turbant, destructionem partium minimarum solidarum, & corruptiones viscerum inducunt.

§. 406.

Mucosum & viscidum sedimentum, in urina subsidens, vel dispositionem ad calculum generandum, vel morbos colli vesicæ & urethræ denotat. §. 397. Sic etiam sanguis, vel fluidus vel grumofus, purulenta plus minusque viscida materia, arenulæ, filamenta exigua & alia præter naturam in urina apparentia corpuscula, viarum urinarum, nec non vesicularum seminalium, prostatæ & glandularum urethræ erosiones & ulcera declarant, & in speciali horum morborum tractatione examinari merentur.

§. 407.

Signa hæc, ex secretionem urinæ & aliis corporis actionibus petita & in antecedentibus declarata, generalia tantum sunt, paucisque subinde exceptionibus definita, quæ ideo, cum non omnem morborum historiam absolvant, & tantum collective sumta statum ægri declarent, in praxi speciali & singulorum morborum disquisitione accuratius ordinari & in eorum diagnosi & prognosi explicari debent. Quo vero in difficili hac pathologiae parte aliquod specimen ordinandorum signorum exhibeamus, in sequenti capite de signis mutationis morborum in cruditate, coctione & crisi acturi sumus.

CAPUT V.

DE SIGNIS MUTATIONIS
MORBORUM IN CRUDITATE,
COCTIONE ET CRISI.

§. 408.

IN corpore sano mutationem & elaborationem humorum per actionem solidorum fieri, ex physiologia cognovimus. Ipsæ cacochymia, etsi non omnes, ex diætæ erroribus ortæ, modo non abundaverint, viribus solidorum excitatis in elaborationibus continuatis corriguntur. Sed magna particularum male mixtarum copia, cum etiam vires solidorum labefactet, ægrum sæpe languidum reddit: quod si adeo irritatio materiæ morbi solida petit, & ad novos motus elaboratorios urget, hi sæpe destructorii fiunt, etsi interdum auxiliis directi materiam morbi mutant, pessimaque parte per colatoria expulsa, sanitatem restitunt.

§. 409.

Hoc, licet in omnibus morbis, ideoque etiam in chronicis, modo jam descripto, eveniat, potissimum tamen in acutis attenditur, in quibus nimirum motus, febriles dicti, vel salutare vel destruentes, observantur. Mutatio hæc morbosæ materiæ in cruditate, coctione & crisi, per diversa temporis intervalla absolvitur: medicum igitur attentum esse jubet, quo hos motus dirigat, destruentes compescat, moderatos permittat, & salutare justo debiliores sustineat & augeat.

§. 410.

§. 410.

Has vero mutationes dirigere nequit, nisi ex signis certis statum morbi varium ejusque vehementiam cognoscat, vires vitæ agentes cum viribus morbi comparet, & diversa morbi stadia accurate perpendat. Cujus rei brevem & generalem tantum trademus explicationem, quo auditores nostros in morbis quibuscumque acutis, accurate cognoscendis exerceamus, & exinde etiam ad cognitionem progressus morborum chronicorum ducamus.

§. 411.

Cruditatis dicitur depravata humorum mixtio, quæ æqualem motuum in corpore sano efficiendorum progressum turbat, ut humores nec ad colatoria varia duci, nec ex corpore excerni possint *). In massa scilicet sanguinis & humorum particulae male mixtae colliguntur & augentur, §. 18. *seqq.* §. 25. *seqq.* quæ morbosa, vel cruda, vel etiam ab aliis miasma morbosum aut materia peccans appellantur. Etsi enim in statu cruditatis & solidæ partes suo modo læduntur, §. 48. *seqq.* potissimum tamen ad fluida, in circulatione humorum constituta, & ad qualitates eorundem perverfas respicimus, indeque reliquas in corpore ægroto oriundas mutationes declaramus.

*) » Cruditatis ut plurimum in initio morborum, nominatim in febribus acutis, observatur; cum tamen » omni morbi tempore particulae non subactæ crudæ » & lædentes dici possint, e definitione cruditatis » notionem temporis exclusimus.

§. 412.

Signa cruditatis sunt actiones læsæ, quæ variis modis a statu sano recedunt, & morbum præsentem indicant. Sic igitur actionum vitalium incrementum & decrementum, actionum animalium languor & ad eas perficiendas imbecillitas, in primis lassitudo summa & prostratio virium, tandem & actionum naturalium læsio, præsertim in secretis & excretis humoribus conspicua mutatio morbosa, non tantum cruditatem ipsam ostendunt, sed eam jam in corpore moveri declarant.

§. 413.

Hæc symptomata leviora interdum sunt, interdum vero signa malignitatis in cruditatis statu occurrunt; pulsus celer, debilis, durus, inæqualis; intermittens, respiratio debilis, anxiosa, inæqualis, languor insignis motuum muscularium, ita, ut æger caput sustinere nequeat; tremores, convulsiones; sensuum externorum obnubilationes, deliria; somnus vel nullus vel perpetuus; sitis ingens clamorosa; appetitus plane prostratus, vel nausea cum vomitu materiæ biliosæ, putridæ; dejectiones alvinæ copiosæ, fœtidissimæ; urina tenuis rubra, vel etiam vix emissa turbida facta, vel cum sedimento copioso; sudor copiosus viscidus vel fœcitas cutanea & his similia.

§. 414.

A symptomatum consideratione ad disquisitionem causarum regredimur, & variis occasionalibus ex erroribus diætæ, & prædisponentibus ex
con-

constitutione aëri expensis, causam proximam in miasmate morboſo §. 411. ad cacochymiam quamdam reducendo, nunc moto & evoluto cognoscimus. Hæ cacochymix raro simplices sunt §. 38 *ſqq.* ut plurimum compositæ & subtilifatae §. 45. 46 quæ ideo ex indole particularum mixtarum non satis declarari, sed ex symptomatum vehementia & viribus nocentibus, in vario morbi progressu agentibus, spectari debent. Ad contagia enim sæpe respiciendum est, quæ non tantum in chronicis morbis, sed maxime in febribus epidemicis apparent.

§. 415.

A causis & symptomatibus ad magnitudinem periculi in morbis concludimus, & prognosin inde formamus, ita, ut leviores causæ levioraque symptomata cum viribus vitæ satis evidentibus, & plurimis actionibus sanis simillimis, morbi superandi spem faciant, e contrario vero causæ pertinaciores & symptomata graviora, cum viribus vitæ debilibus & actionibus, a sanis multum recedentibus, morbum vix superandum nobis indicent. In dubio autem statu nihil certi pronunciare possumus, quoniam vires vitæ & morbi in æquilibrio quasi posita deprehenduntur, ideoque in progressu morbi demum de ejus eventu nos instruant.

§. 416.

Coctio est agitatio particularum in motu sanguinis & humorum intestino & progressivo, qua
Patholog. M *illæ*

Illæ morbose mixtæ resolvuntur & in novas formas coguntur. Et bona quidem coctio, quæ & stricte sic dicitur, depravatam humorum indolem in bonam mutare debet, quod duplici ratione fieri cognoscimus: aut enim ex particulæ, que antea morbosa erant, ita resolvuntur & denuo combinantur, ut sanis simillimæ fiant; aut, cum illud raro evenire videatur, bona coctio particulas ita mutat, ut, noxiis per varia colatoria in crisi demum expulsis, reliquis veram mixtionem & aggregationem restituat.

§. 417.

Sed & coctio interdum imperfecta est & minus bene procedit, si particulæ agitata vel non profus miscentur, vel, cum jam destructoria sint, majorem vim nocendi adipiscantur. In priori genere quidem ex circulo humorum eliminantur, non tamen per colatoria promoventur, sed metastasi in alias corporis partes conjiciuntur; genus alterum vero vix coctio dici potest, sed potius cruditas continuata & aucta. Quæ mutationes, causis & signis bonæ coctionis perpensis, demum consideranda erunt

§. 418.

Causæ, quibus morbose mixta coquuntur, eadem sunt, quæ circulum humorum in sano corpore efficiunt, quæ tamen a materia morbosa excitata vehementius agunt. Ex una enim parte motus humorum intestinalis, per progressivum excitatus, salinas,

salinas, oleosas & terrestres particulas, in sero sanguinis hærentes & male mixtas, resolvit & in nova mixta, sanis similia, cogit; ex altera vero parte ipsa particularum indoles in morbo haud adeo gravi ita comparata est, ut mutationem ex morbosa mixtione in sanam facilius permittat, & coctionem acceleret. Tandem & his binis causis medicus auxilium suum accommodat, & sub alimenti, potulenti, vel medicamenti specie varia ingeri jubet, quibus vel vires solidorum in mutandis fluidis sustinentur, vel mixtionis depravatæ æqualis & facilis resolutio juvatur.

§. 419.

Signa coctionis sunt vires vitæ, in actionibus corporis, in primis vitalibus, conspicuæ, cum aliqua remissione symptomatum morbosorum, ex qua vires morbi decrescere cognoscimus. Quo magis itaque pulsus & respiratio a signis malignitatis §. 414. recedunt, & naturali similem, vel certe non nihil auctam vim ostendunt, reliquaque morbi symptomata imminuuntur, eo majorem coctionis bonæ spem concipimus. Licet enim omnes actiones attendendæ sint, ad eas tamen ut principes, in pulsu & respiratione, medicus præcipue respicit, & reliquas tanquam accessorias considerat.

§. 420.

Interdum quidem motus in cruditate morbi vehementes sunt, & materia morbi quodam mo-

do coquitur , ita , ut aliqua ejus pars , ex universali humorum circulo secreta , expellatur ; tamen universa coctio non nunquam incompleta manet , ut omnis ista materies nondum per colatoria corporis transire possit , sed peculiaria loca occupet , quo ibidem denuo mutetur , & novam quasi coctionem absolvat. Hæc materiæ morbosa transmigratio metastasis dicitur , vel crisis metastatica , quam in abscessibus variis & exanthematibus non nullis deprehendimus.

§. 421.

Hanc vero metastasin in corpore ægroto evenire , ex sequentibus signis cognoscimus. Si motuum , qui circulationem præstant , universalium vehementia quodam modo mitigatur , & æger quidem melius se habere incipit , attamen simul quædam indicia morbosæ materiæ , adhuc inhaerentis , ostendit , quæ paulo post , in aliquo & peculiari corporis loco collecta , se manifestat , ita nimirum , ut vel in parotide , vel in aliis glandulosis locis , vel in celluloso contextu , inter musculos extenso , vel in viscere quodam , vel in habitu cutaneo , tumor , dolor , tensio , puritus cet. collectionem materiæ imperfecte coctæ in loco quodam factam declarent ; tum enim nova quasi cruditas oritur , quæ coctionem iteratam exigit.

§. 422.

Interdum accidit , ut ipsa coctio , dum cruditatem resolvere incipit , eandem efficiat adeo acrem ,
ut

ut miasmata maligna magis magisque resolvantur, extricentur, subtilia fiant, & ad minimas corporis partes ducantur, ipsosque nervos male afficiant, ex qua causâ etiam vires solidorum coquendæ morbi materiæ impares fiunt. Hinc pessima malignitatis signa §. 414. continuo augentur, & æger tandem sub ipsa cruditatis evolutione perit. In hac quidem morbi mutatione exanthemata quoque, in cute oriunda, nonnumquam crisin metastaticam mentiuntur, ut in purpura maligna & petechiis; sed ea potius pessimæ indolis sunt, cum morbum non levent, sed corruptionis internæ signum exhibeant.

§. 423.

Quod si vero coctio bona rite succedat §. 416. tunc quoque morbus ex voto terminatur, ita, ut materia morbi, vel lenta resolutione, quam lysin dicunt, mutatione in secretis humoribus vix percepta, pedetentim excernatur, vel valida expulsionem per varia colatoria corporis, quam crisin stricte sic dictam appellant, ejiciatur, & ita ægrotus sanitati restituatur. Sed si in progressu morbi satis profpero, vel ex indole depravatæ materiæ coctioni resistente, vel sæpius ex errore, in diata vel in mendo commisso, mutatio inopinata eveniat, tunc aut morbus perdurat, & sæpius lethalis fit, aut alius & chronicus sæpe inducitur, quam infaustam morbi mutationem perturbationem criticam dicunt.

§. 424.

Crisis itaque in universum & vi vocis spectata, judicium de morbi eventu denotat. Exitus nimirum morbi omne tandem judicium de eo absolvit, quocumque modo ille eveniat, aut in sanitatem, aut in alium morbum, aut in mortem. Quoniam vero optimus eventus, aut in crisi resolutoria sive lyfi, aut in crisi evacuantem & materiam morbosam evidenter separante, deprehenditur, vel his vtrisque mutationibus, vel ultimæ præcipue criseos nomen addi solet; assimilatio enim, §. 416. qua materia morbi sine omni evacuatione iterum in sanam mutatur, vel numquam, vel rarissime, assumi, semper tamen ad lyfin referri poterit.

§. 425

Lyfis five crisis resolutoria itaque illam morbi mutationem denotat, ubi materia, male mixta, in humoribus nata, in primis transpositione particularum, in materiam sanis humoribus similem, convertitur; licet non negandum sit, quasdam quoque particulas morbosas per varia colatoria corporis secedere, excretionem tamen haud adeo insigni. Cum enim excretionem consuetam & e sano corpore particulas noxias expellant, nullum dubium est, in morbis quibuslibet id magis evenire, etiamsi particulæ excretæ sensibus non semper pateant.

§. 426.

Lyfin ergo fieri cognoscimus, si post mitiora, interdum etiam sanis valida, symptomata, in cruditate

tate conspicua, placidior morbi progressus observatur, actiones vitales potissimum vigent, nec nimis intenduntur; si æger de gravativo quodam sensu in corpore conqueritur, qui a sanitatis agilitate differt; si in eo infirmitas sensuum & sæpe gravis auditus, stupor & torpor in omnibus actionibus observantur. Cuncta hæc symptomata, quæ in graviore morbo non numquam vehementiora sunt, malignitatem quamdam indicantia, se & excretionibus, placide interim progredientibus, non nisi lente evanescent, donec æger, sibi redditus, præter debilitatem quamdam, a morbo relictam, nullum incommodum sentiat.

§. 427.

Vera autem crisis, quæ materiam morbi coctione bona mutatam §. 416. ejicit, & ideo evacuans dicitur §. 423. illam semper sequitur. Cum enim in coctione motus intestinus & progressivus sanguinis & humorum paulo languidius, & sæpe ut in lyfi §. 425. procedat, nunc intenditur, & materiam morbi ad excretionem aptam viribus auctis movet, per varia corporis colatoria, & quidem per nonnulla largius, expellit, & ita finem morbi facit, etsi languore adhuc remanente, apta diæta discutiendo.

§. 428.

Hæc quidem mutatio definitis sæpe temporibus absolvitur, ut agitatio major, uno die peracta, seu fortior paroxysmus, post aliquod temporis

Intervallum evacuatoriam crisin futuram ibi prædicat. Dies nimirum septimus est index noni, undecimus decimi quarti decimus octavus vigesimi primi. In omnibus tamen morbis tam regularis materiæ morbosæ mutatio haud expectari debet, sed eventus morbi potius ex coctione, huc usque peracta, & symptomatibus criticis perspicitur, licet & indicia criseos & crisis ipsa pro differentia ægrorum & indole morbi interdum accelerentur, interdum retardentur.

§. 429

Quoniam vero symptomata critica cum morbo-
sis §. 413. sæpissime conveniunt, attentus omnino sit medicus, ut ea annotet, distinguat & moderetur. Sunt illa vero, quæ sequuntur, generalia: incrementum virium, vel certe consistens earum robur; aucta febris in æstu & siti conspicua; respiratio profunda, lenta, molesta; anxietas insignis præcordiorum, vel cum vigiliis, insomniis & deliriis, vel cum torpore & gravitate corporis singulari, obnubilatione sensuum & somnolentia. Specialia vero, diversis crifibus propria, signa vix enumerari sed, ex specialibus morborum historiis peti possunt.

§. 430.

Eadem etiam in metastasi interdum eveniunt, quæ tamen non semper tam placide procedit, ut superius §. 420. annotavimus, sed vera crisis metastatica & illa in primis, que in febribus exanthematicis observatur, graviora sæpius symptomata ostent-

ostendit. His enim tunc temporis accedunt rubor-
cutis, cum titillatione & punctura, nec non alia
signa malignitatis §. 413 quæ pessimum sæpius ma-
teriæ morbosæ, nunc motæ, statum declarant,
præsertim, si vel copia ejus, vel defectus virium,
absolutam propulsionem impediat, & hos morbos
difficiles judicatu reddat.

§. 431.

In symptomatibus itaque morbofis & criticis di-
stinguendis actiones vitales præ reliquis attendendæ
sunt quas, si efficaces cognoscimus, licet de reliquo
pessima oboriantur symptomata, hæc tamen esse cri-
tica, maxima cum probabilitate colligimus. Si vero
actiones vitales admodum labefactatæ inveniuntur,
morbi symptomata vitam superare, concludimus.
Præter ea vero, de his judicaturus, constitutionem
ægri in prægressa sanitate, & progressum morbi in
cruditate & coctione bona perpendat, quæ judicium
de motu critico, vel morbofo facilius reddunt. Si
tandem in difficillimo morbi statu & ipse medicus
dubius hæret, attentæ expectatio aliquot horarum
vel levamen, vel augmentum morbi declarant.

§. 432.

In primis vero de felici morbi eventu certiores
reddimur, si crisis ipsa in excretionibus apparet; si
sudor, alvi fluxus, urina, hæmorrhagia, salivatio vel
alia, quæ in crisi metastatica observantur, abscessus
& exanthemata cum levamine & quiete ægri acce-
dunt & prorumpunt. Si tandem pro ratione aucta-

rum harum excretionum symptomata morbi decre-
scunt, spes etiam sanitatis recuperandæ multum
augetur.

§. 433.

Ipsam vero crisin evacuantem bonam & ad mor-
bum dissipandum sufficientem esse, non primo intui-
tu, sed sæpius post decursum aliquot dierum expe-
rimur. Rarissime enim morbi uno impetu solvun-
tur, & si hoc accidit, post validam evacuationem
primariam, v. c. sudoris, successivæ, sed mitiores
aliæ, v. c. per urinam, sequuntur. Licet igitur ex-
cretionibus criticæ ab initio sæpe haud optimæ indo-
lis esse videantur, tamen, si magis magisque ad sa-
num statum accedunt, ut in doctrina de sudore, uri-
na cet. passim declaravimus, bonæ notæ judicantur.
Cum etiam crises interdum ex epidemico morborum
statu, ex constitutionibus ægri in vitæ genere, sexu
& ætate, variisque aliis mutationibus judicentur, ex-
perientia, ex praxeos specialis doctrinis acquisita,
medicum in judicio suo dirigat & certiore reddat.

§. 434.

Eo vero tempore, ubi vel crisis evacuans, vel
resolutoria, vel tandem metastatica feliciter satis
progredi videntur, non nunquam accidit, ut pertur-
batio critica oriatur §. 423. & materia, jam ad mu-
tationem & expulsionem disposita, denuo oberrare
incipiat, quæ quidem res cum in ultimo hoc morbi
stadio, & ægro debili jam per morbum facto, acci-
dat, rarissime bonam coctionem, denuo incipiendam,
promittit.

promittit, sed materiâ morbi, vel ægrum occidit; vel aliunt morbum & chronicum sæpe relinquit.

§. 435.

Signa itaque malignitatis in perturbâione critica ea sunt quæ §. 413. in cruditate adduximus; accedunt tamen & alia, v. c. siccitas in ore, cum sorditie & crustis, in lingua & faucibus, singultus continuus, pulsus debilis, vel inæqualis, vel mire mutatus, ad consueta intervalla vix reducendus §. 353. respiratio stertorosa, suffocativa, sublimis, tremores & motus convulsivi, completi & incompleti, v. c. subsultus tendinum, inquietudo summa, vel situs incommodus corporis, oculi tristes, lacrimosi, mox fixi, mox vagi, deliria, non ferocia, sed cum motu laborioso & vagis palpationibus, aliaque varia, quæ insolitam mutationem, in corpore ostendunt.

§. 436.

Quamvis vero & in periculoso hoc statu excretiones variæ succedunt, minus tamen convenientes judicantur, si vel incio ægro, vel cum summa molestia fiant, nec a viribus vitæ, sed vehementia morbi pendeant, vel materia excretâ pessimam & destruentem indolem declarent. Sic stilicidia sanguinis, variis in locis observata; sudor particularis cum refrigerio extrêmorum, isque potissimum pinguis, oleosus, frigidus; urina, sæpius redita, tenuis, vel foetidissima, & alia plura, lethalem morbi exitum, mox sequuturum, sæpissime prænunciant.

§. 437.

§. 437.

Rarissime quidem, his evidentioribus lethalitatis signis se prodentibus, vires vitæ latentis refocillantur, ac si vel maxime aliquando violentia morbi sensim desinat, & aliqua quies restituatur, ea tamen semper medicum de morbo lento, per materiam malignam, in aliqua corporis parte, potissimum in viscere nobiliori, depositam, vel in illo adhuc oberrantem, excitato, sollicitum esse jubet. Insignis tamen virium prostratio, cum lenta febre perdurans, sæpius intra breve temporis spatium vitæ finem facit: saltem viribus utcunque redditis, molesti sæpius morbi, ut cephalæa, asthma cet. relinquuntur, qui quidem, nisi nova oriatur febris, ideoque nova coctione immutentur, vix superari possunt.

I N D E X

N U M E R U S §. I N D I C A T.

A	A		
Abortus	281	liquula 207. horum differ-	
Abcessus	76	rentia	208
Acidi vegetabilis effectus	129. 130.	Ἀνοξεία	247
Acrimonia humorum unde?	47. mechanica	Anxietas præcordiorum se-	
	ibid.	bris symptoma	205. 210
Actiones animales læsæ	217	Ἀπεψία	253
seq. cur frequentes?	228.	Ἄπνεια	215
difficile cognoscuntur	229.	Apoplexia	218
earumdem causæ	230	Ἀποσιτία	247
seqq. ipsæ ut signa	368	Apostema	76
seqq. naturales læsæ	246	Appetitus ciborum quid	
seqq. ut signa	378 seqq.	præfagiat? 379. ejusdem	
sexus læsæ	277 seqq.	vitia 247. horum causæ	248
vitales læsæ	202 seqq. ut	Aromatum effectus morbo-	
signa	337 seqq.		132
Ægrotus hominis status	9	Ἀστυξία	208
Aeri admixtorum effectus	136	Assimilatio materiæ morbo-	
Ætiologia morborum	16. 94	se	416. 424
Alimentorum copię nimię	effectus 115. II inopię	Asthma 212. ejus causæ	
effectus 118. ipsorum cru-	ditatis effectus	213 seqq. differentiæ	215
	116	Atrophia 273. ejus causæ	
Alvi obstructio	264	274. seq. infantum	275
Amaurosis	241	Auditus organum læsum	
Ἀναισθησία	225		243 seqq.
Anamnestica signa	288. 293	Aurium susurrus quid p. afa-	
seqq. circa eadem caute-		giat?	374
læ	301 seqq.	B	
Ἀνασώμωσις	60	Bilis se & excretio læsa	267
Angina	252	Βουλιμωσις	247
Animi morbi quo modo di-		Βραδυπεψία	253
judicandi? 16. affectus ut		C.	
causæ morborum 154. de-		Cachexia	34
Patholog.		Cacochymia 27. 34. hujus	
		distin-	
		N	

<p>distinctio 35. species 37. ut causa morborum 160 seqq. ejus signa 312 aquo- sa s. serosa 38. ut causa 160. ejus signa 313. pi- tituosa 39 ut causa 161. ejus signa 314. atrabilaria 40. ut causa 163. ipsius signa 315. salina ejusque species 41. acida 42. ut causa 164. ejus signa 316 seqq. muriatica 43. ejus signa 318. alcalina vola- tilis & ammoniacalis 44. ut causa 165. ejus signa 319. biliosa seu rancida 45. ut causa 165. ejus signa 320. specifica 46. hujus signa 321 seqq.</p> <p>Calculorum genesis 172. in bilis & urinæ viis effec- tus 173. urinæ differen- tia 174</p> <p>Calidi & humidi effectus 114</p> <p>Calor in morbis quid præ- sagiat? 354 seqq. nimius ut causa morborum 108 seqq.</p> <p>Canalium cavitatis auctæ & imminutæ vitia 59 seqq.</p> <p>Cancer 78</p> <p>Caries 79</p> <p>Carus 224</p> <p>Cataracta vid. <i>Suffusio</i>. spu- ria 242</p> <p>Catarrhus suffocativus 215</p> <p>Cavitatis auctæ & immi- tæ vitia 59 seqq.</p> <p>Causæ morborum 95 seqq.</p>	<p>externæ & internæ 97. re- motæ 98. procatartica, proegumenæ 99. prædis- ponentes 99. earumdem differentiæ 100. 155 seqq. occasionales 99. 100. 105. earum differentiæ 106 seqq. per vim vitæ correctio 101. causa proxima quid? 181. quo modo enascatur 98. 102. 179 seqq. ejus- dem disquisitio & differen- tiæ 180. 182 seqq. an a morbo differat? 184</p> <p>Cephalalgia, symptomata se- bris 205</p> <p>Cholera 259</p> <p>Cholerici, horum ad mor- bos dispositio 169</p> <p>Ciliorum vitia 237</p> <p>Coctio 416 seqq. ejus caus- sæ 418. signa 419</p> <p>Cœliaca affectio 257</p> <p>Colici dolores 258. quid indicent? 383</p> <p>Coma vigil & somnolentum 227</p> <p>Continui læsio 58</p> <p>Convulsio 222. ut signum 371</p> <p>Convulsivus motus 222. ut signum 371</p> <p>Cordis palpitatio 209. ejus- dem effectus 210</p> <p>Corporis situs quid præsa- giat? 370. ejus mala con- formatio morborum caus- sa 178. corporum natu- ralium actio mechanica ut causa morborum 139</p>
--	--

I N D E X.

Fractura 70. earum signa	334	Inflammatiō 74. ejus gene-	sis & eventus 75. signa	333. ea quoad causas	examinata	185
Frigoris effectus III. 112.		Insecta, horum ova vid.				
idem in morbis quid præ-	355 seq.	<i>Vermes.</i> ut causa mor-				
		borum				175
G.		Intestinatorum vitia, ut signa				
Gangræna	77	384. mucī eorundem vi-				
Glutinosum adscititium 124.		tia 268. lævitas				256
spontaneum ut causa mor-		Intestinalis liquoris vitia 268				
borum.	162	Ἰσχυρία				271
H.		Jurulenti animi effectus 126				
		K.				
Hemiplegia	220	Κενεαγγεία 27. 33. ejus.				
Hepaticus fluxus	262	signa				311
Horror ut signum	355	Κυναγγίη				252.
Humiditatis calori junctæ						
effectus	114	L.				
Humorum læsa quantitas 27.		Lacrymalium viarum vitia				
qualitas ibid. nimia tenui-		239				
tas 38. spissitudo 39. len-		Lactis se & excretio læsa				
tor 72. celerior motus		282. nimia ut causa				150
ibid. extravasatio 73. acri-		Languor, symptoma febrile				
monia 47. nimia excretio		205. 210.				
ut causa morborum	148	Lassitudo spontanea quid				
Hydrops	80	prænuñciat ?				369
Hypochondriacum malum		Laxitas solidorum 51. ejus				
quo ad causas examinatum	187 seq.	effectus ib. signa				294
Hypocondriorum tensio, ut		seqq. 324				
signum	383	Δειντερία				256
I.		Δειποψυχία				208
		Δειποδυμία				208
Ileus morbus	263	Lentor humorum unde				53.
Imaginationis læsæ vitia 177		72. sanguinis				206
Imbecillitas	9	Lethargus				227
Impotentia virilis	278	Loci error				73
Inedia effectus	118 seq.	Ly sis 423 seqq. ejus signa 426				
		M. Mali-				

I N D E X.

M.

Malignitatis signa	413
Manducatio læsa	250
Marasmus senilis	275
Medicamenta ut causæ morborum	137
Medici rationalis officium	12
Melancholici, horum ad morbos dispositio	170
Membrorum motus & situs facilis quid præfagiat?	370
Metastasis 417. 420. ejus signa	421
Moles aucta & imminuta particularum corporis humani	23
Morbi idea 8. 10. 11. ejus cognitio 14. hanc ipsam non juvat intima particularum corporis mixtio 18. 24. illius causæ 95. 96. inter hunc & causam proximam quænam sit differentia? 184. ejus stadia 91. signa 283 seqq. ejus mutationis signa 408 seqq. differentia 15. essentielles 16. accidentales 81 seqq. sedes 16. morbus vernalis, æstivus, autumnalis, hibernus 88. benignus, malignus, refractarius, regularis, irregularis, anomalous, recidivus 92. sabulbris, sanabilis, insanabilis, lethalis 93. continens, remittens, intermittens 90. periodicus, habitua- lis ib. acquisitus, conta-	

giosus, hæreditarius, con- natus, habitualis 85. chron- nicus, acutus, peracutus, acutissimus 89. idiopathi- cus, sympathicus 83. fixus & vagus ib. protopathi- cus, deuterothicus 84. sucedens & accessorius ib. universalis, particu- laris, sporadicus, pande- mius, endemius, epide- micus 87. ætatis, sexus, opificum cet. 86. morbi animi quomodo dijudi- candi? 16. viscerum & organorum 63 seqq.	
Motus nimii effectus	140 seqq.
Murci excretio nimia	149.
cohibita	153

N.

Nausea	255
Nervei fluidi mixtio an mu- tetur?	233
Nidorosi & rancidi effectus	127 seqq.
Nosologia	6. 7
Nutritionis læsæ causæ	274.
signa	275

O.

Obstructionis lentæ signa	332
Oculi muscutorum vitia	238.
tunicarum vitia	240 seqq.
humorum vitia	242. ex iis præfagium 373
Edema	80
Oleosi nimii effectus	125
Opistho-	

I N D E X.

Opisthotonus	223		
Orgasmus	32	tica 31. incalescens	32.
Ἄσθμα	215	febrilis ib. hujus signa	
Ossificatio morbosa	171	310. cacochymica	32
P.			
Palpebrarum læsiones	237	Polypus	206
Pancreatici succi vitia	268	Potus nimii effectus	120
Paralysis 219. ejus causæ		Prognosis in acutis	415
& differentiæ	220	Prognostica signa 291.	336
Παραπληγία	252		seq.
Paraplegia	220	Pulsus ut signum	338
Παρασπληγία	252	ejus differentiæ	340. circa
Particularum corporis hu-		ejus disquisitionem cau-	
mani morbosa mixtio 19.		telæ 339. 352 seq. fortis	
20. densitas & raritas 21.		341. quid indicet? 342.	
elasticitas 22. moles & fi-		344. debilis quid indicet?	
gura	23	343 seq. magnus & plenus	
Pathognomonicum signum	190	345. spasticus 346. mol-	
Pathologiam tractandi ratio		lis & durus quid indicent?	
1. seq. ipsius objectum	13	347. celer 348. frequens	
Perspiratio ut signum	386.	ibid. tardus, rarus & len-	
læsa 266. nimia ut causa		rus quid indicent? 349.	
150. cohibita	152	æqualis, inæqualis, inter-	
Pervigilium	226	mittens 350. ex his præ-	
Phlegmatici, horum ad mor-		sagia	351
bos dispositio	167	Puris genesis	76
Phthiicos signa	297	Q.	
Pica	247	Quietis nimie effectus	143
Plethora 27. 28. hujus dif-			seq.
ferentia 29. ut causa mor-		R.	
borum 157 seq. ipsius		Rantidi & nidorosi effectus	127
signa 306 seq. vera 30.			seq.
sanguinea ib. ut causa		Raritas nimia particularum	
157. ejus signa 307. obesa		corporis humani	21
30. ut causa 158. ejus		Raucedo	216
signa 308. spuria 31 seq.		Respiratio ut signum	357
imbecillium 31. ut causa		ejus differentie 359. cir-	
159. ejus signa 309. spa-		ca ipsius observationem	
		cautelæ 358. fortis & de-	
		bilis	

I N D E X.

bilis 360. quid præfagiant? 362. celeris, frequens, rara, lenta 364. quid indicent? 365. alta & sublimis 361. quid indicent? 363. æqualis, inæqualis, intermittens 366. quid indicent? 367
 Rigiditas fibræ, hujus effectus 52. signa 325
 Ructus 254

S.

Salis communis effectus 131
 Salivæ vitia 250
 Sanguificatio læsa 211
 Sanguinei, horum ad morbos dispositio 168
 Sanguinis circulatio læsa 203. nimia evacuatio ut causa morborum 151
 Sanitas varia 8. perfecta non datur ibid.
 Sapor ut signum 374
 Scirrhus 78
 Se & excretiones ut causæ morborum 147 seq. harum læsiones 265 seq. ut signa 385 seq.
 Seminis se & excretio læsa 279. excretio nimia ut causa morborum 150
 Semiotica pathologica quid exponat? 6. 283 seq.
 Sensus externi læsi 235 seq.
 Singultus 216. 254. quid præfagiat? 381
 Sitis, febrile symptoma 205. 249. ut signum. 380
 Solidorum cohæsiō varia 49.

elasticitas 50. vitalis motus ibid. vitia a fluidis 48
 Somnolentia 226
 Somnus ut signum 375 seq. hujus nimii effectus 145. læsiones 227
 Spasmus quid? 222. vid. etiam *Strictura*. spasmorum genera 223. spasmii & convulsiones quid præfagiant? 371
 Sphacelus 77
 Spirandi difficultas vid. *Asthma*.

Spirituosorum liquorum effectus morborum 133 seq.
 Στενοχωρία 261
 Sterilitas 280
 Strabismus, oculi vitium 238
 Στραγγουρία 271
 Strictura fibræ solidæ quid? 54. 57. ea ut signum 328
 Sudor ut signum 386 seq.
 Suffusionis variæ species 242
 Sugillatio 80
 Surditas, ejus causæ 243
 1 q. ut signum 374
 Σύμφοσις 62
 Symptomata quid? 191. 194. eorum distinctio 192 seq.
 Symptomatologia 6. 190. seq.
 Συναγωγή 252
 Σύγκοπη 208
 Συνήσις 61

T.

Temperamenta 36. ut causa morborum 166 seq.
 Tenesmus

I N D E X.

Tenesmus	264	Visus organum læsum	236
Teranus	223		seq.
Θλίψις	61	Vitalis motus solidorum vi-	
Tophaceæ materiæ in c. h.		tia	50
genesis	171	Ulcus 79. ejus signa	335
		Unitas soluta 58. ejus signa	329. 334
V.		Vomitus	255
		Urinæ se & excretio læsa	
Vasorum concretio 62. in-		269 seq. excretio cohi-	
farctus 74. obstructio 73		bita ut causâ morborum	
seq. vacuitas 27,33. hujus		152. calculus, hujus dif-	
signa	311	ferentia 174. effectus	
Venena ut causâ morbo-		173. incontinentia 272.	
rum	138	in illius inspectione cau-	
Ventriculi læsiones ut signa		telæ 389. 391 seq. ipsa	
	382	ut signum 390. parcior	
Vermium genesis 175. in		&amp copiosior 393. quid	
intestinis effectus	176	indicent? 394 seq. tenuis	
Vertigo	221	in morbis 396 seq. rubra	
Vigiliæ nimix ut causâ 146.		quid indicet? 398 seq.	
ut signum	375 seq.	spumosa 401. crocea 403.	
Viscerum & organorum læ-		nigra ibid. turbida 404.	
sio 63. ut causâ morbo-		fœtida 405. pinguis 402.	
rum 178. læsus nume-		ipsi admixta varia 406	
rus 66. figura 65. nexus		Vulnus 58. 70. ejus diffe-	
69. situs 68. magnitudo		rentiæ ibid. quoad caus-	
67		sas disquisitum 183. ejus	
Viscidi effectus.	121 seq.	signa	329. 334.

